

könyv
könyvtár
könyvtáros

2001
július

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

10. évfolyam 7. szám

2001. július

Tartalom

Könyvtárpolitika

Gerő Gyula: Kiáltvány (kiáltás) a hétköznapi könyvtártörténet-írásért! 3

Lectori salutem

Simon Zoltán: Olvasástörténet 13

Konferenciák

Pallósiné Toldi Márta: Méltó prezentáció, programhirdetéssel 30

Surján Miklós: Győr-Moson-Sopron megye sajtóbibliográfiájáról 33

Műhelykérdések

Nemes Erzsébet: Családi könyvtárak 41

Perszonália

Lisztes László (1929–2001) 44

Könyv

Örökségünk, élő múltunk 46

Hírlevél a Magyar Könyvtárosok Egyesülete tagjaihoz 49

From the contents

Gyula Gerő: The importance of documenting contemporary library history (3);
Zoltán Simon: The reading materials of a library director (13);
Márta Toldi-Pallósi: Conference on the press bibliography of Győr-Moson-Sopron county (30)

Cikkeink szerzői

Gerő Gyula, ny. főszerkesztő; *Nemes Erzsébet*, a KSH Könyvtára főigazgató-helyettese; *Pallósiné Toldi Márta*, a Vas Megyei Könyvtár igazgatója; *Simon Zoltán*, irodalomtörténész, a Hajdú-Bihar Megyei Könyvtár ny. igazgatója; *Surján Miklós*, a Baranya Megyei Könyvtár ny. igazgatója

Szerkesztőbizottság:

Biczák Péter (elnök)

**Borostyániné Rákóczi Mária, Kenyéri Kornélia,
Poprády Géza, dr. Tóth Elek**

Szerkesztik:

Győri Erzsébet, Sz. Nagy Lajos, Vajda Kornél

A szerkesztőség címe: Budapest, I. Budavári Palota F épület – Telefon: 224-3791

Közreadja: az Informatikai és Könyvtári Szövetség, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, az Országos Széchényi Könyvtár

Felelős kiadó: **Monok István**, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója

Technikai szerkesztő: **Korpás István**

Nyomta az AKAPRINT Nyomdaipari Kft., Budapest

Felelős vezető: **Freier László**

Terjedelem: 5,7 A/5 kiadói fv.

Lapunk megjelenését támogatja a
Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
Nemzeti Kulturális Alapprogram

Terjeszti az Országos Széchényi Könyvtár
Előfizetési díj 1 évre 3600 forint. Egy szám ára 300 forint
HU-ISSN 1216-6804

Kiáltvány (kiáltás) a hétköznapi könyvtártörténet-írásért!

A könyvtárosság a legrégebbi foglalkozások egyike, a könyvtárak pedig gyűjtő, megőrző és a megőrzött, tehát ekként történetivé vált dokumentumokat (ismereteket) rendszerezetten feltáró tevékenységük következtében kiváltképpen, „par excellence” történeti intézmények. Őreiknek, ismeretanyaguk közvetítőinek – szolgáltatóinak, a könyvtárosoknak nembeli kötelességük a történetiség ápolása, a történeti gondolkodásmód – szemlélet folyamatos manifesztálása, a könyvtár illetékességébe tartozó területek – intézmények történetének, köztük önnön alakulatuk, a könyvtár (könyvtárak) történetének nemcsak ismerete, hanem megőrkítése, de legalábbis a múltjuk feltárásához szükséges tevékenységek folytonos művelése, az emlékek (tárgyak, dokumentumok) megőrzése és olyan segédletek készítése, amelyek hivatott kezekben bármikor méltó művé, összegzéssé nemesedhetnek. Kár, hogy jelenleg nem így van: Működnek ugyan egész iskolák elhivatott kutatókkal a régi korok könyv- és könyvtári kultúrájának tanulmányozására s nagy-szabású opuszokba rendezésére, továbbá az újabb és legújabb könyvtártörténeti korszakok feldolgozására is akadnának felkészült szakmabeliek, de az ő vállalkozásaikhoz hiányzik a szakmai méretű-szélességű, mindennapos előkészítő és segítő tevékenység, háttér. Hiteles könyvtártörténeti monográfiák, szintézisek ritkán születnek, mert a magános vállalkozókat alig támogatják az intézmények napi munkája keretében születő, az életmegnyilvánulásait folyamatosan megőrkítő és megőrző alapanyagok, segédletek, amelyekre bizton építhetnének a hivatott, felkészült, összegzésre képes alkotó elmék. Ilyen, kiemelkedő képességű szintetizálók ugyan természetszerűleg nem mindig akadnak, időleges hiányukat is bortság volna szóvá tenni, de a *csak* lelkiismeretes, csupán könyvtárosi pontosságot, akribiát kívánó, a hétköznapi könyvtártörténet-írást (történetírási segédmunkákat) végzők elfogadhatatlanul kis számát, a helyenként és időnként teljesen hiányzó történeti figyelmet és fegyelmet igenis kifogásolni kell!

Mert például mivel magyarázható – és megmagyarázható-e egyáltalában – az, hogy a könyvtárak, amelyek ilyen szlogennel állnak az emberek elébe: „Gyertek a könyvtárba – itt minden kérdésekre választ kaptok!”, már a saját intézményi közelmúltjuk eseményeit sem ismerik, s dokumentumaik – ha vannak is ilyenjeik – hozzáférhetetlenek. És sok esetben még a kitűnő helyismereti-helytörténeti részleggel rendelkező intézményekben is előfordul, hogy nem e részlegek ilyesmire hivatott munkatársai próbálnak válaszolni a feltett – jobbára a közelmúlt eseményeire irányuló – könyvtártörténeti kérdésekre, hanem az igazgató által sebtében verbuvált, többnyire a hálózati munkatársakból álló, alkalmi együttesek!

A hétköznapi könyvtártörténet-írás körébe eső munkálatok tartós elhanyagolása miatt elfogadhatatlan mulasztásoknak lehettünk-lehetünk tanúi: A könyvtárak iránti társadalmi figyelem felkeltésére alkalmas jubileumok megünneplése marad el.

rendszeresen – lásd az 1949–1952-es könyvtáralapítások 50. évfordulóinak negligálását az érintett könyvtárak többsége részéről, illetve azt, hogy az évfordulós megemlékezésekkel kapcsolatban, a saját történet nem ismeretéből vagy zagyva ismeretéből fakadóan, túlon túl gyakran születnek legendák, gyártódnak fikciók.

Mindezek alapján talán szabad kimondani: Eljött az ideje munkához látni, becsülettel megindítani – azokon a tiszteletre méltó helyeken, ahol eddig is folyt: kiteljesíteni – a hétköznapi könyvtártörténet-írás körébe sorolható munkálatokat, nehogy a szakma végleg elveszítse múltját! Számba kell tehát venni a rendelkezésünkre álló eszközöket (esetleg: hiányukat), elemezni a helyzetet, és megkísérelni a hogyan tovább útjainak-módjainak kijelölését. Kérek 'hát minden érintettet-érdekelte: Kövessen az alábbi, cselekvésért esengő számvetésben:

Jelenségek: Kis eredmények – nagy gondok

A könyvtárak *irattározási kultúrája* végtelenül alacsony. Legtöbbjüknek nincs jól karbantartott, a megfelelő apparátus révén (indexkötetek) kutathatóvá, visszakereshetővé tett, épségben tartott irattára. Az *Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ* 1959-es megalakulásakor még birtokában volt az 1947 és 1952 között működött *Országos Könyvtári Központ* irattárának, amely feltehetően tartalmazta az elődintézmény, az *Országos Könyvforgalmi és Bibliográfiai Központ* irattárát is annak 1923-as megalakulásától a megszűnéséig. Birtokolta továbbá az 1949 és 1954 között fontos irányító, szervező és ellátó szerepet betöltő *Népkönyvtári Központ*, valamint az 1949-ben alapított és egy évvel később megszüntetett *Országos Dokumentációs Központ* archívumát is. Ma már kideríthetetlen, hogyan tűnt el ez az iratanyag az OSZK KMK-ból, bizonyos azonban, hogy az Országos Levéltárnak a Hess András téri részlegében meglévő, néhány folyóméternyi OKK-dokumentum csupán szánandó töredéke az eredeti állagnak. Magának az OSZK KMK-nak az iratanyaga is hiányos, egy része rendezetlenné és kutathatatlaná vált az 1984-es költözködés következtében: kosarakba lapátolva került fel a Budavári Palotába, s azóta sem jutott figyelem és erő a rendezésére.

A megyei és a városi (volt járási) könyvtárak irattárában alig található meg az alapítási időszak (1949-től az ötvenes évtized végéig) dokumentumai, de a költözködések és a hanyagság a későbbi évek, sőt évtizedek állományát is sok helyen hiányossá, vagy teljesen lyukassá tették.

Irattározási fegyelemeről többnyire nem beszélhetünk. Szabályosan iktatott és irattárba helyezett dokumentumok is hiányozhatnak, mert a munkatársaknak „ki-kölcsönzött” fontos iratok esetleg soha nem kerülnek vissza a helyükre.

Az irattárak a legtöbb helyen „igazgatói” archívumok: az ő „velem kezdődött a világ” szemléletüket tükrözi sorsuk – az elődök által gyűjtött iratok szekrényei a helyhiány következtében folyosóról folyosóra, emeletről a pincébe vándorolgtatnak, egészen addig, amíg egy jótékony alagsori csőrepedés végleg le nem veszi a tárolás gondjait az őrzők válláról!

Акik az 1945 utáni könyvtári adatok után a *közlevéltárakban* kutatnak, többnyire nagyot csalódnak: napokat, heteket tölthetnek el bennük szinte eredmény nélkül. Hiába a levéltárosok mindenütt tapasztalható segítőkészsége, a levéltárak nehéz elhelyezési-raktározási állapota, az iratanyag feltárásának még csak most

kezdődő számítógépesítése szinte reménytelenné teszi a rövid időtartamú kutatások sikerét. Külön könyvtári fond az önkormányzati (volt tanácsi) levéltárakban sem létezik. A könyvtári dokumentumok a tanácsrendszer hierarchiája szerint a művelődésügyi iratsomók mélyén szunnyadnak, s ha valaki átrágtta magát az iskolaügyön, óvodaiügyön, az ismeretterjesztés, a kultúrotthonok, továbbá a művészeti ágak iratvilágán, s eljut egy-két, számára fontosnak látszó könyvtári információ aktájának nyomáig, kiderülhet: az irat külső raktárban van, behozatala csak meghatározott idő múlva várható, s ha végre megérkezik a várva-várt iratsomó, gyakorta hiányzik belőle a könyvtárost érdeklő dokumentum – egyszerűen azért, mert kiselejtezték. A selejtezés szempontjait a könyvtárosok nem ismerik, az mindenestre bizonyos, hogy ha a rostálást az „iratképző szerv”, nevezetesen a tanács végezte, könyvtári szempontból katasztrófális lett a végeredmény.

Nincs teljes – a szakdolgozatokra is kiterjedő – kurrens *könyvtártörténeti szakbibliográfiánk*. A *Magyar Könyvszemle* 1977 óta közöl – 1976-tal kezdve – olyan, éves könyv- és sajtótörténeti bibliográfiát, amely a könyvtártörténetet is felöleli, s amely 1990-től kezdve *A magyar nyomda-, könyv-, sajtó- és könyvtártörténeti szakirodalom* címet viseli. A Könyvtári Intézet, illetve elődje, az OSZK KMK 1973 óta adja ki *A Magyar Könyvtári Szakirodalom Bibliográfiája* (MAKSZAB) c., negyedéves folyóiratot (elődje az 1965-ben indított *Gyorstájékoztató a Magyar Könyvtártudományi Irodalomról* volt), ebben a könyvtártörténeti írások adatai a könyvtörténetiekkel együtt külön csoportot alkotnak és jól kikereshetők. Némi lyik megyei *könyvtári híradó*ban rendszeresen megjelenik a megye könyvtárainról szóló újság- és folyóiratcikkek jegyzéke, azonban a híradóknak – ezeknek a fontos könyvtártörténeti forrásoknak is tekinthető orgánumoknak – a száma és megjelenési gyakorisága is állandóan csökken. Hasonló apály tapasztalható az igen rangos publikációs fórumoknak bizonyult *könyvtári évkönyvek* megjelenésében is.

Az országos *könyvtári szaksajtó*ban esetleges a könyvtártörténeti írások közzlése, és terjedelmi korlátok is befolyásolják a megjelentetést. Az utolsó negyven-ötven év eseményeit taglaló sajtóközlemények és az egyéb kiadványokban megjelent írások nagy hányada tele van elírással, téves adattal, s ezeket – feltehetően a nem létező források okozta ismerethiány következményeként is – senki sem igazítja helyre. Az 1987-es kiadású, egyébként agyonlektorált *Könyvtárosok kislexikonában* nincs *körzeti könyvtár* szócikk, s a korszak szinte minden intézményének, testületének adatai megtévesztően rosszak. Az 1996-os *Könyvtári Minerva* számára a közművelődési könyvtárak többsége hibásan közölte alapításának évét. (Az alapítási évszámok helyes meghatározásában – esetleg az irathiányt is pótolva – segíthetne az egykori helyi sajtónak a kishírekre is kiterjedő, könyvtártörténeti szempontú átnézése és repertorizálása, ilyen munkára azonban alig van szabad könyvtári kapacitás és vállalkozó könyvtáros.)

A könyvtárak megőrző, *muzeális* funkciójából következik, hogy a dokumentumokon kívül az ezeket befogadó, tároló eszközöket, az őket övező környezet tárgyi emlékeit is meg kellene tartaniuk emlékeztetőül az utókor számára. A hatvanas évek végén, hetvenes évek elején, a körzeti könyvtárak létesítésének 20. és 25. évfordulójával kapcsolatban volt először tapasztalható valamiféle muzeális érdeklődés a közművelődési könyvtárak egyik, kisebb köre részéről: kiállításokon mutatni be saját múltjuk ún. hőskorának, az 1949–1952-es – önkényesen kiterjesztve: az 1949–1955-ös – évkörnek a megmaradt tárgyi emlékeit. A *Könyvtáros* 1974. májusi szá-

mának *Fórum* rovatában *A könyvtári emlékek megmentéséért* címmel felhívás jelent meg a könyvtári múlt relikviáinak összegyűjtéséről és megmentéséről. Szinte válaszul erre, mint sok egyébben, ilyen vonatkozásban is a Békéscsabai Megyei Könyvtár produkálta a legnagyobbat: impozáns békési kiállításán a hőskor minden különlegessége, sőt egzotikuma is látható volt a 125 köbcentis Csepel-Pannonia motorkerékpártól („bibliobiciikli”) kezdve a korabeli meghívókon és plakátokon keresztül a legkülönbélebb bútorokig: a szabadművelődési vándorládáig, sőt az 1920-as, 1930-as évtized tulipánosra pingált falusi könyvtári szekrényeig, amelyeket a községházakon helyeztek el, és amelyek „A Magyar Királyi Földművelésügyi Minisztérium ajándéka” feliratot viseltek oromzatukon. E kiállítási tárgyakkal már csak a leírásuk található meg a *Könyvtáros* sárguló lapjain (ld. 1974/9/530–531. l.), a többi korabeli, kisebb kiállításnak még a nyomát is befújta a szél. Szerencsére egy megszállott könyvtáros, *Slezsák Imre*, az edelényi könyvtár egykori kiváló igazgatója jóvoltából valami megmaradt: a környékbeli népkönyvtárakból összegyűjtött és sokáig az égerszögi volt iskolában őrzött falusi könyvtárszoba tárgyait utóda – tudomásunk szerint – be tudta menteni a városba, ahol külön, állandó kiállítási keretben ma is láthatják a netáni érdeklődők. A nagyobb könyvtárak közül a szegedi Somogyi Könyvtár múltidézőnek és alapítója emlékének tisztelegve új épületébe emelte át a régi berendezés legértékesebb részeit, ám a többi nagyobb, új könyvtár közül nemigen akad olyan, amelyik kis múzeumot – állandó kiállítóhelyet – rendezett volna be régi eszközei, felszerelési tárgyai, bútorai és propaganda-, valamint ügyviteli nyomtatványai és egyéb emlékei bemutatására. Lehetséges volna, hogy nem érdeke az utókor számára a sokszorosítási eljárások fejlődése a szitaszerű, passzírozó „stencilgép”-től a „Vizigráf”-on keresztül a sokmázsás Staticop-on át az első Rank-Xerox gépig, a tájékoztatás–visszakeresés útja a lyukkártyáktól a Commodore-64-en keresztül a legújabb személyi számítógépekig, a kölcsönzés és -nyilvánartás módszere a tasakos, majd a ticketes eljárason át a Podonyi-féle statisztikázógépen keresztül a lebonyolítás teljes számítógépesítéséig? Alig hihető ez!

Néhány éve követésre méltó példát szolgáltatott az OSZKA *A nemzet könyvtára – a szolgálat műhelye* című állandó kiállítási helyiségének kialakításával. Kár azonban, hogy e kiváló erudícióval összeállított kiállítás bemutatóhelyét sokak szerint rossz helyre telepítették: ez ugyanis egy addig nyitott galériát erőszakosan lehatároló kereteivel, táblafalával megbontja a korábban zavartalanul bevilágított, átlátható nagy belső tér hangulati egységét, a staffázsként alkalmazott óriásposzterek látványa pedig kívülről szemlélve olyan hatást kelt, mint ha valamelyik, a mozizás őskorában forgatott film panorámadíszleteit otffejejtették volna a producerek...

A könyvtártörténeti *szakmai publikációk*, a *szakdolgozatok* és a doktori fokozatok megszerzéséhez szükséges *disszertációk*, valamint az alkalmilag kiírt *pályázatokra készült munkák* a könyvtártörténet-frásban nem töltik be azt a szerepet, amelyet mint ösztönző tényezők, vagy akár mint a további feldolgozásokhoz használható források, akár pedig mint végtermékek játszhatnak. Az okok: aránytalanságok a témaválasztásban (vannak ugyanis kedvelt könyvtárak, amelyek történetéről tucatnyi, egymásra hasonlító munka készült és készül, másokról viszont semmi); aránytalanságok a színvonalban (a kiválóktól a történeti információkban igen szegényesekig túl nagyok a különbségek); nehézségek és nehézkességek a közzétételben és a hozzáférésben (csak kis hányaduk válik publikussá önálló kiadvány formájában, vagy a már említett publikációs fórumokban, könyvtártör-

téneti kiadványsorozatokban); némelyikük még az érintett könyvtárban sem található meg, hiteles gyűjtő- és feltáráshelyükre, a Könyvtári Intézet (azelőtt: OSZK KMK) szakkönyvtárába pedig jelentékeny hányaduk be sem kerül.

A kiadványokban megjelent, vagy a cikkek formájában publikált dolgozatok, disszertációk kivételével a felsoroltak adatai nem találhatóak meg adatbázisban, a Könyvtári Intézet katalógusa pedig a munkák hiányos beküldése, illetve bejelentésük elmaradása miatt nem teljes. Az 1977 óta készülő könyvtári kronológia is csupán azokat a sikeres disszertációvédéseket regisztrálja, amelyekről meghívók vagy a szaksajtó híradásai révén tudomást szerzett a szerkesztő. Az egyetemi doktori (kisdoktori) disszertációk számbavétele és elemzése megtörtént ugyan a *Könyvtári Figyelő*ben (1991/2. és 1998/3–4. sz.), azonban ez a kandidátusi és a nagydoktori értekezések esetében még várat magára. A könyvtártörténeti témák aránya az egyetemi doktori disszertációk összesített számához viszonyítva elég alacsony, 15–16%, s hasonló hányad feltételezhető a többi, itt tárgyalt műfajt tekintve is.

Külön fel kell hívni a figyelmet arra a gondra, ami a szakdolgozatók tapasztalatlanságából adódhat: a nappali tagozatos felsőoktatási hallgatók és a könyvtárosi múlttal nem rendelkező leendő asszisztensek szakmai ismeretei többnyire nem elegendők a könyvtári működés teljességének áttekintésére, súlypontjainak felismerésére, a történeti ítéltetésre. Ha feladatként nem azt kapják, hogy az adott intézmény történetének megírásához szükséges segédleteket vegyék számba, vagy ezeket maguk készítsék el, hanem magát a történeti összegezést követelik meg tőlük, gyakran születik megbízhatatlan produktum, amely végeredményben a témát kompromittálva, hosszú időre meggátolja az avatottabb feldolgozást, ráadásul a későbbi feldolgozók továbbörökíthetik a téves adatokat és következtetéseket.

A *Ki kicsoda?* típusú „élő” életrajzok a lezárt pályafutásokat leíró életrajzi lexikonok legfontosabb fogalmazványai. Hiányuk is okozza azt a rengeteg hibát, elírást, amely életrajzi lexikonjainkat jellemzi – természetesen a bennük közlő könyvtáros-életrajzokat is. A *Ki kicsoda?* műfaj őseinek tekinthető sematizmusokat, „tisztí” név- és címtárakat a népi demokratikus–szocialista rendszer mint kiadványtípust eltörölte, ennek következtében a hatvanas–hetvenes évek fordulóján nyugati hatásra feltűnt műfaj újnak számított, túl sokáig topogott gyermekcipelőiben, és politikailag kényes területen lépkedvén, csak nagyon szűk területet mert bejárni. A könyvtárosszakma először 1986-ban foglalkozott *Ki kicsoda?* létrehozásának gondolatával. A Magyar Könyvtárosok Egyesületének vezetősége tervezet kidolgozásával bízta meg az OSZK KMK egyik, nyugdíjas munkatársát, aki két változatot készített: az egyikben háromnegyed íven bizonyította, hogy az országos könyvtárosi *Ki kicsoda?* egy menetben megvalósíthatatlan a számba jöhető személyek sokasága és esendően gyenge válaszadási készsége miatt; a másik, mindössze négyoldalas változata viszont arról szólt, miként lehetne mégis elkészíteni ezeket, mégpedig intézményi, területi (megyei) és szakterületi (egyesületi stb.), valamint folyamatosan kiadandó, szabadlapos *Ki kicsoda?* produktumok formájában. Mivel a megbízók a várható nehézségek láttán feltehetően kedvüket vesztették, a nagy intézmények vezetőiből pedig szemmel láthatóan hiányzott a műfaj jelentőségének felismerése és az ebből következő cselekvési elszántság, a tervezet készítője maga próbálta bebizonyítani, hogy elképzelése megvalósítható: A minden újra fogékony Békés Megyei Könyvtár az ő közreműködésével két éven belül és pontosan a tervezetnek megfelelő tartalommal elkészítette az első megyei

könyvtárosi Ki kicsodát (*Könyvtárosok Békés megyében*, 1988. 103 l.), majd a munkát összeállító két csabai könyvtáros közül az egyik Pest megyébe kerülvén megcsinálta e megye személyi adattárát is. (*Pest megyei könyvtárosok*, 1992. 123 l.). 1995-ben pedig a Békéscsabai Megyei Könyvtár egy szűkebb területre lépve és a műfaj határait a Minerva-típusú összeállítások felé tágítva megjelentette az *Iskolai könyvtárak és könyvtárosok Békés megyében. Cím-, név- és adattár* c. kiadványát is (121 l.). Az 1988-as kezdemény nyomán – bár azt szintén továbbfejlesztve – még egy megyei életrajzi adattár készült: hamarosan várható a Somogy megyei *Ki kicsoda?* megjelenése.

Ezeztől a kvázi „központilag ösztönzött” vállalkozásoktól függetlenül, annak bizonyosságául, hogy ilyenre szükség van, a győri Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár és a Könyvtáros-egyesület Győr-Sopron Megyei Szervezete még 1988-ban kiadta a *Könyvtári Minerva (Fontosabb tudnivalók Győr-Sopron megye könyvtárainról és könyvtárosairól)* című, illetve alcímű, vegyes műfajú (Minerva+Ki kicsoda+életrajzi lexikon), hasznos összeállítását. Sajátos műfajú, de részben ide sorolható, a szakmai közélet bizonyos metszetét felmutató, a *Könyvtári Figyelő* 2000. évi különszámaként megjelent *Kitüntetett könyvtárosok névtára* című adattár is.

Mindent összevetve azonban le kell szögezni, hogy az itt említett sikeres kísérletek ellenére sem ismerték fel a könyvtárak a *Ki kicsoda?* típusú összeállítások (adatbázisok) elkészítésének fontosságát: a megyék nagy többsége, a nagykönyvtárak, a szakmai szervezetek és ezek részegységei adószak a *Ki kicsoda?*-munkálatokkal, továbbra is tartoznak a jelennek és az utókornak.

A *kronológia* a történetírás sorvezetője. A jó kronológia csontváz, amelyre az elhivatott történetíró biztos kézzel és pontosan teheti fel az inakat, ereket, izmokat, alkothatja meg a nagy formákat és ezek helyes arányait. Az első könyvtári kronológiát egy „kötelező” évforduló (1945–1970) szülte: a *Könyvtári Figyelő* 1970/1-es számában jelent meg *A felszabadulás utáni magyar könyvtárügy kronológiája*. Összeállítója, *Bereczky László* néhány soros bevezetőjében kiegészítésekre és a hibák javítására kérte „a magyar könyvtárosokat”, akik azonban nem ismervén fel a munka jelentőségét, nem nagyon tülekedtek jobbító észrevételeikkel: mindössze négynek a megjegyzései olvashatók a folyóirat 1970/3-as, valamint 1971/1-es számában, ráadásul közöttük kettő ugyanabból az intézményből. A *Könyvtári Figyelőtől* a stafétabotot a *Könyvtáros* vette át, amikor 1978-ban megkezdte, majd évenkénti folytatással 1977-től 1990-ig véghez is vitte a tárgyévét megelőző esztendő eseményeinek, dátumainak közreadását. A két kronológia közötti hét esztendőnyi hézagot pedig az 1986–1987-ben pótlólag közölt dátumanyaggal tüntette el a folyóirat. Az így összegyűlt, 21 évet felölelő kronológia, amely elődjénél lényegesen több gyűjtési szempont szerint készült, és sokkal szélesebb területet figyelt, ugyanolyan érdektelenséget tapasztalhatott a szakma részéről, mint tiszteletre méltó előzménye: szerkesztője kevés visszajelzést kapott használatáról, hibajavító megjegyzést pedig csak egyet a majd negyed évszázad alatt.

Igaz, az összegyűlt, hatalmas dátumerdőben nehéz volt eligazodni a mutatók hiánya miatt, ám nemcsak ezek pótlására nem nyílt lehetőség, hanem az egész vállalkozás is végveszélybe került a *Könyvtáros* megszűnése miatt, mert a helyébe lépett *Könyv, Könyvtár, Könyvtárosból*, annak megváltozott arculata miatt végleg kiszorult a kurrens kronológia.

Segíthetett volna a pályázati rendszer, az időközben kifejlődött *Nemzeti Kulturális Alap* szakmai kuratóriuma által nyújtható segítség, amely lehetővé tette volna az összegyűlt anyag adatbázisba szervezését, s a számítógépesítés által a mutatózást, az adatok visszakeresésének megoldását, sőt a vállalkozás továbbfejlesztését, illetve a visszamenőleges adatgyűjtést is fokozatosan, egészen a legrégibbi időkhöz. Mással nem, mint a szakmának a saját múltja iránti közönyével és történelmi igénytelenségével magyarázható az, hogy az OSZK KMK könyvtárudományi szakkönyvtára, amely biztatás nélkül is felkarolta az ügyet, éveken keresztül hiába pályázott a kronológiai adatbázis kiépítéséhez szükséges állami támogatásért. Az NKA által végül is csak egy alkalommal és csupán a szükséges összeg felét kiutaló segély mindössze arra volt elegendő, hogy az 1970–1990-es évkör kronológiája adatbázisba kerüljön, és a benne foglalt kb. ötezer rekord mindenki számára kutathatóvá váljék.

A folytatás lehetőségét – a legutolsó évtized kronológiájának pótlólagos közlését a *Könyvtári Figyelő* – 1970-es kezdeményének szellemében – magára vállalta: különszámként közreadná ennek a ciklusnak az eseménytárát. Sőt, ezt már 1998-ban megtette volna, ha a közlést megelőző adatellenőrzést, -pótlást, -javítást az érdekelt területi központok a kérésnek megfelelően idejében elvégezték volna. Érthetetlen, de tény: az intézmények nagy része – minél kisebbekről van szó, annál inkább – saját tegnapijáról is alig tud valamit. Az, hogy két-három éve történt fontos események, vezetőváltások, építkezések stb. dátumait nem ismerik, vagy rosszul tudják, „improvizálják”, bizonyítja: sem a dokumentálást (levelek, meghívók, újságcikkek, beszámolók, érdemi ügyiratok megőrzése) nem végzik, sem pedig a saját képük (imázsuk) megnyerőbbre fényesítését nem tartják fontosnak. Ilyen okok miatt késett és késik az 1991-től 2000-ig terjedő időszak kronológiájának közlése a *Könyvtári Figyelő*-ben!

Az ún. *oral history* – *Dezsényi Béla* meghatározásával – a *szóbeli történelem* mint a történetírás egyik segédműfaja szintén a hetvenes években tűnt fel a könyvtári gyakorlatban. Tudományos alapossággal azonban a könyvtárügy nem elemezte, és lehetőségeit alig használta fel mindennapjaiban a könyvtártörténet-írás. Az Országos Széchényi Könyvtárban régóta működik a *Történelmi Interjúk Videotára* elnevezésű életinterjú-műhely, de az itt készült sokórás beszélgetések alanyaiként még nem szerepeltek kiváltképpen könyvtárosok, még olyan színes, sokarcú egyéniségek sem, mint *Keresztury Dezső* vagy *Lipták Pál*, netán olyan szaktudósi karrierrek birtokosai, mint *Csapodi Csaba* vagy *Borsa Gedeon*. Mindez szakmánk élehetlenségének éppúgy csalhatalatlan jele, mint társadalmi jelentéktelenségének szomorú bizonyítéka!

Az *oral history* nagyobb teret kapott bizonyos könyvtárak gyakorlatában és egyes orgánumban: A helyi könyvtári folyóiratokban (híradókban) és az országos szaklapokban különösen a kerek születési évfordulók és többnyire anyuállományba vonulások alkalmából jelennek meg terjedelmesebb beszélgetések, interjúk. A teljesítmények azonban könyvtártörténeti szempontból nagyon egyenetlenek: mivel sok esetben az – általában felettébb lelkes, ám túl fiatal – interjúkészítők nem ismerik a kort, amelyről az ájulásig megtisztelt beszélgetőpartnerüket faggatják, az alkalomhoz illően meghatódott ünnepelt pedig fejből, felkészülés nélkül válaszolgat az ötletszerűen feldobott kérdésekre, a faggatás eredménye rengeteg tévedés: pontatlanság az eseményekben, dátumokban, szereplőkben – s mindennek következtében a tár-

gyalt kor hangulatát, törekvéseit, történéseit hitelesen felidézõ oral history helyett egy-egy újabb, a kétes legendák számát tovább szaporító oral senility születése...

Sajnos, nem fordítottunk kellõ figyelmet a drága videointerjúkat némileg pótolni képes magnetofonos rögzítés kiterjedtebb alkalmazására sem. Megvalósítását mindenestre meg kellene elõznie a megkérdezendõk és a kérdezők tervszerű kijelölésének, valamint néhány mintainterjú elkészítésének.

Epilógus helyett

A könyvtártörténeti munkálatok irányításának, összehangolásának és folyamatos gondozásának hosszú idő óta nincs gazdájuk. Az irányító szerepére természetsszerűleg hivatott Könyvtártudományi és Módszertani Központról ez a felelõsség magától lehullott akkor, amidõn létszámát egyharmadával csökkentették. Utóda, a Könyvtári Intézet ugyanezzel a hendikeppel indulván, segítség nélkül képtelen lesz vállalni a feladattal járó terheket. A szakmai, társadalmi átvállalás lehetõségei és keretei az elmúlt évtizedben leépültek, szervezetei megszűntek: az MTA különböző neveken mûködõ, egykor igen aktív könyv- és könyvtártörténeti munkabizottságának létérõl évek óta nincs hír, az MKE keretében 1974-ben alakult, szintén nagyon szép eredményeket felmutató könyv- és könyvtártörténeti bizottság pedig 1990-ben beolvadt a Könyvtáros-egyesület társadalomtudományi szekciójába, s azóta a néhány, kitűnően megrendezett emlékülés kivételével nemigen tapasztalható munkájának folytatása. Jelenleg tehát nincs mûhely, nincs köréje szervezett csapat, nem létezik a könyvtártörténet-írási törekvéseket ösztönzõ és folyamatosan támogató, „hétköznapi” gondozó tevékenység. Az ötletszerűen kiírt, rövid határidejű pályázatok csak arra jók, hogy elleplezzék a mindennaposan végzendõ, érdemi munkálatok hiányát...

Feladatok (helyett kérdések)

Noha egy kiáltványban felkiáltójeles mondatokban szokás megszabni a feladatokat, meghatározni a tennivalókat, a *kiáltás* szóhasználat írásunk címében a szakma általános helyzetére jellemzõ segélykiáltásként értendõ, amelyhez a kétkedés kérdõjelei sokkal jobban illenek. Tehát:

- Ki, mely szervezet vállalja, vállalhatja a mindennapi, hétköznapi könyvtártörténeti munkálatok irányítását, a célok, a feladatok és az eszközök–módszerek kidolgozását, valamint a munkálatok gondozását? Mit tud magára vállalni a *Könyvtári Intézet*? Feltámasztandók, és ha igen, feltámaszthatók-e a könyv- és könyvtártörténeti munkabizottságok? Ezek az MKE kötelékében mûködjenek-e? A helyismereti könyvtárosok szervezetében alakuljon-e könyvtártörténeti bizottság vagy munkacsoport?
- Milyen szervezeti intézkedések szükségesek ahhoz, hogy termékeny együttmûködés, ésszerű munkamegosztás alakuljon ki a könyvtárakon belül mûködõ helyismereti–helytörténeti és az ún. közhasznú információkat nyújtó részlegek között? Hogyan tehetõk alkalmassá a helyismereti–helytörténeti részlegek a területük könyvtártörténeti munkálatainak végzésére, illetve irányítására?

- Mit tegyen a szakma a sorvadó történeti gondolkodásának újraélesztéséért, illetve ahol még vannak jelei a történeti gondolkodásmódnak, ennek erősítéséért, kiteljesítéséért?
- Milyen intézkedések szükségesek a könyvtárak irattározási fegyelmének javítására, a központi és a helyi intézmények irattárainak rendbetételére, s esetleg a hiányok pótlására a partnerintézmények (pl. levéltárak) vonatkozó dokumentumairól készítendő másolatok révén?
- Lehetséges-e, és ha igen, milyen formában, kik által (könyvtárosok vagy hivatásos levéltárosok), továbbá milyen forrásokból, pályázatokból olyan repertóriumok készítése, amelyek a levéltáraknak – elsősorban az 1940 és 1970 közötti időszakra vonatkozó – könyvtártörténeti adatokat tartalmazó ügyiratiról-ügyirataiból érdemi információkat rögzítenek?
- Kitzúzható-e célként a szakdolgozatokra, disszertációkra is kiterjedő, retrospektív könyvtártörténeti szakbibliográfia összeállítása? Ha igen, ez hol és milyen formában valósuljon meg?
- Mivel az országos könyvtártörténeti bibliográfia esetleges elkészítése sem teszi feleslegessé a helyi (intézményi) könyvtártörténeti bibliográfiákat, eldöntendő, hogy ezek milyen körben (nagykönyvtárak, területek – megyék, régiók – központi könyvtárai, vagy/és külön a városi és egyéb könyvtárak) és milyen segítséggel, forrásokból valósuljanak meg?
- A könyvtártörténeti szakdolgozatok, disszertációk számának növelése, színvonalának javítása, valamint országos nyilvántartása érdekében milyen lépések szükségesek az érdekelt intézmények részéről, s ezeket ki, milyen formában, milyen összefogással kezdeményezze?
- A *Ki kicsoda?* típusú összeállítások, publikációk (adatbázisok) szükségességét felismeri-e a szakma, és hajlandó-e többet tenni azért, hogy a területi (megyei, regionális) *Ki kicsodák* elterjedjenek, másrészt megkezdődjék az *intézményi* (nagykönyvtári), valamint hivatásterületi (pl. szakértői, képzési, MKE-szervezetek szerinti stb.) *Ki kicsodák* készítése?
- Vállalják-e a könyvtárak, hogy minden évi jelentésükhöz mellékelik intézményük aktuális kronológiáját, s ezekből folytatólagosan adatbázist szerveznek? Vállalkoznak-e arra, hogy közeli jubileumaikra való tekintettel – a már meglévő országos kronológia adatainak felhasználásával – elkészítik intézményük vagy területük (városuk, megyéjük) könyvtártörténetének kronológiáját, illetve annak adatbázisát?
- Remélhető-e, hogy az eddig elkészült és a Könyvtári Intézet könyvtártudományi szakkönyvtára által adatbázisba szervezett, már kutatható 1970–1990-es országos kronológia a könyvtárak készséges adatszolgáltatása révén mielőbb kiegészülhet az 1991–2000-es évkör adataival, majd visszamenőleg legalább az 1945–1969-es ciklus dátumaival is? Ez a vállalkozás számíthat-e – és ha igen, honnan – olyan támogatásra, amely lehetővé teszi az elmúlt harminc esztendő már csaknem kész kronológiájának publikálását kiadvány formájában?
- Vállalkoznak-e a könyvtárak muzeálissá vált tárgyaik, eszközeik, írásos emlékeik megmentésére, házi múzeumuk, bemutatóhelyük – esetleg csupán egy-egy múzeumi sarok – berendezésére? Az új könyvtáráépületekben milyen – helyi vagy területi (regionális) – könyvtártörténeti múzeumi, állandó kiállítási helyiségek, emlékszobák tervezendők, és ezeket kik rendezzék be s gondozzák?

Elképzelhető-e országos múzeum? Ha igen önállóan, vagy egy meglévő intézmény – pl. az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum – keretében?

- Szükséges-e kezdeményezni, hogy a *Történeti Interjúk Videotára* készítsen életinterjúkat néhány, kiemelkedő könyvtáros-pályafutás megörökítésére? Ennek megfelelően lehetséges-e a hasonlóan értékes helyi életpályák megörökítése a megyei könyvtárak, illetve a nagykönyvtárak által?
- A szakma szegénységére való tekintettel nem érdemes-e megfontolni a magnetofonos életinterjúk megszervezését? S ha igen, milyen keretben – országosan vagy megyéenként, esetleg az intézményekre bízva?

Szavak, szavak, kérdések, kérdések... És a válaszok?

Gerő Gyula

FÜGGELÉK

Könyvtártörténet-írási problémák bonsai-ban előadva – a vetített szövegek helyett, illetve sillabuszként az elfoglalt szakembereknek

A hétköznapi könyvtártörténeti munkálatok (adat- és dokumentumgyűjtés, -feldolgozás), a könyvtártörténet-íráshoz szükséges segédletek készítése minden könyvtár és könyvtáros kötelessége, különösen a helyismerettel, helytörténettel foglalkozóké.

Munkájuk gátolói:

- A saját *irattárak* hiánya vagy rendezetlensége;
- A *közlevéltárak* könyvtári iratanyagának feltáratlansága, nehézkes kutathatósága;
- A könyvtártörténeti *bibliográfia* hiánya, illetve a kurrens könyvészetek időbeli hiányai és hézagai;
- A könyvtári *muzeális tárgyak* megőrzésének elhanyagolása; a könyvtári házi múzeumok hiánya; a muzeális kiállító- és bemutatóhelyek kifelejtése az új könyvtárépületek terveiből;
- A könyvtártörténeti tárgyú *szakdolgozatok, disszertációk* központi gyűjteményének hiányai a képzőintézmények hézagos „beszolgáltatásai” következtében; a könyvtártörténeti dolgozatok bibliográfiai számbavételének hiánya; a dolgozatok színvonalbeli egyenetlenségei;
- A *Ki kicsoda?* jellegű személyi adattárak (intézményi, területi, szakterületi, illetve testületi) hiánya;
- A helyi könyvtári *kronológiák* hiánya, a folyamatban lévő országos vállalkozások elégtelen támogatása az érintett területi könyvtárak részéről; a kiadásra megérett kronológiák támogatásának elmaradása a központi alapok részéről;
- Az *oral history* által kínált lehetőségek kiaknázásának elmulasztása mind az erre hivatott központi szerv, mind az egyes könyvtárak részéről;
- A könyvtártörténeti munkálatok *irányításának* gazdátlansága mind állami, mind társadalmi vonatkozásban.

Feladatok – felelősségek: Ki mit vállal(jon)? Hol, mikor, hogyan?

Olvasástörténet

avagy miért és hogyan lettem és maradtam a Gutenberg-galaxis foglya

Azt szokták mondani, hogy az emlékezet csalóka. Noha meglehet, hogy ebben az ítéletben sok igazság van, magam úgy gondolom, az emlékezet működésének rendje nem esetleges, hanem szabályokhoz igazodó, azaz – ha olykor nehezen is, de – felderíthető, hogy mit miért őriz meg, illetve mit miért nem. Laikusként én úgy gondolom, hogy a megőrzésnek két fő oka van. Az egyik az, hogy – jóllehet ma már nem tudjuk felidézni, miért – az egykori élmény érzelmi töltöttsége fokozott volt, s ez szinte beleégette tudatunkba az élményt kiváltó esemény minden fontos mozzanatát (képi és verbális részleteit). A másik ok nem belsőleg, hanem külsőleg meghatározott, vagyis nem számunkra volt fontos és különös, hanem környezetünknek lehetett érdekes, következképp az ő emlékezetük őrizte meg, és úgy vált sajátunkká, hogy gyakran felelegették.

Az alábbiakban ezt a kétféle eredetű emlékezetforrást igyekszem megjelelni, de nem vagyok róla meggyőződve, hogy ez az elkülönítés valóban megfelelel a tényeknek. Ezzel együtt hiszem, hogy bármennyire szeretnék is mindenki mástól különböző individuum lenni, nemcsak az vagyok, amit én képzelek magamról, hanem az is, amit mások gondolnak rólam.

Ebből a dialektikus avagy komplementer felfogásomból következően viszont arról is meg vagyok győződve, hogy az élményszerzésnek az a sajátos módja, amely a szépirodalmi művek befogadása révén valósul meg, nem csupán szociálisan, hanem mentálisan is determinált. Mi több: az a gyanúm, hogy a lelki diszpozíciók fontosabbak, mint a társadalmi késztetések.

Nézőpontomnak ezeket a meghatározó elemeit – avagy korlátait – azért tartottam szükségesnek előre bocsátani, mert bár az alábbiakban elsősorban arra törekszem, hogy az emlékezetemben megőrzött tényeket leírjam, akarva-akaratlan értelmezem és minősítem őket, következképp munkám esettanulmányként csak úgy használható, ha felhasználója tisztában van szubjektív elfogultságaim természetével.

1935 nyarán születtem, és 1941 szeptemberében kezdtem el tanulmányaimat a debreceni református elemi népiskola egyik városszéli épületében. Itt – az akkor divatos fonomimikai módszerrel – karácsonyra megtanultuk az ábécét, s ettől kezdve anyám megkövetelte tőlem, hogy minden áldott nap olvassam el az olvasókönyvem betűket bemutató oldalait az elsőtől az utolsóig. Ez nem volt képtelenül nagy feladat, jószerint csak harminc egynehány tőmondat kibetűzését jelentette, amelyek közül egy – nyilván a nevem miatt – máig megmaradt emlékezetemben: Zoltán zivatart látott. Bár döntő mértékben auditív típus vagyok, ennek a Z betűt rögzíteni kívánó szövegnek a vizuális megjelenítésére is pontosan emlékszem. A könyv páros oldalán elhelyezett rajz egy futó fiút ábrázolt, a háttérben

nádassal. A szélről meghajló nádak hullámzó teteje a Z betű „kalapját”, a fodrozódó víz a „talpát”, a nád megdőlt szárai pedig a „szárát” formázták egy megvastagított vonallal kiemelve.

Az a tény, hogy ez a kép ennyire pontosan, elevenen él emlékezetemben, csak az egykori élmény fölöttébb erős szubjektív kötődésével magyarázható. Másfelől viszont éppen a személyes érintettség hiánya lehet az oka annak, hogy egyéb könyv-élményem nincs az elemiből, bár azt hiszem, jó tanítóim voltak.

Meghatározó iskolai élmények – illetve erre utaló emlékek – hiányából arra következtetek, hogy számomra a könyvhöz való viszony archimédészi pontja az, hogy anyám ösztökélésére idejében elsajátítottam az olvasás technikáját. Talán nem szükséges részleteznem, magyaráznom, hogy ez miért és mennyire alapvető eleme, illetve előfeltétele az olvasó és a könyv közötti kapcsolatnak, noha az olvasáskutatással foglalkozók olykor erről megfélekedezni látszanak, mert többnyire előbbre valónak gondolják a közvetlen környezet – a család – mintaadó szerepét.

Nos, az én esetemben ez a tétel csak megszorítások, illetve csak többszörös áttételek közbeiktatása révén látszik igaznak. Ugyanis szűkebb és bővebb családi környezetemben az olvasás nem játszott meghatározó szerepet, hanem kifejezetten alulértékelt volt, azaz az volt az általános vélekedés, hogy csak az olvas, aki nem szeret dolgozni.

Apámtól, anyámtól ezt ugyan nem halottam, de viselkedési módjuk arra utalt, hogy lényegében ők sem gondolkodtak másként. Persze ezt én csak most látom így, akkor csupán azt érzékelttem, hogy szüleim csak akkor olvastak, ha már semmi más dolguk nem volt.

Annak ellenére ez a szemlélet határozta meg közvetlen környezetemet, noha mind apám, mind pedig anyám életútja eltért a konvencionálistól. Apám egy sokgyermekes debreceni család egyik kései leszármazottjaként az elemi osztályok elvégzése után az órasmesterséget akarta kitanulni, de mivel ehhez a szakmához a látásélessége nem volt megfelelő, mesterséget váltott: a vasöntés „szobrásza”, azaz az öntési formák kialakításának mestere lett. Mindazonáltal amikor megszülettem, villamosvezető és kalauz volt a Debreceni Helyiérdekű Vasútnál, amely akkor részben belga érdekeltségű részvénytársaság volt, következésképp szociális szolgáltatásai messze meghaladták a hazai gyakorlatot. Főleg ebből eredően családunk szociális helyzete „szegénységfölköti” volt ugyan, de még így sem érte el a középosztály életszínvonalának az alsó szintjét sem.

Anyám egy hajdúnánási zsellércsaládból származott, és elemi iskoláinak elvégzése után kitanulta a női szabó mesterséget, de ezt a tudását az ötvenes évek közepéig csak – az akkori szóhasználattal élve „kontárként”, illetve a mai fogalmak szerint „fekete munkavállalóként” – alkalmyszerűen kamatoztatta, miként apám is az órajavítási tudását, ami annyiban járult hozzá a családi kiadások fedezéséhez, hogy néha – mondhatni ünnepnaponként – lehetővé tette számára azt a luxust, hogy ne maga csavarta cigarettát szívjon „szűzdohányból”, hanem gyári cigarettát vegyen. Közülük a legolcsóbb a „Levente” márka volt, aminek öt-tíz darabos beszerzését az utcánk végén lévő trafikban már iskolás korom előtt is rám bízta. Ilyenkor rendszerint „felhatalmazott” arra is, hogy vegyek egy „filléres” regényt – azaz egy ponyvát. Mivel ekkor még olvasni nem tudtam, sokan kérdezték tőlem, miként választom ki a megfelelő művet, mire én – a családi hagyomány szerint – azt válaszoltam, hogy olyan könyvet kérek, amelyeknek a fedőlapján lő-

nek. Első „irodalmi” élményeim egyike, hogy ülök apám előtt egy kis széken, és hallgatom, hogy felolvassa az általam kiválasztott könyvet. Mert mi tagadás, abban a szoba-konyhás lakásban (víz és vécé az udvaron), amelyben felnőttem, más könyv nem volt. Illetve volt ugyan, de előttem elérhetetlen helyen, a padláson, egy vesszőkosárban. Ugyanis apám – hozományként – két könyvet hozott a házhoz: az egyik a Tolnai Világtörténet húsz kötete, a másik *A vörös álarcos* című ponyvasorozat másfélszáz kötete volt. Anyám a Bibliát, a református zsoltárkönyvet, valamint a hatodik elemiben használt olvasókönyvét tette hozzá ehhez a „gyűjteményhez”, de ezek a művek is sokáig ismeretlenek, illetve számomra fizikailag hozzáférhetetlenek voltak, következésképp aligha túlzás azt állítanom, hogy – legalábbis mai mércével mérve – tulajdonképpen könyvszegény környezetben nőttem fel. Ennek ellenére, illetve eme körülmények között is – gondolom, anyámnak köszönhetően – alkalomszerűen kaptam néhány könyvet. Közülük az egyik első lehetett az a leporelló, amelynek néhány versbe szedett képaláírását még ma is tudom. Például ezt:

*Bumbum néger törzsfőnök,
díszruhába öltözött,
kezében a nagy alma,
jaj, de nagy a hatalma.*

Később meséskönyveket is kaptam, amelyek közül – vizuális formában is – egyet tudok felidézni. A fedőlapján Piroska és a farkas volt látható, következésképp ez a Grimm-meséknek valamilyen válogatása lehetett, amelyből a közismert történeteken túl az emlékezetem őriz egy olyan mesét is, amellyel azóta sem találkoztam, s amelynek nem tudom rekapitulálni az eseménysorát sem, egy mozzanata viszont máig él bennem, nevezetesen az, hogy egy kastély pincéjében konyákat esztergálnak.

Eme bizzar emlék mellett vannak derűs könyvélményeim is kora gyermekkoromból: nevezetesen Swift *Gulliverjének* az ifjúság számára átdolgozott kiadása, valamint Sebők Zsigmond történetei Mackó úr kalandjairól.

1945 szeptemberében anyám beíratott az Állami Általános Fiúgimnázium (ma Fazekas Mihály Gimnázium) humán tagozatának első osztályába, amiből ugyan a következő évben már általános iskola lett, de ez csak annyit jelentett, hogy az iskola egyik szárnyát elrekesztették, tanári karát megosztották, és ettől kezdve a felsősök a fő-, mi alsósok viszont a hátsó kaput használtuk.

Itt az első évben rosszul teljesítettem (még intóm is volt latinból), de a második évtől, azaz mai fogalmak szerint hatodikos koromtól kezdve jól tanultam, rendre jeles eredménnyel zártam az évet.

Ennek a négy évnek az olvasástörténete persze már gazdagabb, mint az előző korszaké, mindazonáltal szinte minden tekintetben szerves folytatása annak. Kezdve azzal, hogy az iskolai magyarórák változatlanul nem inspiráltak, róluk a meghatározó élményem az, hogy örökké verset kellett tanulni. Először a *Toldit*, kb. a hetedik énekig, aztán meg Baudelaire *Albatrosz* című versét, amely valahogy így kezdődik: „Olykor matrózi nép, kit ily csíny kedvre hangol, / albatroszt ejt rabul, vizek nagy madarát, / ki hajók után csatangol...”, avagy Puskin *Falum* című költeményét, amelynek első sorai ekként élnek emlékezetemben: „Köszöntlek kis falum, hozzád

hozott az út, / a munka és az ihlet örök tanyája...” Ezek nyilván rontott szövegek, de szándékosan nem néztem utána, hogy miként is szólnak pontosan. Emlékszem arra is, hogy a szabad versre Kosztolányi *Zászló* című költeménye volt a példa. Ez meg valahogy így indul: „Csak bot és vászon, / de nem bot és vászon, / hanem zászló. / Mindig lobog, mindig lázas, / mindig önkívületben van...”

Hogy ezek a részletek megragadtak emlékezetemben, lehetnének annak a bizonyítékai is, hogy már ekkor fogékony voltam az irodalomra. Szerintem azonban nem erről van szó, hanem csupán arról, hogy mivel én ezekkel a művekkel későbbi tanulmányaim során újra találkoztam, az ismétlés révén bevésődtek tudatomba.

Maradva még az általános iskolánál, szólnom kell az iskolai könyvtárról, amely – tekintettel arra, hogy a leválasztás miatt a gimnáziumi szárnyban rekedt mind a diák, mind pedig a tanári könyvtár (mindegyiknek önálló helyisége volt a múlt században alapított iskolában!) – nekünk csak egy szekrényi könyvből állt, és gyakorlatilag úgy működött, hogy óráközi szünetekben a fizika (!) szakos tanárnőnk behozott az osztályba egy öltre való könyvet, s abból válogathattunk. Én gyakran éltem ezzel a lehetőséggel, s alighanem ennek során kerültek látókörmbe Cooper, May Károly és Verne Gyula munkái, továbbá bizonyos, hogy innen kölcsönöztem ki az *Egri csillagokat*, amelynek második kötetét (a várívás történetét) többször is elolvastam.

Hasonlóképpen visszatérő olvasmányom volt tizenéves koromban Mark Twain két regénye: a *Tom Sawyer kalandjai* és a *Huckleberry Finn*. Ezeket – egyetlen kvartó méretű könyvbe kötve – egy „romházban” találtam (szétbombázott, lakatlan ház több is akadt a környékünkön, ezek maradéka „közpréda” volt). A két – nagyjából velem egykorú – fiú csínyjeit és kalandjait nem tudtam megenni: valahányszor nem volt más olvasnivalóm, újra meg újra Tom és Huck történetét vettem elő, no meg a hajótörött Robinsonét, mivelhogy ez a könyv is megvolt nekem.

A saját könyveim mellett ebben az időben olvasmányaim másik forrása a csere volt, amihez a már említett ponyva, *A vörös álarcos* füzetei nagy segítségemre voltak. Ugyanis miután én – padlásunk porszagú magányában, a vesszőkosáron kucorogva – elolvastam őket, jó kufár módjára darabonként kölcsönbe adtam valamennyi részét utcabeli ismerőseimnek, akiktől viszonzásként megannyi ponyva-regényt kaptam. Ezek egy része „filléres” western volt, más része viszont „pengős regény”, azaz bűnügyi történet. Ez utóbbiakat már akkor is jobban szerettem, és szerzőik közül egyet – Edgar Wallast – különösképpen kedveltem.

Meglehet, tévedek, de úgy gondolom, az a tény, hogy már kamaszkoromban – vagyis akkor, amikor még olvasmányaim megválasztásában semmiféle irodalmi kánon nem befolyásolt, és fogalmam sem volt arról, hogy mi az esztétikai érték – vonzódtam a krimihez, csak azzal magyarázható, hogy a bűnügyi történetek „racionális” világa harmonizált az enyémmel.

Visszatérve kamaszkorom olvasmányainak forrásaihoz külön kell szólnom könyvtári kapcsolataimról. Általános iskolás koromban az iskolain kívül még három másik könyvtárba is jártam, nevezetesen: a városiba, a református kollégiuméba, valamint apám munkahelyi könyvtárába, amelyet a részvénytársaság tartott fenn. Erre a sokféle „lelőhelyre” azért volt szükségem, mert egyikben sem találtam érdeklődési körömnek megfelelő olvasnivalóból eleget. Részben azért, mert ezekben a gyűjteményekben viszonylag kevés volt belőlük, de még inkább azért, mert a szó szoros értelmében valóban nem találtam meg őket, mivel mindegyik könyv-

tár zárt polcos volt, ráadásul egyikben sem dolgozott tájékoztató könyvtáros, követezképp csak konkrét kéréseket tudtak teljesíteni. Mivel kevés ifjúsági író nevét ismertem, ezt a lehetőséget hamar kimerítettem. Maradt volna még a téma-, illetve a tárgykör szerinti keresés, de ilyen típusú katalógus ezekben a könyvtárakban nem volt, csak szerzői betűrendes: a kollégiumiban kézzel frott cédula-, a városiban könyvkatalógus formában. Ez utóbbit tüzetesen átnéztem, és kiírtam belőle minden olyan művet, amelyet – címe alapján – érdekesnek, nekem valónak ítélttem. Persze így időnként melléfogtam. Ennek egyik jellegzetes esete volt, hogy kikölcsönöztem *A szökevény* és a *Két fogoly* című könyveket abban a hitben, hogy ezek kalandos, izgalmas történeteket beszélnek el. Zilahy Lajos regényei ebbeli várakozásomnak ugyan nem feleltek meg, mégis elolvastam őket, mert kamasz képzeletemet megragadta a művek erotikája.

Szerencsémre az esetek többségében jól „tippeltem”, ráleltem az útleírásokra és a vadászkalandokra. E könyvek segítségével képzeletben felfedeztem, bejártam szinte az egész világot. Bíró Lajos révén eljutottam Új-Guineába, Stein Auréllal meg Sven Hedinnel Kelet-Ázsiába, Nansennel az Északi-, Amundsennel a Déli-sarkra. Kittenberger Kálmánnal vadásztam Afrikában, Haliburtonnal az ősi kultúrák nyomait kutattam a Yukatan-félszigeten, Indiában és Egyiptomban. Haliburton könyvei új irányba terelték figyelmemet, érdeklődni kezdtem a régészet, illetve tágabban az ős- és az ókortörténet iránt.

Általános iskoláskori olvasmányaim közül egyetlen magyar klasszikus mű kellett bennem maradandó élményt: *Az ember tragédiája*. Madách drámáját a hetedik osztályban elért jó tanulmányi előmenetelem jutalmául kaptam, és rögvest el is olvastam. Bár ténszerűen nem emlékszem rá, valószínű, hogy erre a magyarórán hallottak inspiráltak, de szinte bizonyos, hogy a tanári magyarázatból, értelmezésből figyelmemet csak egy mozzanat ragadta meg, mégpedig Lucifer alakja, drámabeli szerepe. Ugyanis én vele, a „tagadás szellemével” azonosultam. Tetszett, hogy szembe mert fordulni istennel, a legfőbb hatalommal, s nem állt be a dicséretét zengő angyalok karába.

Befogadói nézőpontomnak eme sajátosságát egy általános és több egyedi körülményből vélem levezethetőnek. Az általános ok: a kamaszkorra jellemző negatív magatartás, azaz szembefordulás mindazzal, amit a felnőttek megkérdőjelezhetetlen igazságnak tartanak. Az egyéni, a személyes motivációt viszont esetemben erősítette egy sajátos körülmény. Nevezetesen az, hogy apám agyi embólia következtében fél oldalára megbénult, és beszédképességét elvesztette. Gyermeki eszemmel úgy akartam segíteni rajta, hogy esténként imádkoztam gyógyulásáért. Cselekedetem arra a hitre épült, hogy az isten meghallgatja az ember könyörgését, olyanképpen, ahogyan Tom Sawyer is azt remélte: ha minden nap imába foglalja kérését, hogy kapjon egy Bowie-kést, az előbb-utóbb teljesülni fog.

Református családomban sem az imádkozás, sem a templomba járás nem volt gyakori, amit anyám – kérésemre felelve – azzal magyarázott, hogy templomba csak az jár, akinek van „leimádkozni valója”. Ebből következően én úgy gondoltam, hogy mindennapi imám egy olyan istennek tetsző cselekedet, amely feltétlenül eredményes lesz, azaz apám meg fog gyógyulni. Ámde nem ez történt, hanem éppen ennek ellenkezője következett be: apám egészségi állapota folyamatosan romlott. Ebből én arra a következtetésre jutottam, hogy az isten által teremtett világ nem „igazságos”, követezképp – miként Lucifer teszi azt – jog-

gal bírálható. Sőt – gondoltam én tovább eme paradox helyzetet – az sem kizárt, hogy a mindenható isten nem is létezik. Az *ember tragédiája* tehát – az én akkori olvasatom szerint – kételyeimet igazolta, illetve megerősítette ama gyanúmat, hogy mindaz, amit a vallásórán tanultunk, megkérdőjelezhető.

Noha úgy vélem, hogy Madách műve elsősorban eme olvasat révén vált meghatározó élményemmé, mindazonáltal az sem tekinthető mellékes ténynek, hogy nekem a dráma történeti szereplői és színei – a Tolnai Világtörténelem illusztrációi révén – vizuálisan ismertek voltak, következésképp olvasás közben képszerűen is magam előtt láttam az alakokat és az eseményeket, azaz például az egyiptomi fáraót meg rabszolgáit, amint követ hordanak „az erősnek”.

Nem lenne teljes olvasástörténetem eme korai szakasza, ha csak a könyvélményeimről adnék számot, mivel ebből az időszakból őrzök néhány hírlapi eredetű emléket is.

Bár apám már a háború előtt tagja volt a szociáldemokrata pártnak, a Népszavának nem volt előfizetője, újság csak alkalomszerűen került a házhoz, emlékezetem szerint leggyakrabban a *Magyar Futár*. Ez a heti magazin kifejezetten jobboldali, németbarát szemléletű volt ugyan, de – főleg gazdag képanyaga miatt – fölöttébb nagy olvasótábora volt. Közleményeit anyám készpénznek vette, apám viszont kritikával olvasta. Ebből néha vita támadt közöttünk, amiből én – tizenévesként – még nem sokat értettem, de annyit felfogtam, hogy apám nem a németek győzelmének „drukkol”.

Számomra azonban ennek a kérdésnek nem volt jelentősége, én csupán a képeket néztem, és azt jegyeztem meg, hogy kinek milyen fegyverei vannak, és azok hogy működnek. Valahogy úgy, miként a mai tizenévesek figyelnek az autómárkákra és az egyes típusok teljesítményére.

Noha ezen a „fiús” nyomvonalon is érdekes volna tovább haladni, vagyis azon a szálon, hogy a fiúkat miért érdeklik jobban a fegyverek, mint a babák, most nem ez a téma, hanem az én olvasástörténetem, aminek csupán egy mellékes – de nem érdektelen – mozzanata a napilapokhoz való viszonyom, illetve nevezetesen az, hogy mind a mai napig sem előfizetője, sem olvasója nem voltam/vagyok egyetlen újságnak sem. Ezt a hiátust többféle okkal tudnám magyarázni, de azt hiszem, közülük a legdőntőbb az, hogy a családi gyakorlat nem motivált, később meg a kötelező *Szabad Nép*-félórák sem inspiráltak, sőt kifejezetten elidegenítettek a napilapok olvasásától.

Ez az olvasói pozíció akár az ötvenes évek politikai állapotával való szembenállásként is értelmezhető, de azt hiszem, engem lényegében nem ez motivált. Annak ellenére sem, hogy minden okom meglett volna rá, mivel apámat jobboldali szociáldemokratának nyilvánították, és a fennálló rendszer ellenségeként bántak vele. Ez a bánásmód egyik kiváltó oka volt betegségének, és ennek következményeként szociális helyzetünk romlásának.

Olvasástörténeti szempontból ennek egyrészt az lett a következménye, hogy a szabad időm beszűkült, mert át kellett vállalnom egy sor olyan feladatot, amelyet korábban apám látott el (favágás, aprítás, tüzelőbehordás stb.), másrészt pedig az, hogy minden „luxusról” lemondtunk, azaz sem újságot nem járattunk, sem könyvet nem vásároltunk.

Eme megszorítás ellenére házi könyvtáram gyarapodott. Ugyanis az apám első házasságából való és tőlem tíz évvel idősebb bátyám a hadifogságból hazatérve

hozzánk költözött. Később tőle kaptam „örökségül” azt a néhány könyvet, amelyet dolgozó gimnazista korában „rásóztak” az ügynökök, többek között Szerb Antal magyar és világirodalom-történetét, amelyekkel együtt – a „tulajdonosi” bejegyzés tanúsága szerint – könyvtáram állománya már húsz kötetet számlált.

Gyermekkorom olvasástörténetének lezárásaként még egy érdekes epizódról kell számot adnom. Ebben az időben vakációimnak nagyobbik részét anyai nagyszüleimnél Hajdúnánáson töltöttem. Náluk végképp nem volt semmiféle könyv a háznál, még egy kalendárium sem (zsellér nagyapám funkcionális analfabéta volt). Történt, hogy egyszer annyira úrrá lett rajtam a betűéhség, hogy töviről hegyire átkutattam a lakást valami olvasnivalóért, de könyvet nem találtam, csak néhány régi újságlapot a komód fiókjában, a ruhák alatt. Ezeket sorra kiesztem, és az első betűtől az utolsóig elolvastam. Egy másik alkalommal nagyobb szerencsével jártam, ugyanis az egyik rokonunknál felfedeztem egy vaskos könyvet. Hiába figyelmeztettek, hogy ez nem gyereknek való, lecsaptam rá, s rögvest nekifeküdtem. Hamar rájöttem ugyan, hogy valóban nem nekem való, de mert más nem volt, mégis végigolvastam a regényt, ami az *Elfújta a szél* volt.

Noha általános iskolai tanulmányaimat jeles eredménnyel fejeztem be, nem akartam gimnáziumba menni, mivel valamennyi utcabeli pajtásom szakmunkástanuló lett. Anyám azonban ragaszkodott ahhoz, hogy leérettségizzek. Később sokszor felemlgette, hogy azzal a feltétellel engedtem akaratának, hogy kikötöttem: soha nem fogja megkérdezni, mi a házi feladat. Én erre az alkura nem emlékszem, arra azonban igen, hogy valóban nem nyaggatott kérdéseivel. Igaz, nem is volt oka rá, mert bár otthon szinte alig vettem kezembe a tankönyveket, félévkor általában jó, év végén pedig jeles bizonyítványt tettem le az asztalra. Pontosabban Singer varrógépének munkalapjára.

Eme tényhez kapcsolódva – azt hiszem – legalább vázlatosan szólnom kell ekkori életkörülményeimről. Elsőként arról, hogy mivel apám rokkantsági nyugdíja mindössze 460 forint volt, a családfenntartás költségeinek nagyobbik részét anyám teremtette elő, varrással. Ebből következően egyetlen asztalunk nagyobbik részét kiszabott ruhaanyagok halma foglalta el, maradék részét viszont béna apám, aki – miként én korábban a padláson – a Tolnai Világtörténelem képeit nézegette meg a rádiót hallgatta. Így aztán a jobbik esetben a varrógép volt az íróasztalom (de ez ritkán fordult elő, mert anyám késő estig dolgozott), a rosszabbik esetben pedig egy kis széken kucorogva, hokedlin írtam meg dolgozataimat.

Gimnazistaként ugyanoda jártam, mint korábban. Ugyanis időközben ismét a gimnáziumé lett az egész épület, az intézményt pedig az egyetem gyakorló iskolájává nyilvánították. Ebből következően tantestületének tagjai a város legjobb tanárai közül kerültek ki: később számosan egyetemi oktatók lettek. Magyartanáram közül kettő is: Julow Viktor és Kéry László.

Julow Viktor elsős koromban tanított, de tőle származó, illetve hozzá kötődő irodalmi élményt nem tudok felidézni. Személyiségének varázsa azonban mély nyomot hagyott bennem, mivel kapcsolatunk viszonylag hamar túllépett a megszokott tanár–diák viszonyon. Egyik osztálytársammal, barátommal, G. Gyurkával együtt meghívott a lakására. Ez a gesztus abban az időben rendkívülinek számított, az meg még inkább, hogy egyenrangú partnerként kezelt bennünket. Emlékezetem szerint irodalomról kevés szó esett közöttünk, sokat mesélt viszont édesapja borneói kalandjairól, az Eötvös Kollégiumbeli emlékeiről, hadifogságá-

ról. Történetei szórakoztatóak voltak, de egyben tanulságosak is: általuk bővültek ismereteink a világról, másként láttuk a közelmúlt eseményeit, új összefüggések váltak nyilvánvalóvá – vagy éppen kérdésessé – előttünk.

Kéry László harmadikban és negyedikben volt a magyartanárom. Ő merőben más személyiség volt: zárkózott, távolságtartó és ironikus. Iróniáját – nyilván azért is, mert én ritkán voltam a célpontja – fölöttébb szórakoztatónak tartottam, magas szintű szakmai tudása pedig imponált. Széles körű és alapos anyagismerete először akkor vált bizonyossá előttem, amikor az irodalmi szakkörön „kapásból” felismerte és a fejemre is olvasta, hogy a Shakespearról szóló dolgozatomban *jelöletlenül* a francia irodalomtörténész, Taine véleményét idéztem, mi több, még azt is tudta, hogy ezt Szerb Antal világirodalom-történetéből másoltam ki. Később – gyakorló tanár koromban – amikor már volt összehasonlítási alapom – arra is rájöttem, hogy az ő magyarázói jószerint egyetemi előadások voltak, amelyeken nemcsak több ismeretet közölt, mint amennyi a tankönyvben volt, hanem értékítéletében is eltért attól. Például Illyés Gyulát József Attilával egyenrangú költőként mutatta be, ami akkor – 1953-ban – kifejezetten „eretnek” véleménynek számított.

Mindazonáltal azt kell mondjam: noha a gimnáziumban kiváló magyartanáraim voltak, olvasmányaim kiválasztásában nem ők játszottak meghatározó szerepet. A középiskola első éveiben ezek nagyobbik hányadát még mindig a krimi és az útleírás tette ki, bár az előbbi részaránya fokozatosan csökkent. (No nem szellemi fejlődésem, ízlésem pallérozódása miatt, hanem mert egyre nehezebben lehetett hozzájuk jutni, mivel a nyilvános könyvtárak állományából kivonták őket, a háziakból pedig kikoptak.) Az útleírásokkal más volt a helyzet, mert igaz ugyan, hogy a „vasfüggöny” jóvoltából újak nem születtek, a régiék azonban változatlanul hozzáférhetőek voltak. Közülük például Gáspár Ferenc *A föld körül* című, a századfordulón megjelent hatkötetes műve került a kezembe, és vált egyik emlékezetes olvasmányommá. Gáspár Ferenc a Monarchia haditengerészetik hajórossa volt, így jószerint a világ valamennyi nagy kikötőjében megfordult. Terjedelmes (több ezer oldalas) és fotókban is bővelkedő műve nem élménybeszámoló, hanem útirajz és kordokumentum.

Gáspár Ferenc hét évig tartó föld körüli utazásának története annyira magával ragadott, hogy elhatároztam: tengerész leszek. Felderítettem, hogy erre is van lehetőség, mert bár tengerünk nincs, a Magyar–Szovjet Hajózási Részvénytársaságnak vannak tengerjáró hajói, amelyeken én is föld körüli útra indulhatok, ha elvégzek egy szaktanfolyamot. Ezért második koromban – anyám ózdkodása ellenére – felvételi vizsgára jelentkeztem egy hajógépész-tanfolyamra. Noha a felvételi követelményeket sikerrel teljesítettem, pályamódosítási szándékom mégis kudarccal végződött. Mégpedig azért, mert gimnáziumom igazgatója megtagadta bizonyítványom kiadását arra való hivatkozással, hogy – és ez jellemző az akkori korviszonyokra – nem vállalhatja, illetve engedheti meg, hogy egy jeles *munkásszármazású* tanulója a középiskolából kimaradjon.

Ez a kudarc megviselt ugyan, de maradandó traumát nem okozott, amit azzal tudok magyarázni, hogy – egyrészt – nagyon jól éreztem magam gimnáziumi környezetemben, osztálytársaim körében, következőképp nem szívesen váltam volna meg tőlük, másrészt viszont azzal, hogy egyre inkább képessé váltam könyvek révén megismerni, magamba szívni – Szabó Lőrincsel szólva – „a világ tényeit”.

Ekkori világ- és történelemszemléletemre nagy hatással volt a gimnázium tanári könyvtárának rendezése közben kezembe került mű: Várkonyi Nándortól a *Sziriát oszlopai*, amelyet annyira érdekesnek találtam, hogy el is loptam (tőlem meg mások). Ugyanis számomra ez a mű tudományos hitelűnek tűnő érvekkel egy olyan őstörténetet rajzolt meg, amely ellentétben állt az iskolában tanultakkal, ámde éppen ezért számomra vonzó volt, és felcsigázta érdeklődésemet az „elsüllyedt” kultúrák iránt. Elannyira, hogy kacérkodtam azzal a gondolattal, hogy régész leszek, ám hamar beláttam, hogy ezzel a végzettséggel csak itthon „kapirgálhatnék”, amihez viszont nem volt kedvem.

Merőben más irányba fordította figyelmemet egy másik könyv, amelyet osztálytársamtól, G. Gyurkától kaptam kölcsön. Ez a kötet Villon balladáit tartalmazta, Faludy György átköltésében. Talán mondanom sem kell, hogy nekem ez a (Faludy) Villon nagyon rokonszenves volt. Tetszett hetyke pimaszsága, gátlátalan szókimondása, dacos szembenállása – még az akasztófa alatt is – a világ uraival: hercegekkel püspökökkel. És – persze – tetszett a balladák pajzánsága, erotikája. Mégpedig annyira, hogy a kötet nagyobbik részét egy füzetbe lemásoltam, és oly gyakran újraolvastam, hogy többségüket betéve tudtam.

Úgy rémlik, szintén G. Gyurka révén került a kezembe Babits nevezetes fordításkötete, az *Erato*, amely mondhatni „kalauzommá” lett a világlírában. Ugyanis szisztematikusan keresni kezdtem a könyvtárban az antológiában szereplő költők köteteit: Baudelaire-től Ovidiuson át Verlaine-ig. Amikor az *Eratoban* szereplő költők kötetein túljutottam, áttértem a fordítókéra, Babits, Kosztolányi, Tóth Árpád, Szabó Lőrinc műveire. Ez az alkotói kör – kiegészülve a *Vér és Arany* Adyjával – tette ki akkori szépirodalmi olvasmányaim tetemes részét. Persze ezekben a verseskönyvekben már nem csupán erotikus tartalmú költeményekkel találkoztam, de mégis végigolvastam őket, s fokozatosan megkedveltem a romantikus, érzelemgazdag, vallomásos lírát, és ez annyira meghatározó erejű élményemmé vált, hogy máig ez a fajta lírai beszédmód áll hozzám a legközelebb (Mi több, hajlok arra – irodalomelméleti, történeti ismereteimet felfüggesztve –, hogy csak az érzelmekkel telített, önfeltáró, illetve a lírai én problémáit „kibeszélő” költeményeket tekintsem lírai alkotásoknak.)

A versélmények mentén tovább haladva „ugrik be” tudatomba ekkori olvasmányaim egyik kedvelt, sokat forgatott műve, az *Így írtok ti*. A paródiák értő befogadásának alapfeltétele a parodizált helyzet, személy, írásmodor előzetes ismerete. Ennek az ismeretnek – főleg a költők esetében – én birtokában voltam, így nagy élvezettel olvastam Karinthy könyvét, és oly gyakran visszatértem hozzá, hogy Ady, Babits, Szabolcska Mihály paródiáit betéve tudtam.

Merőben más okok miatt vált kedvenc olvasmányommá Karinthy Frigyes másik klasszikus műve, a *Tanár úr kérem*. Úgy találtam, hogy ezek a krokik rólam, rólunk szólnak. Ugyanis a mi gimnáziumi világunk még sok tekintetben azonos volt azzal, amit ő megörökített. Erről a megfelelésről jut eszembe egy másik kedvenc könyvem, *A Pál utcai fiúk*, amelyet szintén gimnazista koromban olvastam. A századforduló táján játszódó történet számomra egyszerre volt távoli megismerős is, mivel a háború után a romházak „birtoklásáért” mi is csatákat vívtunk a más utcabeli fiúkkal.

Ebből az időből jószerint alig van említésre méltó regényélményem. Jókainak kétszer is nekirugaszkodtam: előbb *A lőcsei fehér asszonyt*, később a *Bálványos*

várat próbáltam elolvasni, de néhány fejezet után mindegyiket abbahagytam, mert nem találtam őket elég érdekesnek. Így jártam Dickens regényével, az *Örökösökkel* is, amelyből a magyarórán bemutatott részlet annyira tetszett, hogy rögvest kikölcsönöztem a könyvtárból, de egy fejezetnél tovább itt sem jutottam. (Dickensről azóta sem olvastam egy sort sem!) Végül a háborús regényeknél kötöttem ki, amelyeknek többsége – a korviszonyokból következően – szovjet szerzőtől származott (Polevoj: *Egy igaz ember*, Fagyjev: *Az ifjú gárda*, Bek: *Volokalamszki országút*), de olykor rábukkantam nyugati író művére is, például ekkor olvastam el Remarque trilógiáját (*Nyugaton a helyzet változatlan*, *És azután*, *A diadalív árnyékában*).

Képtelen vagyok felidézni, hogy az első és a második osztályban volt-e s ha igen, mi volt a kötelező olvasmány, arra viszont határozottan emlékszem, hogy harmadikban *A falu jegyzője* volt, negyedikben pedig egy mai magyar regény. En az előbbit „elblicceltem”, az utóbbit viszont – annak ellenére, hogy a kortárs magyar szerzők szocialista realista alkotásait nagy ívben kikerültem – nem. Nem tudom biztos okát adni, hogy miért Déry Tibor ekkor megjelent regényére, a *Feleletre* esett a választásom, csak gyanítom, hogy hallottam valamit a regény körül kialakult vitáról, és ez keltette fel érdeklődésemet. Déry könyvéről házi dolgozatot is írtam, mégpedig – rám nem jellemző módon – nem „kapásból”, hanem alaposan felkészülve, minden róla szóló kritikát elolvasva. Szokatlanul terjedelmes dolgozatomban Révaival perelve azt próbáltam bizonyítani, hogy Déry világlábrázolása hiteles. Eme önálló véleményemet Kéry tanár úr nem méltányolta, dolgozatomat jóra minősítette azzal a megjegyzéssel, hogy: „Te csak ne vitatkozz Révaival!” Mi tagadás, minősítését és intelmét zokon vettem, de utóbb rájöttem, hogy nem ellenemre volt, hanem csupán egy kötelező feladatot teljesített, amit azzal próbált ellensúlyozni, hogy az érettségi vizsgán olyan tételt adott, amelyről biztosan tudta, hogy tudom: Déry Tibor életművének ismertetését.

Am gimnazista korom olvasmányainak csupán egy része volt szépirodalmi mű. Mi több, nagy biztonsággal állíthatom, hogy világnézetem alakulását döntő mértékben nem a verseskönyvek, nem is a regények formálták, hanem a tudományos könyvek.

Nem tudom konkretizálni, hogy pontosan mikor, de bizonyos, hogy 16-17 éves koromban kezembe került Freud *Három tanulmány a szexualitás elméletéről* című munkája, amely olyannyira felkeltette érdeklődésemet, hogy Freud valamennyi – az egyetemi könyvtárban fellelhető – művét elolvastam. Akkor elsősorban „pán-szexualizmusa” nyűgözött le, később viszont racionalista okfejtése arról, hogy a biológiailag determinált tudatalatti és a szociális helyzet, a társadalmi elvárások által meghatározott „fölöttes én” közötti ellentmondások feloldásának milyen formái, lehetőségei vannak az elfojtástól a szublimációig.

Noha kamaszként érdeklődésem centrumában a nemiség problémái álltak, nemcsak ez érdekelt, hanem a természet, a világmindenség működésének kérdései is. A válaszokat keresve került a kezembe A. Eddingtonnak *A természettudomány új útjai*, J. Jeansnek pedig *Az új világlkép* és *A rejtelmes világegyetem* című munkája. Bár a fizika mint tantárgy nem érdekelt – a mechanika és az elektromosságban törvényeit, képleteit bebiflázni nem volt kedvemre való feladat (rendre közepes is voltam fizikából) – érdekelt viszont az anyag, a világ keletkezése, és ezért nagy figyelemmel olvastam Eddington és Jeans fejtegetéseit az anyag kettős természetéről, a rela-

tivítás elméletéről, a bizonytalansági relációról. Persze nem sokat értettem meg belőlük, de annyit igen, hogy a materializmusnak azt a bornírt változatát, amelyet nekünk az iskolában tanítanak, a tudomány már rég meghaladta.

Még egyszer átgondolva a gimnazista olvasmányaimról frottakat, szegényesnek találok a felsorolt művek mennyiségét, még akkor is, ha nyilvánvaló, hogy egy sor könyv kihullt emlékezetemből. Ezért megpróbáltam végiggondolni, illetve számba venni, hogy mennyi szabad időm volt nekem akkor, és mit kezdtem vele? Nos, egyfelől azt kell mondanom, hogy sok szabad időm volt, mivel a tanulásra szinte semmit sem fordítottam. (Tankönyveim mondhatni „nyomdaszagúak” voltak, amikor év végén leadtam őket, mert jószerint ki se nyitottam őket.) Másfelől nézvést viszont kevés volt, mert egy részét lekötötte – amiről már szóltam – az apám betegsége miatt rám háruló házi munka, továbbá az az akkor természetesnek számító gyakorlat, hogy a nyári vakáció során „illetl” fizikai munkát végezni. Csupán ezt a „szocialista vállalást” letudva gazdálkodhattam szabad időmmel. Ennek kitöltésében fő szerepet játszott utcabeli pajtásom, barátom, ugyanis vele – a ma már Széchenyi-díjas térképésszel – egy egész nyáron át repülőmodelleket építettünk. (Hozzá kapcsolódik olvasmányélményeimnek egy sajátos változata is, nevezetesen az, hogy a kölcsön kapott ponyvák záros kölcsönzési határidejének ügy tettünk eleget, hogy hangosan felolvastuk őket egymásnak. Emlékezetem szerint eme záros kölcsönzési idejű művek többsége a P. Howardként jegyzett Rejtő Jenő műve volt.

Mindazonáltal – főleg harmadikos, negyedikes koromban – szabad időm nagyobbik részét nem olvasással, hanem sportolással töltöttem ki. Hetente kétszer atlétikai, háromszor pedig tornász tréningekre jártam, következésképp kevés időm maradt az olvasásra. Más kérdés, hogy – G. Gyurka barátomat leszámítva – szűkebb és tágabb környezetemben senki sem olvasott annyit, mint én, és saját könyve sem volt annyi, mint nekem. Ugyanis negyedikes koromra könyvtáram már több mint száz kötetből állt, mivel nyári keresetem egy részét könyvekre költöttem.

Ekkor kizárólag antikváriumból vásároltam, de nem gazdasági megfontolásból, nem az alacsonyabb ár miatt, hanem azért, mert az engem érdeklő művek csak az antikváriumban voltak fellelhetőek, tekintettel arra, hogy válogatási szempontjaim olvasmányélményeimhez igazodtak. Tehát nem a kortárs szerzők műveit kerestem, hanem a 19. századi francia lírikusok és az őket fordító magyar költők műveit. Hogy néhány példát is mondjak: megvettem Baudelaire *A romlás virágai* című kötetét, Kardos László fordításában Rimbaud összes verseit, beszereztem Ady, Babits, Kosztolányi, Tóth Árpád, Szabó Lőrinc még a háború előtt megjelent gyűjteményes kötetét. A már ismert szerzők művein túl kerestem és megvásároltam azoknak az íróknak a munkáit is, akikről valami olyat olvastam Babits *Az európai irodalom történetében*, ami felkeltette érdeklődésemet. Így került a könyvtáramba Dante *Isteni színjátéka*, Martin du Gard *Egy lélek története* című regénye, Flaubert, Mauriac, Thackeray, Oscar Wilde egy-egy kötete.

Az *Isteni színjátékhoz* és az *Egy lélek történetéhez* különös emlékek kötődnek, mivel rendkívüli, sőt mondhatni: kényszerhelyzetben olvastam el őket. Az történt ugyanis, hogy cséplőgép-ellenőrként egy héten át feladat nélkül maradtam. Hogy az unalom meg ne öljön a Debrecen környéki tanyán, egy éjszaka hazaszöktem, és könyvtáramból olyan könyveket vettem magamhoz, amelyek „nehéz” olvas-

mánynak ígérkeztek. Előfeltevésem Martin du Gard esetében nem igazolódott, a szokatlan formában megírt (pusztán párbeszédekből álló) regényt nagy élvezettel olvastam, de nem esett különösképpen nehezemre az *Isteni színjáték* első részének, a *Pokolnak* az elolvasása sem, mit több, még tetszett is. A *Purgatóriumba* viszont beletört a bicskám. Pontosan már nem tudom felidézni, hogy miért találtam unalmasnak, csak gyanítom, hogy az „üdvösségre” váró alakjaival nem tudtam azonosulni, mivel én a „kárhozottakkal” rokonszenveztem.

Visszatérve vásárlási szisztémámhoz: tudományos, illetve ismeretterjesztő munkák esetében nem lévén „útmutatóm”, az antikvárium polcai között böklászva csupán sejtéseimre hagyatkozva válogattam. Ez azonban az esetek többségében jól működött. Példa rá Eddington és Jeans korábban említett könyve.

Talán nem érdektelen elmondani, hogy az ötvenes évek elején az antikváriumok választékának nagyobbik hányadát a háborús években kiadott könyvek kru-dában maradt nyomatainak frissen bekötött példányai tették ki. Ebből következően kézikönyvek vagy lexikonok csak elvétve szerepeltek kínálatukban, de ha mégis, azok ára olyan magas volt, hogy én azt nem tudtam megfizetni. Kivétel persze itt is akadt, például a Barát-Éber-Takács-féle *A művészetek története* „belefért” vásárlási keretembe.

Az én generációm tagjainak – ha munkás vagy paraszt származásúak voltak – az egyetemi felvétel nem jelentett gondot. A sors különös fintora, hogy én is e kedvezményezettnek körébe tartoztam. Ugyanis a felvételi kérdőív ama kérdésére, hogy apja foglalkozása mi volt 1945 előtt és után, én joggal válaszolhattam azt, hogy villamoskalauz, utóbb pedig váltókezelő. Ilyenformán jó „kádér”-nek számítottam, számomra tehát nem az volt a probléma, hogy akarom-e folytatni a tanulmányaimat egyetemi szinten, hanem csak az, hogy milyen szakon.

Ebben a „kegyelmi” helyzetben úgy okoskodtam, hogy számomra a legkevesebb erőfeszítést a magyar szak elvégzése jelentheti, tekintettel arra, hogy olvasni szeretek, következésképp az irodalomtörténet nem lesz problémám, a nyelvtannal meg majd csak megleszek valahogy, hiszen fogalmam se volt róla, hogy a már általános és középiskolában tanult leíró nyelvtanon túl létezik a nyelvtudomány-nak más (történeti, összehasonlító) szakága is. Arra meg végképp nem számítottam, hogy másodévesen a magyar mellé fel kell venni a történelem szakot is.

Miként Móricz az *Életem regényét* gyermekkorának leírásával befejezte, mert úgy vélte, addig már minden fontos dolog megtörtént vele, tulajdonképpen ifjúsági olvasmányaim elősorolásával én is lezárhatnám olvasástörténetemet. Ugyanis meggyőződéseim szerint érdeklődési köröm főbb irányai ekkorra már rögzültek, és az ízlésemre jellemző értékalakzat meghatározó elemei is kialakultak. Képletesen szólva: életem második tizedébe fordulva a könyvek világáról már volt egy olyan „vaktérképem”, amely érdeklődési köröm határait és ízlésem értékalakzatának fontosabb elemeit tartalmazza. Későbbi olvasmányaim döntő többsége eme határokhoz és tájékozódási pontokhoz viszonyítva épült be emlékezetembe.

Más kérdés, hogy a világról és az irodalomról való ismereteim, beméror „műszereim” idővel gyarapodtak és egyre korszerűbbek lettek, aminek eredményeként olvasmánytérképem „tájolása” fokozatosan pontosabb lett, határvonalai pedig kibővültek, nagyobb részt viszont véglegessé váltak. Mármost – a kartográfiai hasonlatnál maradva – úgy vélem, hogy ezek a változások, pontosítások nem hagyhatók figyelmen kívül, ámde perdöntő jelentőségűnek sem

mondhatók. Valahogy úgy, mint ahogy az itáliai félsziget műholdas felvételek alapján megrajzolt partvonalala szinte minden részletében eltér a korábbiaktól, mindazonáltal összességében ugyanazt a „csizma” formát mintázza, mint a középkori metszeteké.

Annál is inkább hangsúlyoznom kell ezt a tényt, mert egyetemi éveim során olvasmányaim döntő többségét nem érdeklődési köröm határozta meg, hanem a tananyaghoz illeszkedő kötelező és ajánlott művek sora. Én ennek a penzumnak igyekeztem is maradéktalanul eleget tenni, más kérdés, hogy ezekből az olvasmányaimból csupán néhány maradt meg máig emlékezetemben. Így – például – a régi magyar irodalomból Janus Pannonius versei, Szepsi Csombor Márton útirajza, az *Europica varietas*, a középkori világirodalomból Erasmustól *A balgaság dicsérete*, a felvilágosodás idejéből Voltaire *Candide*-ja meg a *Fanni hagyományai* Kármán Józseftől.

A 19. század világirodalmából már nehéz valamennyi emlékezetes élményt kiváltó művet felsorolnom, de mert az egyenlők között is van első, két művet ki tudok emelni, nevezetesen a *Bovarynét* és az *Ivan Iljics halálát*. Ebből a korszakból – pótolva a magyar irodalombeli hiányaimat – elolvastam Eötvös József és Jókai valamennyi fontos regényét, de a már „érettebb fővel” szerzett élményeim nem eliminálták korábbi ellenérzéseimet. Másfelől viszont revelációként hatottak rám Kemény Zsigmond művei. A bennük kifejeződő világkép és történelemszemlélet annyira vonzó volt számomra, hogy nem csupán a kötelezően előírt regényeit olvastam el, hanem valamennyi munkáját.

Az egyetemi tanulmányaimhoz kapcsolódó olvasmányélményeim itt véget érnek. Ugyanis a mi évfolyamunk számára az egyetemi előadások anyaga – az '56-os forradalom következtében – a 19. századon nem jutott túl. Más kérdés, hogy érdeklődési körömből következően én ezt a határt átléptem, mégpedig elsősorban a világirodalomban. Ehhez – vezérlő kalauzként – részben Szerb Antalnak a 20. századi regény újító törekvéseit megrajzoló monográfiáját, a *Hétköznapi és csodákat* használtam, másrészt meg a harmincas években, a *Nyugat* kiadásában megjelent angol, francia, német, orosz novellaantológiákat. Ez utóbbi révén fedeztem fel – például – Ilf-Petrov szatirikus regényét, amely a háború előtti fordításban a *Szovjet milliomosok* címmel jelent meg. További maradandó olvasmányélményem ebből az időből Romain Rolland-nak a *Colas Breugon*, valamint Martin du Gard-nak a *Thibault család* című regénye. (Talán nem éreztelen itt megjegyezni, hogy az utóbbi meg a *Bovaryné* az a két regény, amelyet évtizedekkel később újraolvasásra „méltónak” tartottam, és nem is csalatkoztam bennük.)

Már-már sznobériának ható világirodalmi kötődésem nem csupán olvasmányaim megválasztásában fejeződött ki, hanem abban is, hogy szemináriumi beszámolóimat, de még szakdolgozatomat is ebből a témakörből választottam. Még tovább, ebből a vonzalomból következett, hogy indulástól kezdve a '90-es évek elejéig a *Nagyvilág* volt az egyetlen olyan irodalmi folyóirat, amelynek előfizetője voltam.

Tülléptem persze azért az egyetemi tananyagot a magyar irodalom területén is, de nagyon sajátos módon. Ugyanis a két világháború között született művekből szinte kizárólag csak a népi frók szociográfiái és Németh László tanulmányköteteit vettem sorra. Németh László *Tanú*-béli kritikái, esszéi meg első könyvei (*Ortega és Pirandello*, *Széchenyi*) nagyon tetszettek, de a *Kisebbségben* és *A minőség forradalma* népmentő eszméit, a „kert-Magyarország” utópiáját már naiv-

nak tartottam, a „mély magyar”–„híg magyar” teóriát pedig elutasítottam. Mivel ez utóbbi negatív élmény volt az erősebb, kezdeti érdeklődésem a népi mozgalom iránt elannyira megcsappant, hogy az e körbe tartozók szépirodalmi alkotásait sokáig (néhányukét máig) kézbe se vettem.

Ez az „antinépi” magatartásom merőben különbözött a közvetlen környezetemtől, amelyet Révai „narodnyik fészekként” emlegetett. Ennek a korabeli irodalompolitikában „kiáltozásnak” számító minősítésnek volt valóságalapja. Ugyanis a debreceni egyetemen előbb Juhász Géza, később pedig az *Alföld* főszerkesztőjeként Koczogh Ákos körül kialakult egy olyan – írói ambíciókat dédelgető – hallgatói csoport, amelynek vezérlő csillaga Németh László volt. Mivel ekkor már bennem is „mocorgott” valami (talán inkább szereplési vágy, mintsem irodalmi tehetség), én is tagja lettem ennek a csoportnak az *Alföld*ben publikált – hályogkovácsként készített – műfordításaim révén annak ellenére, hogy irodalomszemléletünkben csak az volt a közös, hogy a hivatalos értékrendet opponáltuk. Jóllehet ezt is különböző nézőpontból: ők a népi írók hagyományaira hivatkozva, én pedig a világirodalom modern tendenciáihoz viszonyítva.

Ebből is következően sokáig nem figyeltem a kortárs magyar irodalomra, míg nem az ötvenes évek derekán engedtem barátaim unszolásának, és sorra elolvastam az ekkor megjelent verseskönyveket (Juhász Ferenc: *A virágok hatalma*, *A tenyészet országa*, Benjámín László: *Egyetlen élet*, Illyés Gyula: *Kézfogások*, Weöres Sándor: *A hallgatás tornya*), és ezek oly mély nyomokat hagytak bennem, amelyekhez hasonlót az azóta kiadott költői művek egyike sem.

Olvasástörténetemnek ebben a periódusában kevés nem irodalommal foglalkozó tudományos művet olvastam. Közülük maradandó nyomot hagytak bennem a pszichoanalitikus iskola „renegátjainak” – Adlernek és Jungnak – a tanulmányai, továbbá Ortegától *A tömegek lázadása*, Huizingától pedig *A középkor alkonya*. Biztosan emlékszem, hogy ez utóbbira Németh László hívta fel a figyelmet, arról viszont fogalmam sincs, hogy miként került a kezembe Sartre *Egzisztencializmus* című munkája, de az vitathatatlan, hogy olvasmányaim sorában ez volt az első olyan filozófiai értekezés, amely máig hatóan befolyásolta szemléletemet.

Mivel '56-ban „hőbörögtem”, diplomámat csak két év késéssel kaptam meg, de pedagógusi állást nemhogy én, hanem feleségem sem kaphatott Debrecenben a hatvanas évek közepéig. Ezt követően helyzetünk konszolidálódott: feleségem végleges állást kapott a város egyik telepi iskolájában, én pedig a megyei könyvtárban, ahol nyugdíjazásomig megragadtam. Közben két évtizeden át az *Alföld* egyik szerkesztője és vezető kritikusa voltam; publikáltam két kismonográfiát (Benjámín Lászlóról és Örkény Istvánról), továbbá *Az irodalom peremvidéke* címmel két esszét a „könnyű műfajról”. Ez utóbbi megszületését a szórakoztató irodalomhoz való változatlan vonzódásom motiválta, vagyis mondhatni: a magam „mentségére” írtam.

Nagyjából a hatvanas évek végétől kezdve nyugati útlevelet is kaptam, s ilyenformán teljesült kamaszkori vágyam: feleségemmel együtt bejártam szinte az egész világot, Európa valamennyi országát, és az inka birodalom kivételével az ősi kultúrák szent helyeit Thébától Chichen Itzáig.

Nem tudom, milyen megfontolásból, de tény, hogy 1961-től kezdve – feleségemmel együtt – feljegyeztük, hogy kitől mit olvastunk. Ezért pontosan tudom,

hogy ettől az időponttól számítva 1998 végéig 2524 könyvet olvastam el, továbbá azt is, hogy idők múltával olvasásintenzitásom az évi 88 kötetről fokozatosan 60 alá csökkent.

Számomra is érthetetlenül ez a tendencia nyugdíjas éveimben is folytatódott, holott szabad időm – elvileg – napi nyolc órával növekedett. Töprengve ezen az ellentmondáson arra az eredményre jutottam, hogy a korral együtt járó lassuláson túl ennek az lehet az oka, hogy egyre többet nézem a televíziót, gyakrabban végzek kerti munkát, de meg a hetilapok és a folyóiratok átnézése – amit korábban a munkaidőben „letudtam” – most már a szabadidőmet is „fogyasztja”. Ezzel együtt úgy vélem, hogy az utóbbi öt év 55 kötetes átlaga még mindig rendhagyó érték, legalábbis közvetlen környezetemben (feleségemet nem számítva), illetve ismeretségi körömben nem ismerek olyat, aki akár csak fele ennyit is olvasna.

Noha a mennyiség sem elhanyagolható tény, mindazonáltal a minőség fontosabb, illetve érdekesebb, mert többet elárul az olvasás indítékairól és funkcióiról, mint bármi más. Ebből következően úgy gondolom, érdemes beszámolnom arról, hogy nyugdíjas éveimben, vagyis akkor, amikor már semmiféle külső indíttatás (felkérés, szakmai kötelezettség) nem befolyásolta olvasmányaim megválasztását, milyen könyvekkel mulattam az időt.

Nos, a már említett jegyzék adatai alapján úgy látom, hogy az elmúlt évtizedek során olvasmányaim jellege és minősége jószerint semmit sem változott. Annak ellenére sem, hogy nyilvánvaló: évek múltával mind történeti, mind pedig esztétikai ismereteim gazdagodtak. Ezt a diszkrpanciát azzal próbálom – a magam számára is – magyarázni, hogy az értékelismerés és az ízlésítélet között nincs szoros kapcsolat. Az előbbi ugyanis döntően objektív tények felismerésére alapozott vélekedés, az utóbbi viszont a mű által kiváltott érzelmek intenzitásától függő benyomás. Következésképp az értékelismerés képességének tökéletesedésével szükségszerűen jár együtt az ízlés radikális átalakulása. Legalábbis az én esetemben ez történt, ugyanis kamaszkoromtól kezdve a mai napig idegen tőlem minden olyan mű, amely a fantasztikumra épül, illetve amely a metafizika avagy a misztikus élmény problémáival foglalkozik. Azaz az ilyen témájú könyveket vagy kézbe sem veszem, vagy ha a tájékozódás igényétől ösztönözve mégis rábeszélem magam némelyiknek az elolvasására, igyekezetem rendre kudarcba fullad. Így – például – Simone Weil vagy Hamvas Béla könyveit éppúgy nem tudtam végigolvasni, miként Heidegger vagy Derrida filozófiai értekezéseit.

Hasonlóképpen eredendően idegen tőlem az esztétikai minőségeknek egy egész csoportja, nevezetesen: az idilli, a fenséges, a patetikus, ugyanakkor kedvem szerint való ezek ellentéte, vagyis a humoros, a groteszk meg a tragikus.

Az utóbbi öt év során – vagyis amióta nyugdíjas vagyok – 276 könyvet olvastam el. Némileg eltérve a szokásostól én ezt a „halmazt” – egyfelől a szerzői szándék, másfelől az esztétikai, illetve a hírértékük alapján – négy részre bontva próbálom meg értelmezni. Közülük az első a *szórakoztató műveké*, ezek részaránya a teljes olvasmányanyagból 20,6%. Úgy gondolom, hogy ez az arány a magas kultúra rigorózus hívei nézőpontjából tűrhetetlenül nagy, de engem ez a minősítés nem zavar, és nem is kívánok vele vitába szállni. Fontosnak tartom viszont kiemelni, hogy olvasmányaimnak ez a része is sajátos összetételű, mentalitásomhoz, ízlésemhez igazodó. Ilyenformán a nagy múltra visszatekintő love storykat és rémtörténeteket éppúgy elkerülöm, mint az újabban divatos sci-fiket. kedvelem vi-

szont a krimiket, de közülük is elsősorban – Hercule Poirot-val szólva – a „szürkeállományt” aktivizáló bűnügyi történeteket.

Olvasmányaimnak eme – pusztán a szórakoztatásomat szolgáló – részénél nagyobb – egészen pontosan 27,2% – az ismereteimet gazdagító *tudományos könyveké*. Úgy vélem, ez az arány már megfelel annak az elvárásnak, amit a közvélekedés egy értelmiségivel szemben támaszt. Ha azonban ezt a részhalmozat is tüzetesebben megvizsgálom, ismét váratlan eredményre jutok. Ugyanis a tudományos műveken belül nem az irodalomtudományiak vannak többségben – noha ez volna a természetes, a rendjénvaló – hanem a történelmi. A 75 kötetből 31-nek a történelem a tárgya, és csak 16-énak az irodalom. A filozófiát, valamint a társadalomtudomány egyes ágait – a politológiától a vallástörténetig – együttesen 18 mű képviseli, további 10 kötet pedig a természettudományokat.

A tudományos műveknek ez a francia salátához hasonlatos „keveréke” ismét azt bizonyítja, hogy érdeklődési körömnek az a tágassága, amely már kamaszkoromban is megmutatkozott – és aminek következtében (mint már említettem) tulajdonképpen az irodalomtudományhoz való szoros kötődésem játszott döntő szerepet – az elmúlt évtizedek során nem szűkült be. Nagyképűen azt is mondhatnám, nem lettem szakbarbár, de az igazság inkább az, hogy nem váltam igazi szakemberré.

Olvasmányaim következő, kereken 16%-ot kitevő csoportja a *tényirodalomé*. Az ide sorolt életrajzok, emlékiratok, interjúkötetek, naplók tulajdonképpen csak a hitelesség, illetve az objektivitás mértékét tekintve különíthetők el a történeti munkáktól, amelyeknek azonban – e különbség ellenére – olykor alapvető forrásai. Ezért akár össze is vonhattam volna őket egy tágabb kategóriát alkotva belőlük, nevezetesen az ismeretközlő avagy a non fiction írókét. Mivel azonban a szórakoztató műveket is elkülönítettem a szépirodalmi alkotásoktól – holott ezek meg azon az alapon tartozhatnának egy osztályba, hogy mindegyikük szülője a képzelet – úgy gondolom, a következetesség azt kívánja, hogy a tényirodalmat is elválasszam a tudományostól. De a következetességen túl olvasmányaim négy osztátú tagolását indokolja az is, hogy ilyenformán az általam szépirodalminak nevezett művek maradéktalanul megfelelnek azoknak a követelményeknek, amelyek alapján az elit kultúra rigorózus képviselői osztályozzák az irodalmi alkotásokat.

Mármost e szigorúbb mércével mérve olvasmányaimnak 36,2%-a sorolható a *szépirodalom* körébe. Ebből a szám szerint száz kötetből 41 hazai, 59 pedig külföldi szerző műve volt. Noha ez az arány betudható a már ifjú koromban kialakult olvasási szokásaimnak, mindazonáltal úgy vélem, hogy jelenleg inkább a könyvkiadás választékát tükrözi.

Nyugdíjba menetelelkor megígértem magamnak, hogy korrigálni fogom olvasmányaim hiányosságait, azaz sort keríték azoknak a jelentős magyar és világ-irodalmi klasszikus műveknek az elolvasására, amelyekre korábban nem volt időm. Eme fogadalmamból eddig szinte semmi sem valósult meg, ugyanis olvasmányaimnak jelentős többsége (a 100 kötetből 94) ma is kortársi, pontosabban 1945 után keletkezett mű. De a maradék hatból is csupán egy olyan van (Thomas Mann: *József és testvérei*), amelyet a fogadalmamból következően olvastam el, holott legtöbbször csak a kezemet kellett volna kinyújtanom, mivel ott sorakoznak könyvtáram polcain.

Az utóbbi évekbeli szépirodalmi olvasmányaimnak legszembeötlőbb és merőben új keletű sajátossága a műfaji egyöntetűség. Ugyanis a 100 kötet között egyetlen verseskönyv sincs, de drámakötet is csak egy akad (Parti Nagy Lajos: *Ibusár, Mauzuleum*). Pedig korábban – bár ezt eddig nem említettem – szívesen olvastam drámákat. Számomra a színpadi megjelenítés nem volt fontos, mivel pusztán a szövegre támaszkodva el tudtam képzelni minden jelenetet, meg tudtam eleveníteni minden figurát. Mivel azt hiszem, hogy ez a képességem az idők múltával nem gyengült, meggyőződésem, hogy a műfaj radikális átalakulása az az ok, ami miatt az újabb keletű műveket olvasva fantáziám nem „indul be”, és képzeletem színpadán semmi sem történik.

A lírai alkotások olvasmányaimból való kiszorulásának részben a fentiekhez hasonló, részben viszont attól eltérő oka van. Mert bár igaz ugyan, hogy a lírában is bekövetkezett egy olyan beszédmódváltás, amely mentalitásomtól idegen, mindazonáltal azt is érzékelem, hogy érzelmi világom változásának „amplitúdói” már korántsem olyan mértékűek, mint amilyenek ifjúságom idején voltak. Ám ezen túlmenően a lírától való elfordulásomnak – feltételezésem szerint – van még egy sajátos oka is. Nevezetesen az, hogy egy évtizeden át az *Alföld* versrovatának szerkesztőjeként annyi (többnyire rossz) költeményt kellett elolvasnom, hogy magától a műfajtól is „megcsömöröltem”.

Olvasástörténetem elbeszélésének korábbi gyakorlata szerint az volna a rendjénvaló, hogy eme általános tendenciák megnevezésén túl cím szerint is megemlíteném azokat a műveket, amelyek maradandó élményt keltettek bennem. Mármost, ha ennek az eljárás módnak megfelelően – és a feljegyzéseimre támaszkodva – számba veszem az utóbbi öt év olvasmányait, arra az eredményre jutok, hogy majd háromszáz műből jószerint egy sem hagyott olyan maradandó nyomot emlékezetemben, mint a kamaszkoriak. Két művet mégis kiemelésre érdemesnek tartok. A szépirodalmi alkotások közül Závada Pál *Jadviga párnája*, a tudományos könyvek közül pedig S. P. Hungtinton *A civilizációk összecsapása* című munkáját.

Simon Zoltán

Méltó prezentáció, programhirdetéssel

Bemutakozott Győr-Moson-Sopron megye időszaki sajtójának bibliográfiája

A MTA Veszprémi Területi Bizottsága Könyvtártudományi Munkabizottságának közreműködésével különös intellektuális élménnyel és tiszteletet parancsoló produktummal ajándékozta meg a Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár május 15-én Győr-Moson-Sopron megye lokálpatriótáit, az egykori történeti vármegyéktől mára „más hovatarozásúvá” vált települések helytörténezeit és természetesen a könyvtáros társadalmat is. Hisz a dr. Horváth József szerkesztésében megszületett 912 oldalas 1231 tételt számláló *Győr-Moson-Sopron megye időszaki sajtójának bibliográfiája (1779–1995)* c. monumentális kötet, melyet szakmai konferencián mutattak be létrehozói, méltán számíthat az egyszerű „gyökérkeresők”, a különféle rendű és rangú hivatásos szellemi munkások, továbbá a könyvtárosok számára stratégiai jelentőségű feladatokat kijelölő és a végrehajtásra lankadatlanul buzdító animátorok (ezúttal **Tuba László** Gerő Gyulát nevesítette ebben a szerepben, de az előadók többször citálták Kenyéri Kornélia és Lakatos Éva legutóbbi kezdeményezéseit is) figyelmére egyaránt.

A szakma elmondhatja végre, hogy több mint negyven év után teljesült egy közös elhatározás: minden megye számba vette sajtótörténetének megismerhető állomásait, és közreadta hírlapjainak, folyóiratainak bibliográfiáját. A felelős kiadó igazgató házigazdaként köszöntőjében annak a meggyőződésének adott hangot, hogy a több évtizedes előkészítés okán – a restancia és a közreműködő szakemberek változásának terhét immár letéve – **a győri megyei könyvtár előnyt tudott kovácsolni a lemaradásból**: ennek a kötetnek a legkiterjedtebb a tárgyideje (1995-ben zárták az adatgyűjtést), továbbá bőségesen tanulhattak a korábban megjelent regiszterek erényeiből és hibáiból. Nem mellékes körülmény persze az sem, hogy a könyvtörténész szerkesztő személyében nem csupán alapos és szorgalmas, hanem koncepciózus és kitartó, mások munkáját alázattal, de ugyanakkor kritikával folytatni képes munkatárs volt megnyerhető a szerteágazó és óriási feladatra.

Dr. Medgyasszay László megyei közgyűlési alelnök, országgyűlési képviselő konferencia-megnyitójában büszkeségét kinyilvánítva, ritkán hallható fenntartói dicsérettel adózott az alkotóknak (az eddig említettekén kívül dr. Balogh Györgynek, Jászberényi Ferencnének, Kimlei Péternek, Németh Attilának, Sinay Jenőnek, dr. Szabó Flórisnak, Varga Imrénének), amikor „**tudósoknak**” nevezte a kötet **létrehozóit**.

A konferencia résztvevői időközben belelapozhattak a kötetbe és a felületes áttekintés alapján is megállapíthatták, hogy **dr. Horváth József** kétségkívül min-

tát teremtett. E beszámolóinak nem célja a kötet részletes bemutatása, a munka egészére jellemző alaposságot és igényességet azonban feltétlenül szeretném kiemelni. A kutatástörténeti áttekintés, a bibliográfiai tételek újdonságértékű felépítése, a gyűjtőkör kimunkálása, a mutatók rendszere és a kiváló sajtótörténeti tanulmány olyan szerves egységet alkot, amely méltó szintézise a szerkesztő széles körű elméleti felkészültségének, történeti iskolázottságának, gyakorlati tapasztalatainak és eddigi tudományos munkásságának. E teljesítményt szemlélve talán nem túlzás az elragadtatás hangján szólni.

Az elismerés kifejezésének szándéka a konferencia első részében a bibliográfiáról szóló előadók is magával ragadta. **Surján Miklós** ny. könyvtárigazgató (Pécs) igen részletes elemzésében az eddigi legjobbnak, impozánsnak, minden eddiginél gazdagabbnak nevezte a kötetet, és mércéül állította a kiegészítések elkészítésére felszólított megyei könyvtáraknak. **Takács Miklós** szombathelyi ny. könyvtárigazgató az 1964-ben megjelent saját munkájával összehasonlítva és az érintkező földrajzi területek okán a jelenlegi megyehatáron kívüli hasznosítás lehetőségeit kiemelve méltatta a bibliográfiát. (Mindkét elemzés e cikkünk után olvasható.) **Pájer Imre**, a Rábaköz sajtótörténetével és a helyi társadalmak múltjával foglalkozó csornai tanár saját kutatási tapasztalatairól számolt be, kiemelve, hogy a most napvilágot látott segédlet mennyire megkönnyíthette volna munkáját, hisz a közölt adatok messze túlmutatnak a lapmegjelenés tényein, amikor a működés teljességét átfogva, a szerkesztőségek, nyomdák változását is rögzítve segít eligazodni a lapfúziók útvesztőiben. **Varga Imréné** ny. levéltári könyvtáros (Sopron) előadásában húsz éves sajtókutatással kapcsolatos tevékenységéről számolt be, melynek során nem csupán gyűjteményekből, hanem iratanyagokból is jelentősen gazdagította a megyei sajtótörténet forrásait.

A konferencia második részében **dr. Bényei Miklós** egyetemi docens (Debrecen) áttekintő mérleget vont a teljessé vált megyei sajtóbibliográfiai sorozatról, amely a kiegészítésekkel együtt a maga hatezer oldalával, 28 000-et meghaladó tételével mennyiségileg is kiemelkedő eleme a magyar bibliográfiák rendszerének. Az előadó azonban ennél sokkal fontosabbnak tartja, hogy bár a műfajt a helytörténeti kutatás igénye hozta létre, mégis ennél sokkal szélesebb körű küldetést teljesít, segítve a történeti, szociológiai kutatást, az irodalom- és művészettörténeti tájékoztatást, pótolja a csonka, esetleges országos regisztráció hézagait. Felbecsülhetetlen a tartalmi feltárást erősítő módszertani hozadéka (tételszerkezet finomodása, ismertetések, mutatók folyamatos bővülése) és kutatásra szocializáló szerepe is, hisz segítségével új bibliográfiai nemzedék nevelődött ki. Bényei Miklós mellett érvelt, hogy a kétszintű (országos és megyei) regisztráció és feltárás nem küszöbölhető ki. Egyetemes érdek értéként elfogadni a megyei mélyebb feltárások újdonságértékét az országos regisztrációhoz képest, melyhez fontos figyelmeztetésül csatolta a kiegészítésekre szóló felhívást, mind az időhatár, mind a határon túli megjelenések tekintetében. A megyei könyvtárak a feladat jó gazdáinak bizonyultak, hisz a területi illetékesség, a szerepkör és a személyi feltételek együttes megléte hatékonyan segítette az „alulról jövő kezdeményezés” meggyökeresedését. Ugyanakkor legalább ilyen súlyúnak ítélte az OSZK szerepét, elismerve a legutóbbi időkben újra tapasztalható kezdeményezéseik jelentőségét.

A hallgatóság körében nagy tetszést aratott **Kocsy Lászlóné** helyettes osztályvezető (OSZK) mozgósító erejű, programhirdető előadása. A *Mercurius Hungaricus* (1705) Rákóczi-ajánlását idézve azt erősítette, hogy az egységesülő Európában történelmünk és kultúránk bemutatásának különös jelentősége van. A múltat pedig semmi sem idézheti fel jobban, mint egy régi újság, ha tudunk róla, és ha hozzáférhető a közönség számára. Tudásunk a regisztráció, az elérhetőség a közgyűjteményi megőrzés és feltárás által valósulhat meg, de összefogás, együttműködés nélkül a teljesség elérhetetlen utópia. Az OSZK a „kis nemzeti” (megyei) könyvtárak nélkül nem képes a megőrzés és rendelkezésre bocsátás feladatát teljesíteni. Ezért a háromszáz éves magyar sajtótörténetre visszatekintve nem mehetünk el szó nélkül az 5-6 ezer élv periodikum jövőbeni sorsának alakulása mellett! Igényes bibliográfiai számbavételről teljesszerű gyűjtés hiányában nem beszélhetünk. A köteleispéldány-jogosultság érvényesítése parancsoló nemzeti érdek, melynek elismertetése a könyvtári rendszer felelőssége. Ezek megléte mellett érdemes elgondolkodni a korszerű technológiát felhasználni kívánó kezdeményezéseken. (Kenyéri Kornélia az elmúlt év során kezdeményezte a megyei sajtóbibliográfiák közös CD-ROM-formátumú megjelentetését.) Kocsyné véleménye szerint közös adatbázis esetén konszenzusra kellene jutni a feltárt adatok köréről, és egységesen el kellene végezni 2000-ig a kiegészítéseket. A vállalkozást nem csupán az eltérő személyi és anyagi feltételek nehezítik, hanem az OSZK hatalmas, még feltáratlan gyűjteményei is (pl. Kortörténeti gyűjtemény). Jelenleg annak látja esélyét, hogy a nemzeti könyvtár állománya és a győri kötet anyaga 2001-ben kiindulása lehet egy lelőhely funkciójú retrospektív periodika adatbázisnak. Az OSZK, Kocsy Lászlóné és csapata kész a folyamat élére állni, melyhez majdan teljesszerű összefogás szükséges, továbbá anyagi és erkölcsi források, valamint lelkes munkások. A figyelem folyamatos ébrentartásának pedig jó eszközei a jelenlegihez hasonló műhelybeszélgetések és a széleskörű tájékoztatás.

Utolsó előadóként a bemutatott kötet szerkesztője osztotta meg a hallgatósággal munka közben szerzett tapasztalatait, felmerült gondolatait a műfaj jövőjéről és arról, hogy „könnyű-e utolsóknak lenni?” Egyúttal köszönetet mondott minden elődnek és patrónusnak, a kritikai hangon szólóknak pedig azt hangsúlyozva, hogy az ilyen vállalkozások egy ember teljesítőképességét meghaladják, és minden autentikus vélemény hasznosulhat a kiegészítésben, folytatásban, amihez máris hozzáfogtak.

A tudósító itt – a szerkesztőnek és a kiadónak szóló nagyrabecsülését kinyilvánítva – befejezi a részleges és szubjektív tájékoztatást abban a reményben, hogy minden érdeklődő alaposabban is elmerülhet majd az érdekes gondolatokban, a Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár ugyanis tervezi a konferencián elhangzott előadások megjelentetését.

Pallósiné Toldi Márta

Győr-Moson-Sopron megye sajtóbibliográfiájáról

Őszinte örömmel fogadtam el a meghívást, hogy a Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár mai rendezvényén – elsőként szót kapva – én mutathassam be Önöknek Győr-Moson-Sopron megye időszaki sajtójának bibliográfiáját. Öröömnek három oka is van.

Legelsősorban is annak örülök – s gondolom, ez egyben az egész szakmánk öröme – hogy végre teljessé válik a megyei sajtóbibliográfiák sora. Hosszú folyamat volt, 45 év kellett befejezéséhez. Teljessé vált, bár mint tudjuk, bizonyos hiányosságok még vannak. Szeged és a főváros sajtójának leírására gondolok.

Örömöm második oka, hogy egy kiváló bibliográfiát tarthatok a kezemben, minden eddiginél gazdagabbat, s talán nyugodtan mondhatjuk, a korábbiaknál jobbat. Ez még akkor is igaz, ha vannak dolgok amelyeket esetleg hiányolok, netán másként oldanék meg.

Van azonban egy harmadik ok is, amely személyes jellegű ugyan, mégis úgy gondolom, hogy meg kell osztanom Önökkel: 45 évvel ezelőtt, 1957-ben a 19 megye közül elsőként jelent meg a Somogyi hírlapok és folyóiratok bibliográfiája, amelynek munkálatait én kezdtem meg 1955-ben. Így most személyemben az első megyei sajtóbibliográfia elindítója, egyben az utolsó előtti szerkesztője áll önök előtt, hogy bemutassa a sorban utolsó bibliográfiát. Hát nem elég ok ez az öröme? (Már önmagában az a tény is, hogy megértem ezt a majd fél évszázadot!)

Hadd vegyem igénybe még egy kis ideig türelmüket, hogy a kezdetekről néhány szót ejtsek, amivel talán némi választ is adok Lakatos Évának, az OSZK munkatársának a Magyar Média 2001. évi I. számában közölt a Megyei sajtóbibliográfiák szemléje c. cikkében feltett kérdésére: „Mi lehetett az oka ennek a – szociológiailag szólva – »alulról« induló kezdeményezésnek?” Éva, aki nekem lektorom volt, s akitől nagyon sok segítséget kaptam – akárcsak e kötet szerkesztője, dr. Horváth József – nem talált választ arra, hogy kinek a kezdeményezésére, ösztönzésére fogtak hozzá a megyei könyvtárak megyénk sajtóanyagának bibliográfiai feltárásához.

1955-ben végeztem az egyetemen a könyvtárszakot e könyvtár egykori munkatársával, igazgatóhelyettesével majd igazgatójával, a most megjelent bibliográfia sajnos már elhunyt munkatársával, kedves barátommal, Sinay Jenővel együtt. Az elosztó bizottság Pécs helyett Kaposvárra irányított, a Somogy Megyei Könyvtárba. A feldolgozó csoport vezetését bízták rám. Abban az évben, talán októberben történt, hogy a könyvtár vezetői: dr. Kerekes András igazgató és Kellner Bernát Béla igazgatóhelyettes nagy izgalommal közölték velem és munkatársaimmal: a közeljövőben az OKK egyik munkatársa jön látogatóba tanácsokat adni a könyvtár következő évi munkatervéhez s a helyismereti tevékenység megkezdéséhez. Rövid időn belül meg is érkezett Rácz Aranka. Ő volt az, aki felhívta

a figyelmünket a helyi vonatkozású irodalom gyűjtésének fontosságára, s nagy nyomatékkaal ajánlotta azt is, hogy kezdjük meg a Somogy megyei periodikumok számbavételét, bibliográfiai leírását.

A feladattal engem bíztak meg. Attól kezdve rendszeresen felutaztam az Országos Széchényi Könyvtár hírlaptárába, s nagy lelkesedéssel végeztem a munkát 1956 tavaszáig, amikor azonban abba kellett hagynom először az államvizsgára való készülést miatt, majd pedig azért, mert augusztus elsejével sikerült visszatérnem Pécsre. Az anyaggyűjtést Kellner Béla folytatta, s a kötet is az ő nevével jelent meg. Jómagam közreműködőként szerepelek a címlap verzóján. Csak az érdekesség kedvéért említem meg, hogy a bibliográfia lektora a kezdeményező Rác Aranka volt. A fentiekkel ugyan nem tudtam kielégítő választ adni Lakatos Évának, de talán valamivel hozzájárultam a kezdetek megismeréséhez. A magam részéről kételkedem abban, hogy Dezsényi Béla, az OSZK Hírlaptárának vezetője lett volna az ötletgazda. Már csak azért is így vélem, mert egyre halványuló emlékeim szerint a Hírlaptárban munkámhoz semmi érdemleges szakmai segítséget akkoriban nem kaptam.

Ezek után térjünk rá előadásom tárgyára, immár részletesen – bibliográfus szemmel, ahogyan a meghívóban is áll. Bár magamat nem tartom bibliográfusnak, hiszen ez a tevékenység munkásságomnak csak kis részét képezi.

Impozáns munka a győrieké. Annak következtében, hogy nem egy, hanem tulajdonképpen egykor három önálló megye időszaki kiadványait tárja fel, minden eddiginél gazdagabb. Ha jól tudom, korábban a Pest megyei bibliográfia volt a legterjedelmesebb a maga 1148 tételével, nos ezt sikerült 83 tétellel túlszárnyalniuk. (Igaz viszont, hogy a Drahos Istvánné szerkesztette „Pest megye sajtóbibliográfiája 1975–1994” további 559 tételt ír le, tehát végső soron ez a bibliográfia csak a második a 19 közül.) És milyen színvonalas, érdekes lapok. Számomra, aki gyakorlatilag egyáltalában nem ismertem Győr-Sopron-Moson megye sajtóját, nagyon sok meglepetéssel, érdekességgel szolgált.

Ezért is nagy öröm – hadd említsem elsőként – a szerkesztő dr. Horváth József *sajtótörténeti tanulmánya*. Ilyen színvonalas, lényegre törő bevezetőre nem számítottam. (Saját bibliográfiámból a hasonló tanulmányt fájdalommal nélkülözni kellett. Kolléganőm, Huber Kálmánné, aki vállalkozott volna megírására, viszonylag fiatalon meghalt, mást viszont már nem kérhettem fel, mert akkor a baranyai sajtóbibliográfia megjelentetését bizonytalan időre el kellett volna halasztani.) A tanulmány korszakolása, tömörsége, adatgazdagsága, hivatkozásainak nagy száma egyaránt értékes és érdekessé teszi. Őszintén mondom, hogy baranyaiként irigykedem.

Ahogy a *kutatástörténeti áttekintésből* kitűnik, a bibliográfia története három és fél évtizeddel ezelőtt kezdődött. Nagyjából abban az időben, amikor mi fogtunk hozzá az anyaggyűjtéshez. Nekünk szerencsénk volt: csupán negyedszázad telt el a munka befejezéséig, míg itt jóval több. Ám mindketten egyaránt viseltük az elhúzódo anyaggyűjtésből adódó problémák terheit, bár élvezhettük az ebből fakadó előnyöket is.

A problémák közül elsőnek említhetem a munkatársi gárda fluktuációját. Törvényszerű, hogy három és fél évtized alatt változnak a munkálatokban résztvevők. Márpedig minél többen vesznek részt az anyaggyűjtésben, annál több a hibalehetőség. Ugyanazt a problémát másként látja, másként oldja meg az egyik, mint a másik. Az egyik precízebb, a másik talán elsiklik a bonyolultabb esetek fölött.

De nehézséget okoz az is, ha netán a munkálatok közben változik a szerkesztési koncepció vagy a bibliográfiai leírás gyakorlata. És esélye van annak is, hogy az egyes gyűjteményekben egykor megvolt dokumentumok közül néhány már nem található, vagy ellenkezőleg: miután felmértük az adott közgyűjtemény állományát, az hozzájut további, számunkra fontos kiadványokhoz, amelyekről már nem szerezhettünk tudomást. A saját adatgyűjtésem során nem egy ilyen esettel találkoztam. (A Baranya Megyei Levéltárban, az Akadémiai Könyvtárban és másutt is egyes korábban már leírt kiadványokat, amikor évek múltán adatkiegészítés miatt kerestük, nem találtunk meg.)

Ugyanakkor viszont haszna is van az adatgyűjtés elhúzódnának, hiszen a ráfordított idővel arányosan nő a teljesség valószínűsége. Mi például még akkor is bukkantunk egy új, addig ismeretlen lapra, amikor már a kötet ki volt szedve. Győri kollégám is a kézirat lezárását követően talált rá Réz Henrik Münchenben megjelent bibliográfiájában 12 soproni vonatkozású német nyelvű lapra, amelyek rövid bibliográfiai leírását a függelékben közli. Annak következményeként pedig, hogy tizenkilencedikként, tehát utolsóként jelent meg, felhasználhatták az elődök, azaz a hasonló megyei sajtóbibliográfiák szerkesztőinek tapasztalatait, jó ötleteit, s okulhattak hibáikból, rossz megoldásaikból is. Csak gratulálni tudok a Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár vezetésének, hogy annyi év után végre megtalálta dr. Horváth József személyében azt az embert, aki végre értelmet adott a sok éven át, sokak által végzett munkának, akinek volt ereje és kitartása az adathalmazból megalkotni a MŰVET.

És most pár szót a *bibliográfia gyűjtőköréről*.

A szerkesztő három pontban foglalja össze a gyűjtés szempontjait. Az első szertint gyűjtendő minden olyan időszak kiadvány, ill. alkalmi lap, amely a mai megyei határokon belül, illetve a három történelmi vármegye területén jelent meg. Ez teljesen elfogadható, kétség sem fér hozzá, hogy ez így helyes. Az elcsatolt vagy a belső közigazgatási átszervezések következtében más megyékhez került helységekben megjelent lapokat az elcsatolás időpontjáig gyűjteni kell.

Nem vitatható a második pont sem, hogy tudniillik fel kell tárn mindazon lapot, amely ugyan a megye területén kívül jelent meg, „de címében vagy alcímében meghatározott jellege, feladata szerint tartalma részben vagy egészben a megyére vonatkozik.” Erre példát nem a bibliográfiából idézek, hanem saját gyakorlatomból: magától értetődően baranyainak tartom a Pécs 1918–1921 közötti szerb megszállásának idején Babay József szerkesztésében Kaposvárott megjelent Baranya című irredenta röpiratot vagy a Kalocsán szerkesztett és nyomtatott Kalocsai–Pécsi Diákszemlét, amely a két városban működő jezsuita gimnáziumok közös lapja volt.

A harmadik pontban megfogalmazott elv azonban erősen vitatható, erre tulajdonképpen a szerkesztő is utal bevezetőjében. A megye területén nyomtatott, ám minden egyéb helyi vonatkozást nélkülöző lapokról van szó. Mai szóhasználatnál élve „bérnyomásban” készültek. Hogy miért épp az adott megyében? Mert ott volt szabad nyomdai kapacitás, ott működött egy korszerű nyomda. Vagy mert az ottani nyomdász olcsóbb volt, mint fővárosi társai. Netán ismeretség fűzte össze a szerzőt és a nyomdászt. Esetleg valamely más okból.

Annak idején én úgy döntöttem, hogy ezeket az időszak kiadványokat nem veszem fel a bibliográfiába. Mégpedig azért nem, mert egyrészt semmivel sem

gazdagítja a helyi sajtóval kapcsolatos ismereteinket (mint például a valahol a Felvidéken kiadott, de Pécssett nyomtatott Az Absztinens Pap c. folyóirat), másrészt pedig felesleges párhuzamosságokat okoz. Hiszen minden Kaposvárott kiadott, de Pécssett nyomtatott lapot elvileg a Somogy megyei bibliográfiának kell/kellene tartalmaznia, mint ahogyan teszi is a Somogy Megyei Hivatalos Tudósítások c., a megyében elsőként megjelent lappal, amelyet Pécssett nyomtattak 1849-ben. Ugyanígy a Győrtött nyomott evangélikus Pesterzsébeti Harangszó a Pest megyei sajtóbibliográfia része.

Mint fentebb mondtam, a szerkesztő is említi, hogyan változott az évtizedek folyamán ezeknek a szekunder, csak nyomda miatt helyi kiadványoknak a megítélése. Kezdetben nem akarták felvenni a bibliográfiába, később csak függelékként, rövidített leírással, végül is beolvasztották a primer helyismereti sajtótermékek közé annak ellenére, hogy nem mindegyikük bibliográfiai leírása teljes értékű. Arra azonban már nem volt energiájuk, hogy az 1950 után megjelent szekunder anyagot is feldolgozzák. Így az egész egy kissé felemásra sikeredett. Talán helyesebb lett volna, ha mégis csak a kötet függelékeként, esetleg csak a címet, a megjelenés idejét és a nyomdát közölve különítették volna el ezeket a lapokat. A jelen megoldással – azon túl, hogy feleslegesen sok helyet foglalnak el a helyenként terjedelmes bibliográfiai leírások (mint pl. a Bírósági Végrehajtók Közlönye) –, a mutatókat is megtöltik a megyében talán soha nem keresett nevekkel.

A tárgymutatóban kifejezetten zavarónak érzem, hogy pl. a megye gazdasági életével foglalkozó szaklapok között ott van a bécsi, majd düsseldorfi megjelenésű Kartell-Rundschau, amelyeknek semmi köze sincs a három megye gazdasági életéhez. Ám hozhatnék más példákat is.

Talán túl sokat is foglalkoztam ezzel a kérdéssel. Nem érdemes többet beszélnünk róla, hiszen a kötet értékén mit sem változtat.

Ami a felvett *kiadványok „műfaját”* illeti – hogy a bevezető szóhasználatát idézzem – teljesen egyetértek a szerkesztői koncepcióval, amely nem foglalkozott iskolai és egyéb évkönyvekkel, kutatóintézetek jelentéseivel és több más, a periférián lévő kiadványtípussal, ahogyan annak idején mi sem. (Megjegyzem, hogy a baranyai sajtóbibliográfiáról a Könyv, Könyvtár, Könyvtáros 1993. évi áprilisi számában megjelent recenzió – szerzője Pogány György – ezt imígyen kommentálja: „*Gyűjtőköre felüli a ... kiadványokat az évkönyvek, kalendáriumok, iskolai értesítők, műsorközlő lapok, belső, üzleti célú sajtótermékek és a megyében nyomtatott, de ezen túl semmilyen baranyai vonatkozásokkal nem rendelkező periodikumok kivételével. A kihagyottak közül némileg sajnálom az évkönyveket és az értesítőket. Történeti [hely és művelődéstörténeti] jelentőségüket fölösleges bizonygatni, talán megoldható lett volna ... elkülönített mellékletben, akár rövidített leírásokkal is [cím, közreadó, megjelenés időköre, lefőhely] közreadásuk, megkímélve a kutatókat a más forrásban történő kereséstől...*”) A fentiek ellenére úgy gondolom, hogy mindketten jól döntöttünk: annak idején én, most pedig a győriek.

Aminek viszont különösen örülök, az, hogy alkalmi lapok ilyen nagy számban kerültek feltárára. Ez a némileg mostohán kezelt, lenézett kiadványtípus nagyon sok érdekes adalékkal gazdagíthatja a helytörténetet, mégis a bibliográfiákból rendre kimaradnak.

Feltehetően tévesen került a bibliográfiába a 114. tételszámú Index seminum, azaz a soproni erdészeti egyetem botanikuskertjének hol évenként, hol ennél rit-

kásban megjelenő növénymag-jegyzéke. Nem tartom folyóiratnak, legfeljebb évkönyv jellegű kiadványnak.

A szerkesztő részletesen felsorolja az *átnézett könyvtári állományokat*. Az anyaggyűjtés során elsősorban a Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár, a Soproni Levéltár, a Hansági Múzeum és a mosonmagyaróvári Huszár Gál Városi Könyvtár állományát, valamint az Országos Széchényi Könyvtárét tárták fel. (Ez utóbbi azonban véletlenül kimaradt a lelőhelyek jegyzékéből). Kívülállóként nehéz megítélnem, befolyásolja-e a bibliográfia teljességét, hogy nem nézték át pl. az Akadémiai Könyvtár, a budapesti Egyetemi Könyvtár állományát vagy a református egyházi könyvtárakat. Csupán annyit tudok, hogy mi annak idején nyertünk vele.

Csak irigyelni tudom a győri kollégákat, hogy legalább a Soproni Levéltár *iratanyagát* át tudták kutatni, s ily módon adatok sokaságával gazdagítani a kötetet. Nekem erre annak idején nem volt ilyen lehetőségem. Csupán az 1918–1921 között szerb megszállás idején kiadott lapok vonatkozásában végeztünk levéltári kutatást. Pedig hogy mi mindent lehet az iratokból megtudni, azt éppen egy személyes élménnyel bizonyíthatom. 1907-ben jelent meg Péccsett A Színház c. művészeti napilap. Szerkesztője Justitia, nyilvánvalóan álnév, az adatgyűjtés lezárásáig nem tudtuk feloldani. A lapnak 46 megjelent számáról volt tudomásunk, az utolsó 1907. december 7-ei. Valami más után kutatva került elő a polgármesteri iratanyagból egy ugyanazon a napon kelt, A Színház fejléces papírján írott levél, amelyben Schumann János joghallgató közli a polgármesterrel, hogy a lap szerkesztését Borsy Jenőtől azon a napon átveszi. Tehát Borsy Jenő volt Justitia valódi neve, Schumann János joghallgató pedig az apám volt. (Azt még el kell mondanom, hogy a szerkesztőváltás a lap végét jelenthette, apám nyilván nem értett a szerkesztéshez.) Bocsánat a kitérőért.

Nagyon jónak tartom, hogy győri kollégáink az *egyres lapokra vonatkozó irodalmat* feltűntették még akkor is, hogy ha eleve nem törekedhettek teljességre. Őszintén sajnálom, hogy mi ezt elmulasztottuk annak ellenére, hogy véletlenszerűen is sok adatunk volt. Pedig szerkesztőségi cikkek, sajtótörténeti visszapillantások, más lapok megjelenésére vonatkozó rövidebb-hosszabb hírek hihetetlenül sok fontos ismerettel gazdagíthatják a kutatót.

A *bibliográfiai leírás* – úgy gondolom – minden igényt kielégítő, talán minden eddiginél jobb. Azt is örömmel állapítottam meg – talán némi hiúsággal is –, hogy sok mindenben hasonlított a baranyai kötetben alkalmazott gyakorlathoz. Felesleges volna minden részletét méltatni, csupán egy-két elemét szeretném említeni.

Hozzánk képest újítás, hogy az indulás és megszűnés dátumai mellett ott áll az adott évfolyam – és lapszám –, mármint akkor, ha a lapon ez fel van tüntetve. Ezzel kétségtelenül egyértelműbbé teszik a megszűnés időpontját. Viszont kérdéses, hogy a legtöbb lap esetében az indulás dátumánál feltüntetett „1. évf. 1. sz.” mond-e bármit is azon kívül, hogy a lap már induláskor is számoztatta magát.

Jelentős újítás a kötetnek a szellemi közreműködők rendkívül részletes felsorolása. Evvel kapcsolatban némileg ambivalens érzéseim vannak. A szándék mindenképp dicséretes, hiszen a helytörténészek fontos adatokhoz juthatnak valamely adott településnek az újságok köré csoportosuló értelmiségéről. Sajnálom, hogy én ezt annak idején elmulasztottam. Ugyanakkor az olykor hadseregnyi munkatárs ilyen részletességű felsorolása kételyeket ébreszt bennem. Valóban szükséges-e

ennyi névvel terhelni a leírásokat, a mutatókat? Netán valahol határt kellene húznunk?

(Egyetlen példát említenék. Tizenkét számot ért meg az 1879 elején indult Külföld c. soproni irodalmi havi folyóirat. A két szerkesztő után a munkatársak felsorolásában – ha jól számoltam – 275, részben ismétlődő név szerepel. (Teljesen véletlenül bukkantam erre a nyilván nem tipikus példára. Annál kevésbé az, mert a megjegyzés rovatból kitűnően a hajdani adatfelvevő kolléga csak az első öt [!] szám munkatársait jegyezte le ilyen részletesen, a többinél csupán számszerű adat közül. Például hogy a tizedik szám munkatársai 63-an voltak.) Egy ideig azt hittem, hogy a kötetben a Külföld c. folyóiraté az egyetlen ilyen részletességű leírás, és én pont ezt találtam meg szinte elsőre, ahogy kinyitottam a kötetet. Később akadtam másokra is: a Soproni Szemle leírásában közel négy oldalnyi a szerkesztőség, ill. a szerkesztőbizottság tagjainak felsorolása. Örülnék, ha mások is elmondanák alkalomadtán ezzel kapcsolatos véleményüket.)

Sajnálom, hogy nyilván az elhúzódo anyaggyűjtés, netán a szerkesztési koncepció többszöri változása miatt a tematikus mellékletek, rendkívüli kiadások, különszámok dicsérendően részletes felsorolásból elmaradt azok címe, pedig mint Lakatos Éva írja a Magyar Médiában közölt s már hivatkozott cikkében, „mindez valóságos kincsesbánya a helytörténészek számára”. Kétségtelen ugyanakkor, hogy igen nagy munkát jelentett volna, mivel egyes lapok oly sok mellékletet jelentettek meg. (Pl. az Oedenburger Nachrichten. Azt már csak az érdekesség kedvéért jegyzem meg, hogy e lap bibliográfiai leírásában a hiányzó, azaz fel nem lelt mellékletek viszont cím szerint szerepelnek.)

A *Megjegyzés rovat* hihetetlenül sok hasznos információt tartalmaz, jóval többet, mint amennyit mi adtunk a baranyai kötetben. Néhány tételnél viszont hiányolom elmaradását. Így például a Hapilpul című alkalmi lapnál semmilyen támpont sincs, csak gyanítani lehet a szerkesztő és a nyomdász nevééről, hogy zsidó lapról van szó, de a tárgymutatóban ott nem szerepel. Nem ártott volna némi információ. Hasonló a helyzet a Harcban az árral, a Húsvéti harangszó (MKP), illetve a Kapuvári Húsvét és a Vasárnapi Krónika című alkalmi lapoknál. Még egyet ezzel kapcsolatban. Van négy alkalmi lap 1948-ban, melyeknek címe különböző (Harmatozzatok Egek!, Rózsafüzér királynője, Szentek Egyessége, Üzen a Boldogasszony). Mindegyik leírásában az szerepel, hogy *K. a győri plébánosok, felk. Szelestey Béla, Ny. Győregyházmegyei Alap Ny.* Nem lehet nem észrevenni, hogy összefüggés van a négy kiadvány között, amire pedig legalább a megjegyzés rovatban utalni kellett volna, ám ez nem történt meg. (Sőt még az is elképzelhető lenne, hogy címváltozatoknak tekintjük őket, és így egy leírásba kerülhetnének.)

A kötet bevezetője említés tett egy elmaradt adatszoportról is. *A lapjellemezésről* van szó, feltehetően néhány szó tömören az egyes lapok olyan tartalmi sajátosságairól, amelyek a címből, alcímből vagy egyéb helyről nem derülnek ki. Én úgy gondolom, hogy azzal, hogy erről lemondtak, sok gondtól menekültek meg. Mi is terveztük, s mi sem közöltük. A különböző munkatársak által megfogalmazott jellemzések óhatatlanul szubjektív értékítéletet tükröznének. Emellett például a hetvenes években fogalmazott szövegek ma már igen korszerűtlenül hatnának.

És most a *mutatókról* röviden.

Az időrendi mutatóval kapcsolatban szeretném megemlíteni, hogy a bevezető a Baranya megyei gyakorlatot nevezi meg példájaként. Nos, el kell mondanom,

hogy az ötlet nem az enyém, nekem Lakatos Éva javasolta. Éppen ezért nyugodtan dicsérhetem.

Annak idején én – némileg szakítva a hagyományokkal – egyetlen földrajzi mutatóban soroltam fel helységenként külön csoportokban az ott kiadott, az ott nyomtatott, ill. az ottani közreadó által jegyzett lapok tételszámait. Nem biztos, hogy jól tettem. A győri megoldás most jobbnak tűnik: ők külön-külön készítették el a kiadók, a megjelenési helyek és a nyomdák mutatóját, így sokkal áttekinthetőbb.

Zavaró viszont a névmutató szétDarabolása. A szerkesztők mutatója ugyan nemcsak a szerkesztők neveit, hanem a lap létrejöttében szerepet játszó valamennyi közreműködő (munkatárs, felelős adminisztrátor, stb.) nevét is tartalmazza. Kivételt a felelős kiadók laptulajdonosok, lapalapítók képeznek, ők mint egyéni vagy felelős kiadók a kiadói mutató végén kaptak helyet. S ott van még a megjegyzés vagy irodalom rovatban említett szerzők mutatója. Jó páran kettőben is szerepelnek (pl. Tuba László, s van – pl. Pernes Gyula, a könyvtár egykori igazgatója – aki mindháromban. Hiszen hol szerkesztőként, hol kiadóként jegyzi lapjukat, hol meg hivatkoznak rájuk. Én talán egyetlen mutatót készítettem volna, s tipográfiai eszközökkel (kurzív, fett, aláhúzás, stb.) választottam volna szét az egyes funkciókat.

Az idegen nyelvű lapok mutatójával kapcsolatban – azon kívül, hogy jó hogy van – nincs különösebb mondanivalóm. Hasonlóképpen a tárgymutató is jó, a célnak megfelelő.

Az *Irodalom c. fejezet 77* tételt tartalmaz, majd kétszer annyit, mint a baranyai kötet. Összehasonlítottam a kettőt. Vannak természetesen átfedések, hiszen alpműveket mindkettőnknek át kellett nézni. Ugyanakkor viszont több címre is bukantam, amit én nem néztem át, jóllehet hasznos lett volna, de olyanokat is találtam, amelyek a győri kötetből hiányoztak.

Néhány szót ejtsünk a *kötet külső jellemzőiről* is. A keménytáblás borító elegáns, bár lehetne talán némileg élénkebb is. Papírja, tipográfiája szép, elrendezése áttekinthető. Csupán két dolgot tennék szóvá. Többször előfordul, hogy a tételszám és a sajtótermék címe a lap aljára kerül, a bibliográfiai leírás minden további része a következő oldalra. Ez így takarékos, ám nem szép megoldás, talán el lehetett volna kerülni. A másik megjegyzésem pedig az utalókra vonatkozik. Annak következtében, hogy kisebb betűkkel szedték, mint a címeket, továbbá hogy közelebb van az előző, mint az utána következő leíráshoz, először azt hinné az ember, hogy az előző leírás része. Én legalábbis így jártam, de aztán megszoktam. Persze lehet, hogy csak a figyelmetlenségem miatt gondoltam így.

Nem szeretnék ünneprontó lenni, de talán nem haragszanak meg az ünnepelemek – ez a titulus igazán megilleti őket – ha néhány problémás esetre, vagy hibára még felhívom a figyelmet

Azt hiszem, ilyen nagy munkát lehetetlen úgy elkészíteni, hogy valamennyi hiba ne fordulna elő benne. Nem mondanék igazat, ha azt mondanám, hogy sokat találtam, bár az is igaz, hogy szisztematikusan nem kerestem, nem ez volt a feladatomban. Sajtóhiba csak egy-kettő volt, jelentéktelenek, meg sem jegyeztem őket. (Mí annak idején három vagy négy korrektúra után is hagyunk benne hibát.)

A tárgymutatóban vettem észre, hogy csak alkalmi lap besorolást kapott az 1139. tételszámú Tízórai c. diáknapki kiadvány, de nem tették a középiskolai diáklapok közé. Én nem sorolnám az alkalmi lapok közé azt a lapot – habár csak egyetlen száma jelent meg – amelyik a folyamatos megjelenés szándékával indult, mint

például a 1182. sz. Vasárnapi Krónika. (Egyetlen ismert, 1990. dec. 16-ai számán az 1. évf. 1. sz. olvasható, s közli, hogy a lap legközelebb dec. 23-án jelenik meg.) Ennek a hetilapok között lenne a helye, ám ott nem található.

Viszonylag több problémát találtam a szerkesztők mutatójában. Itt akadtam például egy olyan esetre, amikor két, nyilvánvalóan nem azonos személyt vontak össze. Schmidt János (Johann) nevénél három tételszám olvasható: a Mosonmagyaróvári Mezőgazdasági Akadémia Közleménye (itt szerkesztőbizottsági tag 1976–1977-ben Schmidt János), a másik kettő pedig evangélikus lap 1939-ből. Ez utóbbiakban Johann Schmidt főmunkatárs. A fordítottjára is akad példa. Nagy a gyanúm – bár biztos nem vagyok benne –, hogy ifjú Gallus Sándor azonos ifjú Gallusz Sándorral. Egyikük az Országépítés c. világ-nézettudományi szemle főmunkatársa volt 1938-ban, másikuk a Soproni Noteszé 1933-ban. További problémáim is vannak a névmutatóval kapcsolatban. Humoros lapok tréfás nevű szerkesztői hol bekerülnek ide, pl. Kálbfűiách, Oxtrádium, hol nem. Pl. szerk. „Szabadlábbon”, „pudli springer”, fel.szerk. „nem keresi dr. Fischer Gyula” (ez utóbbi egyébként a Fischer Gyulánál megtalálható, de én úgy érzem, hogy a szerkesztő olyan valaki, akit nem keres Fischer Gyula, ő tehát nem lehet szerkesztő.) Másutt az álnévről elmarad az utalás. (Helyesen így lenne: Forgó Szél = Hamary Gyula. Külön-külön mindkettő bent van a mutatóban, de nem derül ki, hogy azonos személyről van szó.) Még mindig a szerzői mutatónál maradván: különösnek találtam, hogy a Pepita c. diákújság szerkesztői közül Eszter, Laci, Söri, Zita nincs benn a mutatóban, Klenó, Zsuzsa, Mara, Házé viszont igen. Vajon minek alapján döntöttek ilyen felemásan?

Nem szeretném, ha e miatt a pár észrevételem miatt ünneprontónak tartanának. Hiszen nincs olyan kötet a megyei sajtóbibliográfiák között, amelyekben ne fordulna elő legalább ennyi, ha ugyan nem több. Talán éppen az elismerő, dicsérő szavaim válnának hiteltelenné, ha ezekre az apróbb hibákra nem mutatnék rá. Nyomatékosan szeretném megismételni, amit felszólalásom elején mondtam: impozáns, minden eddiginél gazdagabb, jól szerkesztett sajtóbibliográfiával fejeződött be a sorozat. Köszönet érte a szerkesztő dr. Horváth Józsefnek, a könyvtár vezetésének, a gyűjtésben és a szerkesztésben részt vevő valamennyi munkatársnak. Azoknak, akikkel együtt ünnepelünk, de azoknak is, akik már nem érthették meg a Mű megszületését, s nem lehetnek velünk ezen a mai rendezvényen.

Utószóként pedig hadd tegyek említést egy dédelgetett tervemről, helyesebben vágyamról. Jó lenne, ha a megyei könyvtárak mindegyike elkészítené sajtóbibliográfiájának 2000-ig történő kiegészítését akár nyomtatott, akár digitális formában. A XX. század utolsó másfél évtizede hihetetlenül gazdag volt sajtótörténeti eseményekben. Lapok sokasága látott napvilágot, majd múlt ki rövid időn belül. Indultak kiváló folyóiratok és jelentéktelen lapocskák; nyomdában és házilagosan, fénymásolókkal előállított sajtótermékek. Ezeket ma még talán viszonylag könnyen, megközelítő teljességgel össze lehetne szedni, le lehetne írni. Kérdés, hogy utódaink 20-30 év múlva meg tudnák-e tenni. S amennyiben ezek a pótlások elkészülnének, a majdani bibliográfusok egységesen 2001-től, a XXI. század első évétől készíthetnék el majd a megyei sajtóbibliográfiák újabb sorozatát. Ahol a mérce, a kiindulási pont éppen a Győr-Sopron-Moson megyei kötet lehetne.

Surján Miklós

Családi könyvtárak

Olvasási kultúránk fejlesztése érdekében összehangolt cselekvés szükséges az iskolák, könyvtárak, könyvkiadók és könyvterjesztők, az irodalmi élet művelői, az egyházak, valamint a civil szervezetek képviselői között – foglalmaztuk meg a könyvtáros szakma képviselőiként Bakonybélben, a 2000. október 24-e és 28-a között az MKE Olvasószolgálati Szekció által szervezett tanácskozáson. Ugyanúgy, mint az Olvasás Éve előkészítésére tervezett program, az ennek jegyében megszervezésre kerülő valamennyi fórum, rendezvény lehetőséget nyújt olvasási kultúránk elemzésére, hiányosságainak, sőt visszafejlődése okainak feltárására, a teendők számbavételére. Ennek részeként ez az előadás olvasási és könyvkultúránk egyik alapvető szegmensének rövid bemutatására vállalkozik: a családok könyvtárainak bemutatására, mely olvasási kultúránk meghatározó része. A család kulturális életének, művelődési szokásainak egyik fontos részét – a család olvasásra fordított idejét, könyvvásárlásra fordított jövedelmét, a házikönyvtárak mennyiségét, milyenségét, olvasási szokásaink változását – próbálom vázlatosan bemutatni.

Az 1945 utáni időszakból a legrégebbi adatok a családi könyvtárakról 1964-ből származnak: az MKKE elődjének felmérését Mándi Péter vezette. Mind ez, mind Gereben Ferenc későbbi vizsgálatai (1978 és 1990) 1000–2000 fő megkérdezésével készültek. A KSH Életmód-időmérleg felvételei (1999–2000) jóval nagyobb kört: ezer háztartást fognak át. Ezeknek az elemzéseknek, adatoknak a felhasználásával szeretném röviden bemutatni a szabadidő-felhasználásunkban, olvasási szokásainkban, könyvvásárlásainkban bekövetkezett változások függvényeként a családi könyvtárakban, a házikönyvtárakban bekövetkezett változásokat.

Természetesen az OSZK KMK által végzett felmérések is lehetőséget adnak arra, hogy az olvasói és könyvvásárlói magatartás alapadatai összehasonlíthatóak, a családi könyvtárak adatainak változásai kimutathatóak legyenek. A KSH által készített Életmód-időmérleg készítés azonban ennél jóval mélyebb: a vizsgálandó mikroközösségek kiválasztása súlyozással történik, valamennyi településtípus, foglalkozás, kor, nem képviselteti magát a 15–74 éves népesség körében.

Ezek az adatok azt mutatják, hogy az ország háztartásaiban fellelhető könyvmennyiség az 1964-es helyzethez képest megháromszorozódott, 1986-ra további 50%-kal gyarapodott, és ez a tendencia jellemző 2000-re is.

A házikönyvtárak átlagos kötetszáma és az országban élő családok statisztikailag kimutatott száma alapján a lakosság birtokában lévő könyvek száma felbecsülhető. 1986-ban a családok száma kerekítve hárommillió volt, ez 2000-ben 3 millió 740 ezer. Az átlagos becsült kötetszám a négy felmérés időpontjában a következőképpen alakult:

	1964	1978	1985/86	1999/2000
Átlagos kötetszám	58	167	261	300
Becsült lakossági könyvkészlet (ezer kötet)	170–180	500–550	800	1120

V. Kulcsár Júlia A könyv és vásárlóközönsége c. kiadványában táblázatban mutatja be, hogy a házikönyvtárak nagyságrendi megozlása és átlagos kötetszáma hogyan alakult az 1964, 1978 és 1986-os években. Ehhez az 1999/2000-es adatok közül csak a „nincs könyv” válasz százalékos arányát tudom hozzátenni.

Kötetszám	1964	1978	1986	1999/2000
nincs könyv:	31,6	13,7	8,7	10
200–300:	3,6	9,4	10,8	a többi adat még nincs feldolgozva
300-nál több:	5,1	14,9	25,4	

A korábbi adatokat figyelembe véve a teljes könyvnelküliség 1986-ig csökkent, viszont az 1999/2000-es felvétel növekedést mutat. Valószínű, hogy a növekedés jellemző a 300 kötetnél nagyobb családi könyvtárral rendelkezők számánál is.

Természetesen a családi könyvtárak mennyiségi és minőségi változásait számtalan körülmény befolyásolja (pl. a családi költségvetés, a foglalkoztatottság, a keresetek alakulása, az iskolai végzettség, a könyvkiadás, a könyvek ára, a családban a gyerekek, a tanulók száma stb.), de az a tény, hogy alapvetően meghatározó a családok anyagi helyzete. A Magyar statisztikai évkönyv 1999. évre vonatkozó adatai a háztartások évi kiadásának részletezésében arra a kérdésre is választ adnak, hogy a művelődésre fordított összegben belül mennyit költünk újság, könyv vagy tankönyv vásárlására. A kiadásokat az évkönyv tizedekben adja meg, 10 tizedre osztva a jövedelmeket.

Így az első tizedbe tartozók, tehát a legkevesebb jövedelemmel rendelkezők 1999-ben 677 Ft-ot fordítottak újság vásárlására, 266 Ft-ot könyv és 811 Ft-ot tankönyvvásárlásra. Az 5. tizedbe tartozók 2020 Ft-ot újságra, 454 Ft-ot könyvre és 944 Ft-ot tankönyvre, míg a legmagasabb, a 10. tizedbe tartozók 5130 Ft-ot újságra, 3540 Ft-ot könyvre és 980 Ft-ot tankönyvre költöttek. Összesen átlagosan 1999-ben 2419 Ft-ot költöttünk újság, 986 Ft-ot könyv és 1102 Ft-ot tankönyv vásárlására.

V. Kulcsár Júlia elemzése szerint 1978-ban 586, 1986-ban pedig 1230 Ft volt a könyvvásárlásra fordított összeg.

Csak a könyvvásárlásra fordított összegek összevetésével megállapítható, hogy míg a '80-as években nőtt, az utóbbi 10 évben csökkent ezek mértéke. A könyvek árának ugrásszerű megemelkedése ezt nagyban befolyásolta. Gereben Ferenc a családi könyvvásárlás 1978-as és 1985/86-os adatait veti össze. 1985/86-ban a megkérdezettek 56%-a állította, hogy szokott könyvet vásárolni. Az egyáltalán nem vásárló családok csökkenését és a vásárló családok arányának jelentős növekedését mutatta ki. Elemzése szerint nőtt a házikönyvtárak jelentősége, elterjedtsége és nagysága egyaránt. A családi könyvtárak számának, nagyságrendjének a cikk elején bemutatott növekedése egyértelműen még nem jelenti az olvasási kultúránk, olvasási magatartásunk pozitív irányú változását, hiszen egyre több elemzés azt mutatja, hogy csökken az olvasásra fordított idő a népesség körében. Gereben Ferenc 1985/86-os felmérésének tanúsága szerint a családok 15%-ában egyetlen könyvolvasó sincs, 35%-ában csak a családtagok egy része, és 49%-ban olvas a család minden tagja. A KSH által végzett 1999/2000-es Életmód-időmér-

leg felvétel alapján a 15–74 éves népesség körében naponta olvasásra 23 percet (1986: 33 perc), ezen belül újságotolvasásra 14 percet (1986: 21 perc), könyvolvasásra 9 percet (1986: 12 perc), tv-nézésre 156 percet (1986: 101 perc) fordítottunk.

A számok önmagukért beszélnek. Korábban az otthoni, úgynevezett szabadidős tevékenységek közül az olvasásnak meghatározó szerepe volt. Az adatok arra utalnak, hogy a kultúra közvetítésének ez a formája egyre kevesebb időt köt le. Az Életmód-időmérleg nemek szerint, lakóhelyek, régiók, korcsoport, iskolai végzettség stb. szerint is elemzi a napi időfelhasználást. Ezekből kitűnik, hogy a férfiak körében az olvasásra fordított idő a kétharmadára, a nőknél kevesebb mint háromnegyedére csökkent. Életkor szerint a 20 év alattiaknál erőteljes a csökkenés.

Az olvasásra fordított idő visszaesése városokban és falvakban egyaránt jellemző, mértéke a városokban nagyobb. Az iskolai végzettség szerinti adatok alapján az általános iskolát végzettek és a náluk is alacsonyabb iskolázottságúak körében közel felére, a diplomásoknál háromnegyedére esett vissza az olvasásra fordított idő.

Tovább növekedett a tv központi szerepe: a tv előtt töltött idő a korábbinak a másfélszeresére nőtt, ezzel 46%-ról 60%-ra emelkedett a szabadidőn belüli aránya. Ugyanakkor még nem számoltunk a számítógép előtt töltött idő rohamos emelkedésével, ami szintén az olvasástól veszi el a ráfordítható időt.

Az Életmód-időmérleg kérdéseire adott válaszok a korábbi adatokkal összehasonlítva még további elemzésekre adnak lehetőséget. Remélhetően ezek az értékelések mielőbb napvilágot látnak, de a meglévő felmérések és elemzések is aggodalomra adnak okot. Olvasási kultúránk színvonalának, általános helyzetének, ízlésszintjének romlására hívják fel ezek az értékelések figyelmünket. Az olvasásszociológiai vizsgálatok nemcsak értékelnek, a lehetséges utat, tennivalókat, feladatokat is megpróbálják megfogalmazni. Ennek érdekében a könyvtáros szakma – karöltve a családdal és az iskolával – sokat tehet és próbál is tenni, hogy a felnövekvő nemzedék is értse, mit jelent az: csak az ember olvas.

IRODALOM

Családi költségvetés, 1998. – Bp. KSH, 1999. 380 p.

Időfelhasználás 1986 és 1999 őszén. – Bp. KSH, 2000. 201 p.

A könyv és vásárlóközönsége / V. Kulcsár Júlia. – Bp. MKKE, 1991. 98 p.

Magyar statisztikai évkönyv, 1999. – Bp. KSH, 2000. 120–121. p.

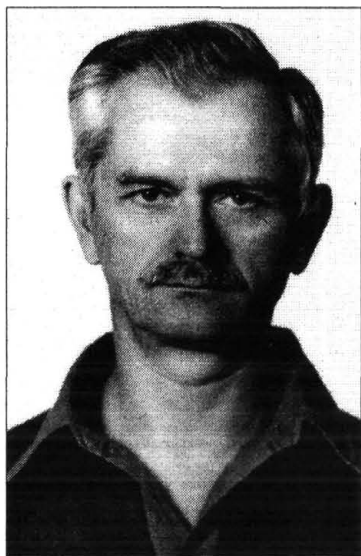
Az olvasási szokások változásai / Nagy Attila olvasáskutatóval beszélget Székely András Bertalan = Honismeret. 1999. 2. sz. 86–90. p.

Olvasás és könyv a családban / Gereben Ferenc = Stádium. 1990. 3. sz. 56–64. p.

Az olvasás éve előkészítéséhez = Könyvtári Levelező/lap. 2000. 12. sz. 5–7. p.

Dr. Nemes Erzsébet

Lisztes László (1929–2001)

A 3K olvasóinak nem kell, nem is szabad elmagyaráznunk, megmondanunk, ki *volt Lisztes László*. Idei évfolyamunk első számában is munkájáról, ez ideig utolsó, mert hisz a hagyatékban nyilván kincsek sokasága rejtőzik még, tehát egyelőre utolsó munkájáról szólhatott a recenzens, Bényei Miklós. De ritka volt az olyan év, amikor nem kellett foglalkoznunk Lisztes Lászlóval. Hol bibliográfiája, repertórium, helyismereti kiadványa jelent meg, hol előadást tartott valamely helyismereti, helytörténeti vagy bibliográfiai összejövetelen, hol valamely korábbi kiadványáról, előadásáról, téziséről vitázott valaki egy másik konferencián, ankéton, szakmai rendezvényen, hol összehasonlítási alapként szolgált egyik vagy másik opusza, hol bibliográfiában kellett, mert kellett nyomatékosan utalni rá stb. Jelen volt

tehát a szaksajtóban, de jelen volt „élőben” is. Nemigen lehetett elképzelni bibliográfiai, helyismereti, helytörténeti, sajtótörténeti vagy -bibliográfiai rendezvényt, ahol ne láthattuk volna őt, jellegzetesen szikár alakját, gunyoros, kedvesen ironikus arckifejezését, hozzászólásra jelentkező karmozdulatát, ne hallottuk volna ízes szavait. Szervesen hozzátartozott ő szakmánk mindennapjaihoz, ismerte őt mindenki, és ő is ismert mindenkit. Még helyhez sem igazán lehetett kötni, jóllehet legfőbb támaszpontja, otthona Kecskemét volt. De hát volt ő tanársegéd a pesti egyetemen, vezető állásban tevékenykedett a Somogyi Könyvtárban is, a szegedi egyetem könyvtárában is, elnökösködött az MKE Bibliográfiai Bizottságában, és volt tudományos tanácsadó (címmel vagy cím nélkül, neki oly mindegy volt ez) számos intézménynél (a KMK-ban is), szakmai vállalkozásnál, folyóiratnál és egyébütt. Szakmánkban a legnagyobbak közül való volt, írhatjuk le nyugodtan. Illetve mégse. A szó, a jelző, az epiteton nem illik hozzá. Semmi nem volt benne a „nagy” emberekből, épp csak maga a nagyság. Pedig igazából nem is volt szerény (nem volt mire szerénynek lennie). Tudta ő pontosan, hogy mit tud. Nem félt újításokat bevezetni, nem félt első hallásra képtelenségnek tűnő dolgokat mondani, hisz igazán otthon volt a szakmában, tudta mikor, miért és minek az érdekében újít (mondjuk, miért egyszerűsíti le a végtelenségig a bibliográfiai leírásokat), miért és minek az érdekében ír vagy mond – persze csak látszólag, csak első hallásra – képtelenségeket (mondjuk, a helyismereti kézikönyv kapcsán), és élvezte a meghökke-

nést, az arcokra kiülő döbbenetet, hisz azt is tudta, hogy rövidesen mindenki megérti, miről is van szó. Majd ő elmagyarázza. És – persze – mindenkor el is magyarázta. Igen sok bibliográfiát készített, módszereit egyre csiszolgatva, igen nagy ambícióval és páratlan szakmai tudással, teljes erőbedobással. És amikor kész volt egy-egy kézirattal, ínyesmesterként keresett munkájához, munkáihoz lektort. Már előre élvezte, hogy az milyen megpróbáltatásoknak néz majd elébe, milyen újdonságokkal, rejtélyekkel fog szembesülni, miként bizonytalanodik el, és akkor ő majd miként világosíthatja fel, miként magyarázhatja majd el, mit miért is csinált, és miért van az úgy jól, ahogy ő csinálta. És valóban úgy volt jó, ahogy Lisztes László kezéből kikerült. Említettük, hogy sokféle vezetői állása volt. De amiként nem volt „nagy” ember, nem volt igazi „vezető” sem. Ha volt valaki, aki nem ragaszkodott hivatali ranghoz és székhez-asztalhoz, az ő volt. A Kecskeméti Megyei Könyvtár igazgatói székéből is úgy kelt fel, mint ha az ilyesféle gesztusnál mi sem volna természetesebb. Számára valóban az volt. Hogy igazgató-e vagy munkatárs, hogy aktív-e vagy nyugdíjas, általában élet-halál kérdés mindannyiunk számára. Lisztes László nem látszott tudni ilyesféle distinkciókról. Ebben pedig azért volt igaza, mert az ő esetében ez valóban nem számított. Ő mindenkor Lisztes László volt és maradt, ennél többet pedig – ebben a szakmában – ki sem vágyhat, remélhet.

Vitázó, „okoskodó”, sokszor még a (bibliográfiai) szörszálát is hasogató ember volt, debatter a javából, aki meggyőzni kívánt (általában sikerült is neki) vagy meggyőzetni (nehéz dolog volt ez legtöbbször), és mégis, pedig erre a típusra ez éppen nem jellemző, igen szeretetreméltó ember volt. Iróniájából, szakmai „kíméletlenségéből,” nem az embert, hanem az ügyet, a szakmai problémát néző mi-voltából ez éppen nem következett. Pedig így volt, tanú rá szinte mindenki a szakmából, akivel összekerült, pedig kivel nem került össze ő, aki mindenütt ott volt. Nem volt lágy, „emberi”, érzelmes alkat, mégis mindenki szerette, mindenki felderült, ha megjelent, sugározta a derűt, pedig vicces ember sem volt, nem anekdotázott, nem jópofáskodott, és az érzékenységeket sem kímélte, hisz maga sem volt érzékeny. Az ő titka, hogyan csinálta, nyilván egyáltalán nem „csinálta”. Ilyen volt. Ő volt.

Munkái beláthatatlan időig velünk maradnak. Több szempontból is. Amit csinált, amit bibliográfiába felvett, azt használni fogjuk mi is, utódaink is, műveit fel kell ütnünk mindenkor. De módszertani tanulságok okán is e művekhez kell fordulnunk, akár vitázva, akár érveket keresve, akár példaként felmutatva, akár ellenpéldául górcső alá véve. Hatalmas az életmű, hatalmas lesz – permanens – recepciója is. Ám ő maga, egészen kivételes egyénisége, egyedi-egyszeri volta már csak emlék. Igen sokáig nem fakuló, nem halványuló emlék, de mégiscsak az. Ezért vagyunk szomorúak. Igen, igen szomorúak. (VK)

Örökségünk, élő múltunk

Nem túlzás a szó, egy egész ország ünnepelte, persze stílszerűen, nem csinadrattával, nem a feltűnést, a felhajtást, a látványosságot, a produkciót és külsínt kergetve a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának 175 éves jubileumát. Kultúrmenedzsmentről és a könyvtárügy önbemutatójáról szóló könyvekben tanítani lehetne (és kellene is), miként lehet (és ha lehet, kell is) megülni egy ilyen nemes-szép évfordulót. Úgy, ahogy – paradigmátikusán – az MTA Könyvtára tette. Nemzetközi és hazai tudományos konferenciákkal, rendezvényekkel, a könyvtár mai állapotáról, eddig megtett útjáról szóló igen alapos, sok-sok új információt, kutatási eredményt, szakmai koncepciót hozó-felmutató írással, publikációval, a könyvtár „gazdáinak”, munkatársainak, vezetőinek visszafogottságukban is többszörösen megalapozott önbecsülésről tanúskodó megnyilvánulásaival, az interneten, a sajtóban és egyéb médiumokban közreadott beszámolókkal, informatív anyagokkal. És egy kitűnő, mintáértékű könyvvel. Az évforduló alkalmából jelent meg az *Örökségünk, élő múltunk* című kiemelkedően szép kiadvány. Az alábbiakban ennek bemutatására vállalkoznánk: mi így véljük leginkább stílszerűen megoldhatni az MTA Könyvtára jubileumának ünneplését. Ötletünk nem eredeti, magától az akadémiai könyvtártól lestük el a metódust.

A vaskos kiadvány ugyanis éppen nem „ünneplő”, „ünneplő” összeállítás. Épp csak időzítése az. Erre a munkára mindenképp szükség volt, a kötet által bemutatott tények és összefüggések feltárása régi, kedves adósság, a mű által sugárzott információkra már régóta „kíváncsi” volt a magyar tudományosság is, a könyvtáros szakma is, a művelt nagyközönség is. A kötet, miként alcíme is mondja (*Gyűjtemények a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában*) arról szól, azt mutatja be, ami a könyvtár talán legnagyobb kincse, értéke, ontológiai státusának legfőbb megalapozója, egyúttal azonban az a szegmense is a hihetetlenül gazdag gyűjteménynek, amelyről a kívülállók (és ebből a szempontból a könyvtárosok is kívülállók, legalábbis mindazok, akik nem munkatársai az MTA könyvtárának) a legkevesebbet tudhatják. Hisz a könyvtár történetéről, 175 évének históriájáról számos hosszabb-rövidebb írás szól, mai helyzetét, törekvéseit, terveit, irányultságát, munkamódszerét is megismerheti ki-ki – az általa választott szinten és részletességgel – a megfelelő dokumentumokból. Maguk a gyűjtemények, ezek főbbjei azonban hétpecsétetes titkok voltak a kívülállók (lásd mint fent!) számára. Voltak, mert bemutatásukat mintaszerűen elvégezni, hosszú időre megalapozza a most megjelent kötet.

Az *Örökségünk a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Közleményei* című sorozatban jelent meg (sorozatszerkesztők *Fekete Gézáné* és *Vekerdi László*), ilyen szempontból sem „ünneplő” kiadvány hát. Része, szerves része egy hosszabb távú (és remek eredmények sokaságát hozott) kiadói vállalkozásnak, épp csak kimagasló sorozatbéli társai közül.

E sorok írója számára roppant vonzó az, hogy – oly sok hasonló igényű (de nem hasonló színvonalú) társától eltérően – az *Örökségünk* nem kerít nagy feneket a

„dolognak”. Nem magyarázza el (akinek ezt magyarázni kell, annak úgyis hiába), mit jelent egy *gyűjtemény* a gyűjteményben, nem veszteget oldalakat arra, hogy *általában* méltassa a gyűjteményeket, hanem in medias res fog a munkához. A legmegbízhatóbb, a gyűjteményeket legalaposabban ismerők írták a tanulmányokat, nem igyekeztek valamiféle egységes (az csak álságos lehetett-lett volna) metodikával közelíteni témáikhoz. Minden gyűjtemény más és más, mindegyik külön, sajátos, egyéni arculatú bemutatást igényelhet és kap is. Az egyik legfőbb tanulsága a munkának talán éppen az, hogy fényesen kiderül belőle: *si duo faciunt idem, non est idem*. Mert egészen más az ósnyomtatványok gyűjteménye és a Toldy Ferenc-hagyaték, a Goethe-gyűjtemény és a magyar nyelvemlékek gyűjteménye, az Ady-hagyatékkal kapcsolatban másról kell szólni, mint Lengyel József kéziratái esetében. Más és más az egyes gyűjteményeket bemutató tanulmányok módszere, de még sokkal inkább érvényes ez magukra a gyűjteményekre, amelyek kapcsán – és épp a másság okán – a klasszikus és modern (sőt itt-ott posztmodern) gyűjteményszervezés és prezentálás szinte teljes skálája felvonultatik, szakmai tanulságok, meglátások és „fogások” tucatjait téve közkinccsé. Az Örökségünk szerzői (*F. Csanak Dóra, Rozsondai Marianne, Abaffy Csilla, Vekerdí László, Körmeny Kinga, Mázi Dóra, Rozsondai Béla, Marth Hildegard, Ormos István, Apor Éva, Huszághné Kelecsényi Ágnes, Vitályos László, Horányi Károly és Babus Antal*) persze tudósok, diszciplínáik országos nevei, a gyűjtemények, amelyekről szólnak világszínvonalú értékek (és mint gyűjtemények a legfogósabb problémák sokaságát sűrítik magukba), ám ennek ellenére (vagy tán épp ezért) a módszertani, „könyvtártani”, szakmai hozadékuk eléggé túl nem becsülhető módon tanulságos minden igazi könyvtáros számára. Mert hisz – ősi közhely, a szabómesterség egyik alaptudnivalója – a bőre szabott ruhát karcsúsítani sokkal könnyebb, mint a szűkösen mért anyagból mérete-sebb valamit készíteni. A teli marokkal mért szakmai fogásokból ki-ki annyit hasznosíthat jóval szerényebb saját gyűjteményei kezelése terén, amennyire szükség mutatkozik. Nemcsak arról van tehát szó, hogy a (könyvtáros) szakmai olvasó egy-egy olyan gyűjteménnyel ismerkedhet meg igen alaposan, amelyet talán sohasem fog látni, használni, hanem arról (is), hogy tankönyvként, gyűjteményszervezési útmutatóként, méghozzá az útmutatást konkrét anyagon, „élesben” bemutató könyvet, segédletként hasznosítható munkát kap kézhez. Az értekezések közül csak egyetlenek a címében (*Vekerdí László: A Bolyai-gyűjtemény a Bolyai-kutatásban*) szerepel utalás a gyűjtemények használatának legadekvátabb és egyúttal messze legfontosabb módjáról, a tudományos kutatásról. Ám – a címbe való kiemelés nélkül is – minden tanulmány erről szól, erről is szól nyomatékosan. A kutatásról mint a gyűjtemények megalapozásának, megszervezésének, feltárásának, kezelésének és hasznosításának módszeréről és jellegéről, bázisáról és hozadékaról, inputjáról és outputjáról, ám annak sajátosságait szimulálni kénytelen (mert csak így adekvátan felépíthető–kezelhető–használható) más gyűjtemények (közművelődésiek, helyismeretiek, praktikusok stb.) számára. Mivel konkrét anyagok konkrét gyűjtéséről, tárolásáról, kezeléséről, közrebocsátásáról, védelméről, prezentálásáról (stb.) van szó minden tanulmányban, nem csoda, ha rendre felmerülnek – persze nem vitatémákként, nem szakmai kérdések szemlézésekként – ellentmondások, antinómiák és apóriák is. A gyűjteményszervezés a könyvtári munka egyik legtöbb problémát, kérdést, „megoldhatatlan” (azért idézőjelben, mert valamiképp azért persze meg kell őket oldani) dilemmát felvető területe. Nos, az Örökségünk valóságos

tárházát kínálja ezeknek a dilemmáknak, ám egyúttal megoldásaikat is prezentálja. Ez a megoldás egy-egy értekezés esetében a legérdekesebb olvasnivalók közé tartozik. Hisz nem általános érvényű, végleges, biztos receptekről van szó, de persze nem is a „mi így csináljuk”, a „nálunk ez a szokás” fölötté kétes értékű praktikizmusáról. Nem, hanem valódi, ha sokszor persze ellentmondásos, talán ideiglenes, talán csak egy időre szóló gyakorlat bemutatásáról, amelyből tehát nemcsak azt tanulhatja meg a – másutt – gyűjteményt szervező, hogy problémáival más is küszködik, hanem az alternatívák mérlegelését, súlyozását, az előnyök és hátrányok összevetését is, valamint azt az eléggé túl nem becsülhető tanulságot is, hogy nincs, mert nem lehet „végleges”, „tökéletes” megoldás.

Elképzelhető, hogy sokan vannak, akik úgy vélik, szép-szép ez a könyv, ám sokkal jobb lenne ezeket a gyönyörűségeket, szakmai–tudományos kincseket élőben, igaziban látni–tapintani. Bizonytalán olyanok is akadnak, akik egyről–másról szívesen olvastak volna többet, még részletesebbet, konkrétabbat, a problémákat még alaposabban, még közelebről bemutatókat. Ám nekik is, a számukra is felér ennek a műnek a forgatása egy hosszabb személyes látogatással, szakmai beszélgetések óráival. Ráadásul, kézügyben tartva ezt a remek kiadványt, egy permanensen jelenlévő szaktanácsadó is nyertek.

Említettük, hogy igen szép kiadvány az Örökségünk. Valóban az. Színes és fekete-fehér fotók, művészi és tudományos becsű ábrák, szövegminták, kötéstáblák, enteriőrök, arcképek, csoportképek stb. sokasága okoz gyönyörűséget a lapozgatónak. Ám ez a sok szépség éppen nem öncélú, vagy csak az esztétikai fogékonyságot ingerlő-vonzó valami. A gyűjtemények ismertetéseiből – többek közt – arra is fény vetül, hogy ezek a gyűjtemények miben és mennyire komplex összetételű „állagok”. Természetesen más-más mértékben és módon, de szinte kivétel nélkül *tárgyi* gyűjtemények is, nemcsak könyvek és kéziratok tárai, hanem objektumoké, képeké, ábráké, iparművészeti remekléseké vagy vizuális információforrásoké, és persze arról is bőségesen szó esik, hogy ezek a „nem hagyományos” (a szó persze nem szerepel az értekezésekben, mi is csak idézőjelben, mintegy ironikusan használjuk, hisz egyrészt van-e hagyományosabb valami mint – mondjuk – egy-egy kötéstábla, másrészt éppen az ún. nem hagyományos dokumentumoknak alakult ki – immáron sok évtizede – egy kezelési, feltárási, prezentálási hagyománya, klasszikus bánásmódja) dokumentumok miként illeszkednek szervesen a „hagyományosakhoz”, azokat hogyan, milyen eszközrendszerek közvetítésével egészítik ki, teszik komplexebbé. A képek és ábrák válogatása azért is szerencsés, mert még a tanulmányokban el nem mélyedők is láthatják (pl. az Ady-fotók átpörgetésekor), milyen gyűjteményi haszon, milyen plusz információk származhatnak ezeknek a dokumentumoknak a gyűjteményekben való jelenlétéből.

Hogy az Örökségünk mit jelent a szaktudományosságunknak (mondjuk a Teleki-, a Széchenyi-, a Bolyai-kutatásnak [stb.]), arról az egyes diszciplínák (történelem, művelődés- és tudománytörténet-írás, nyelvészet stb.) szakemberei fognak beszámolni. Mi a magunk szakmájának nyújtott hozadékát kívántuk csak felvillantani. És – még egyszer – nyomatékosan kívánnánk utalni arra, hogy lehet így is ünnepelni: súlyos, gazdag, pazarlóan sokoldalú ajándékot nyújtva az ünneplőknek. (VK)

Örökségünk, élő múltunk. Gyűjtemények a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában. Bp., 2001.

Megjelenik: általában 30 nap alatt.

Személyi hírek

Győri Erzsébetet tüntették ki Széchényi Ferenc emlékéremmel az idei Széchényi Ferenc emléknapon.

* * *

Elhunyt Jánszky Lajos, aki megalapozta az egykori OMKDK szakirodalmi feltáró és szolgáltató tevékenységét. Főigazgatója, később kiadói főosztályvezetője volt az információs központtá fejlődő szakkönyvtárnak. A FID alelnökeként nemzetközi megbecsülést szerzett a hazai könyvtáros szakmának.

* * *

Elhunyt Szántó Tibor könyvtervező, aki több alkalommal is elnyerte „A világ legszebb könyvei” aranyérmét. Élete során 2500 könyvet tervezett, kiemelkedő művei a kódex- és bibliai hasonmás-kiadások.

* * *

Lapzártakor érkezett a hír, hogy Lisztes László, a Katona József Megyei Könyvtár ny. igazgatója életének hetvenegyedik évében rövid betegség után elhunyt. Életpályáját a 3K jelen száma méltatja.

Elnökségi hírek

2001. május 17-én tartotta meg az MKE elnöksége az MKE tanácsi képviselőivel közös ülését. A napirenden dr. Ambrus Zoltán (azóta minden szervezethez írásban is eljuttatott) vitaindítója és ennek első megbeszélése szerepelt, emellett a vezető testületek áttekintést kaptak a vándorgyűlés szervező munkáiról, és foglalkoztak a felsőoktatásban dolgozó könyvtárosok bérezésével kapcsolatos ellentmondásos helyzettel.

Utóbbi témához kapcsolódó hír: Az Országgyűlés Oktatási és tudományos bizottsága 2001. évi május 23-ai ülésén meghallgatást tartott, amelynek keretében az OM képviselői tájékoztatást adtak a pedagógusok, oktatók, kutatók bérhelyzetéről, ezen belül *a nem pedagógus szakalkalmazottak és oktatói vagy kutatói státuszban*

alkalmazott diplomások bérhelyzetéről, illetőleg az államilag elismert nyelvvizsgáról. A tájékoztatáshoz adott írásos háttéranyag az MKE titkárságán elérhető.

„Az Év fiatal könyvtárosa” pályázatra 13 pályamunka érkezett be. A bíráló bizottság június elsején a Hold utcai központban tartotta meg alakuló ülését, ahol elnökül Ambrus Jánost választották meg. A döntést várhatóan június 29-én hozzák meg, a díj kiosztására Nyíregyházán, a vándorgyűlésen kerül sor.

Az OMIKK ügyében az IFLA főtitkárának levelet küldött az MKE. A válaszlevelet, amely a titkárságon is elérhető, az IKSz nyilvánosságra hozza a Könyvtári Levelező/Lap soron következő számában.

Titkársági hírek

Haraszi Katalin és Jáki Éva részt vett az ELTE Jogi Továbbképző Intézete által a közhasznúság tárgyában szervezett egynapos szemináriumon. Az előadások hasznos jogi és gazdasági háttérinformációkat nyújtottak.

Korábbi elnökségi döntés alapján egy jó állapotú, használt CANON 6010 típusú, A/4 oldalak másolására alkalmas másológépet szereztünk be az MKE titkárságára.

Az MKE adatai a frissen megjelent budapesti telefonkönyvben már helyesen szerepelnek.

Mi történt a szervezetekben?

A Képzési Bizottság – dr. Bényei Miklós személyében – vállalta a „Könyvtárosképzés” című vándorgyűlési szekció gondozását.

A Bács-Kiskun Megyei Szervezet – 2001. május 21-én honismereti konferenciát tartott „Egy település kultúrája” címmel Kiskőrösön, a Petőfi Sándor Városi Könyvtárban.

A Gyermekekönnyvtáros Szekció – gondozza „A könyvtárhasználó tanárok” c. vándorgyűlési tematikus szekciót.

A Kisalföldi Könyvtárosok és Könyvtárak Egyesülete – jól sikerült tréning jellegű továbbképzést szervezett 2001. június 11–12-én az önkormányzati és a felsőoktatási könyvtárak munkatársainak, melynek témája: A könyvtári marketing és kommunikáció középvezetők és leendő középvezetők számára. Előadók: Varga Katalin, az OPKM főosztályvezető-helyettese, Gáncsné Nagy Erzsébet, a Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár munkatársa. A rendezvényt az NKA is támogatta.

A Könyvtárostanárok Egyesülete – vállalta a „Könyvtár a pedagógiában – pedagógia a könyvtárban” c. vándorgyűlési tematikus szekció gondozását.

A Közkönyvtári Egylet – szervezi „A könyvtár megváltozott szerepe a felnőttkori oktatásban” c. vándorgyűlési tematikus szekciót.

A Műszaki Könyvtáros Szekció – vezetőségéből kivált Cziegler Mária és Mészárosné Jellinek Beáta. Teveli Judit lépett elő vezetőségi taggá, mint tanácski képviselő.

A szervezet a vándorgyűlésen a „Tanulás a szakkönyvtárban” címet viselő tematikus szekció szervezését vállalta.

Az MKSZ nyilatkozatot juttatott el az OMIKK és a BMGE Központi Könyvtárának integrációjával kapcsolatban az OM-nek, az MKE-nek és az IKSZ elnökének, valamint az OMIKK főigazgatójának.

A Nógrád Megyei Szervezet – új titkára Szűcs Margit (telefon: 32-300-222), e tisztségében Menichné Molnár Éva utóda. A tervek szerint a szervezet idén egy helyismereti regionális konferenciát és egy élethosszig tartó tanulásról szóló konferenciát szeretne rendezni, melyekhez pályázatok útján próbálják meg biztosítani az anyagi hátteret.

Az Olvasószolgálati Szekció – tagjai 2001. május 25-29. között sikeres szakmai kirándulást tettek szlovákiai és lengyel könyvtárakban, Kassa–Krakkó útvonalon.

A vándorgyűlésen a szekció az OLVASÁS ÉVE alkalmából kiállítást rendez.

A Somogy Megyei Szervezet – és a Megyei és Városi Könyvtár 2001. május 30-án szakmai napot rendezett Kaposvárott. A 70 fős hallgatóságot Varga Róbert igazgató köszöntötte, előadást tartott Dippold Péter „Mit kínál a Könyvtári Intézet?” és Boldizsár Ildikó „A mese, mint gyógyító erő” címmel.

A szervezet kirándulást szervezett a balatonboglári felújított könyvtárhoz, Mesztegyőre és Buzsákra.

A Társadalomtudományi Szekció – az OSZK-val és az MTA Művelődéstörténeti Bizottságával közösen rendezte meg „A muzeális könyvállományt őrző gyűjtemények második találkozója”-t az OSZK-ban. Az előadók Király Péter, Vizkeleti Andrásné Ecsedy Judit, Bánfi Szilvia, Kokas Károly, Kabai Ilona és Plihal Katalin voltak.

A TTSZ vándorgyűlési tematikus szekció gondozását vállalta „Tanulás és könyvtár a felsőoktatásban” címmel.

2001. május 22-én tartotta rendezvényét a budapesti Francia Intézetben a frankofil csoport, amelyen a tervezett őszi tanulmányút előkészítése mellett a médiatár vezetőjének, Mme Raulinnak a tájékoztatóját is meghallgatták a franciaországi „L'Année de la Hongrie” eseményeiről és magyarországi továbbképzési tervekről.

A Vas Megyei Szervezet – 2001. május 28-án a szervezet regionális konferenciát tartott „Az olvasó szolgálata, avagy mit kínálnak ma könyvtáraink használoknak.” címmel. A rendezvényt – határon túli magyar könyvtárosok részvételének lehetővé tételével – támogatta az MKE elnöksége is.

A Veszprém Megyei Szervezet – 2001. május 22-én továbbképzést tartott, előadók Kamarás István és dr. Ács Anna voltak.

A Zala Megyei Szervezetbe új tagok léptek be: Bertókné Vári Ibolya és Cserhalmi Henriette, ugyanakkor Pánczél Edit és Szita Istvánné kiléptek. Jagasicsné Bogatin Mária a Gyermekkönyvtáros Szekcióban 2. helyen iratkozott fel. Varga Mária kilépett a Helyismereti Szekcióból.

A Zempléni Könyvtárosok Szervezete – 2001. május 8-án Szerencsen tartotta szakmai programját, melynek témája: „A könyvtári tájékoztatómunka a magasabb szintű információ átadás és közvetítés folyamatában” volt.

A Zenei Szekció – szervezi a „Zeneoktatás és könyvtár” című vándorgyűlési tematikus szekciót.

Új tagjaink a Vajdaságból (Szerbia, Jugoszlávia)

A Csongrád Megyei Szervezet tagjainak sorába lép:

ÁGOSTON IBOLYA (Ada)

AMBRUSKÓ IRÉN (Zenta), 2. regisztrációval a Gyermekkönyvtáros, 3. regisztrációként pedig az Elektronikus Könyvtár Szekciót választotta

BENCSIK KATALIN (Novo Orahovo), 2. regisztrációval az Olvasószolgálati Szekciót választotta
BOROS NÁNDOR (Zenta), 2. regisztrációval a Gyermekkönyvtáros, 3. regisztrációval pedig az Elektronikus Könyvtár Szekciót választotta
CSÁKY S. PIROSKA (Újvidék), 2. regisztrációval a Bibliográfiai Szekciót választotta
DIETRICH GYULA (Szabadka), 2. regisztrációval a Helyismereti Könyvtárosok Szervezetét választotta
FODOR HEDDA (Zenta), 2. regisztrációval a Mezőgazdasági Szekciót választotta
GERO IBOLYA (Zenta), 2. regisztrációval a Bács-Kiskun megyei Szervezetet, 3. regisztrációval a Közkönyvtári Egyletet választotta – és érdeklődéssel figyelne a Helyismereti Könyvtárosok Szervezetének tevékenységét is.
HEINERMANN PÉTER (Újvidék), 2. regisztrációval az Olvasószolgálati Szekciót választotta
HÓDI ÉVA (Ada)
KISS JUDIT (Topolya), 2. regisztrációval az Olvasószolgálati Szekciót választotta
KORMÁNYOS MÁRIA (Telecska-Bácsgyulafalva), 2. regisztrációval a Közkönyvtári Egyletet választotta
MATUSKA MÁRTON (Újvidék)
NAGY ERZSÉBET (Bácsfeketehegy [Feketics]), 2. regisztrációval az Olvasószolgálati Szekciót választotta
OMEROVIC HELÉNA (Szabadka), 2. regisztrációval a Gyermekkönyvtáros Szekciót választotta
RECSKÓ VALÉRIA (Felsőhegy), 2. regisztrációval a Gyermekkönyvtáros Szekciót választotta
TÓTH-BÁTHORI ERZSÉBET (Piros, [Rumenka]), 2. regisztrációval az Elektronikus Könyvtár Szekciót, 3. regisztrációval pedig a Helyismereti Könyvtárosok Szervezetét választotta

A Bács-Kiskun Megyei Szervezet tagjainak sorába lép:

BATA RÓZSA (Kanizsa), 2. regisztrációval a Könyvtárostánárok Egyesületét választotta
MATUSKA MÁRIA (Újvidék), 2. regisztrációval a Közkönyvtári Egyletet választotta
VAJDA MARGIT (Kanizsa), 2. regisztrációval az Olvasószolgálati Szekciót választotta
VÖRÖS ANNA (Magyarkanizsa), 2. regisztrációval a Gyermekkönyvtáros Szekciót választotta

A Közkönyvtári Egylet tagjainak sorába lép:

HAJNAL JENŐ (Zenta), 2. regisztrációval a Csongrád megyei Szervezetet választotta

Az Olvasószolgálati Szekció tagjainak sorába lép:

BÁBI CSABA (Topolya [Backa Topola]), 2. regisztrációval a Helyismereti Könyvtárosok Szervezetét választotta
NAGY MÁRIA (Törökkanizsa)

A Könyvtárostanárok Egyesülete tagjainak sorába lép:

BEREC ÉVA (Bácsföldvár)

A Gyermekkönyvtáros Szekció tagjainak sorába lép:

KIRÁLY RUZSICA (Csóka), 2. regisztrációval a Csongrád megyei Szervezetet választotta

Pénzügyek

Az EBLIDA-val szerződést kötött az MKE a CELIP projekt magyarországi megvalósítására. Ennek alapján az EBLIDA átutalta a 4500 eurót, mellyel a projekt finanszírozását teszik lehetővé.

Az MKE átutalta az EBLIDA-tagdíjat, mely 390 eurót tesz ki.

Pályázati hírek

A Széchenyi-terv keretében meghirdetett pályázatok közül a civil szervezetek informatikai fejlesztése tárgyában dr. Ambrus Zoltán elnök készítette elő az MKE pályázatát.

Az NKA-hoz beadott ún. központi pályázatainkat hozzávetőlegesen közel 50%-os siker koronázta. Igen fontos, hogy a vándorgyűlés előterjesztésünk szerinti támogatást kaphat. Sajnálatos, hogy nem kaptunk támogatást a szakma médiavisszhangjával foglalkozó fórum megrendezéséhez, és az MKE Ki-kicsoda kötetének kiadásához sem.

A 2001. első félévi NKA pályázatok eredménye a www.nka.hu címen olvasható.

A NKÖM miniszteri keretből a 2001. I. negyedévben megítélt támogatásokról (az NKA Hírlevél adatai alapján):

Országos Széchenyi Könyvtár

– ajándéksomag az Alexandriai Könyvtárnak – **2 millió Ft;**

Neumann János Digitális Könyvtár és Multimédia Központ Kht.

– Digitális Irodalmi Akadémia – **130 millió Ft;**

Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülete

– VIII. Budapesti Nemzetközi Könyvfesztivál – **4 millió Ft;**

Száz Magyar Falu Könyvesháza

– Száz magyar falu monográfiásorozat – **1 millió Ft;**

Magyar Fordítóház Alapítvány

– a könyvtárállomány bővítése – **300 ezer Ft;**

Teleki Téka Marosvásárhely

– a könyvtár fennállásának 200. évfordulójára tanulmánykötet – **300 ezer Ft,**

– a könyvtár állományának gyarapítására – **1 millió Ft,**

– Deé Nagy Anikó Ex libris c. kötetének kiadására – **200 ezer Ft.**

Képzés

A Bénédict School (vállalati) könyvtárosoknak szóló információbróker-képzést indít 2001 szeptemberében, további információt lehet találni a <http://www.benedict.címen>.

Kitekintés

felhívjuk a figyelmet

- a TMT 2001. 5. számában az IFLA-hírek rovatra, melyben az IFLA szakmai prioritásairól lehet olvasni
- az IFLA Journal 2001. évi 2. számában található következő cikkekre
 - ⇒ Christopher Edwards: Global Knowledge: a Challenge for Librarians
 - ⇒ John Akeroyd. The Management of Change in Electronic Libraries
 - ⇒ Ronald C. Jantz. Technological Discontinuities in the Library: Digital Projects that Illustrate New Opportunities for the Librarian and the Library
 - ⇒ Kate Sharp. Internet Librarianship: Traditional Roles in a New Environment
 - ⇒ Michéle Battisti. The Future of Copyright Management: European Perspectives
 - ⇒ John Y. Cole. Literacy, Libraries and IFLA: Recent Developments and a Look at the Future

Az IFLA idej, bostoni konferenciáját megelőzi a „PRECONFERENCE ON LIBRARY CONSORTIA”, 2001. augusztus 16-a és 17-e között. További információ a <http://silver.ohiolink.edu/ioclc/ifla-registration.html> címen található.

Lezajlott rendezvények

Sikeres volt idén is a VIII. Budapesti Nemzetközi Könyvfesztivál. A Könyvtáros Klub programjáról a szervezéssel megbízott Balogh Margit készített összefoglalót. Ez hozzáférhető az MKE Titkárságán.

A 72. Ünnepi Könyvhét (2001. június 7–11.) megnyitásakor bejelentették „AZ OLVASÁS ÉVE 2001–2002.” elindítását.

Előkészületben...

A 2000. évi NKA-pályázatból adódó feladatunk, hogy általános EU-ismereteket adó regionális tanfolyamokat szervezzünk. A tanfolyamok egynaposak, június 12-e és július 10-e között zajlanak le Nyíregyházán, Egerben és Szombathelyen. A résztvevőket a szervezést vállaló megyei MKE szervezetek a saját és a környező megyék közművelődési (megyei és városi szintű) könyvtáraiból hívták meg. Tanfolyamonként 25-30 fő fogja továbbadni kollégáinak a hallottakat.

Az MKE tavaly az Országgyűlési Könyvtárral közösen adta ki az „EU Tájékoztatási segédlet”-et, ennek CD-változatát a megfelelő példányszámban az MKE eljuttatja a tanfolyamszervezőkhöz.

* * *

A Könyvtári Intézet hírei

A Könyvtári Intézet Oktatási osztálya 2001. május 23-án *Együttműködés a képzés fejlesztéséért a könyvtári rendszer korszakváltásában* címmel workshopot rendezett az Országos Széchényi Könyvtárban. A rendezvényre az egyetemi és főiskolai tanszékek oktatói, a Könyvtári Akkreditációs bizottság tagjai, az IKSZ–MKE oktatási képzési munkabizottság tagjai voltak hivatalosak. A tanszékek képviselői bemutatták saját tanszékeik munkáját, szóltak a nehézségeikről, problémáikról is. A résztvevők meghallgatták Skaliczki Judit könyvtári osztályvezető (NKÖM) előadását a hazai könyvtárügy fejlesztési trendjeiről. A résztvevők egyetértettek abban, hogy a továbbiakban rendszeressé kell tenni az ilyen típusú szakmai programokat.

2001. június 5-én az iskolarendszeren kívüli képzőhelyek képviselőit hívta meg az Intézet Oktatási osztálya országos tapasztalatcserére. Ez a fajta szakképzés ma a könyvtáros asszisztens képzést jelenti, mely 10 megyei könyvtárban, a fővárosban, az OMIKK-ban, az OSZK-ban és egy főiskolai tanszéken folyik jelenleg. A képzőhelyek beszámolóiból és előzetesen beküldött anyagaikból kiderült, hogy ebben a viszonylag jól szabályozott képzési formában is mennyire eltérő gyakorlatot követnek az egyes helyszíneken. Ennek egyik oka a képzőhelyek közötti rendszeres kommunikáció hiánya, a másik viszont a szakképzési lehetőségek szűkösége. Az első ok megszüntetésére a jelenlévők a tapasztalatcserék rendszeressé tételét javasolták, az utóbbi probléma orvoslására törekedve pedig az Oktatási osztály javaslatcsomagot nyújtott át, mely az iskolarendszeren kívüli könyvtáros alapképzés egységesítésére, tartalmi korszerűsítésére vonatkozik. Ezt a munkaanyagot a közeljövőben széles körben, több fórumon fogják majd megvitatni.

2001. június 13-án az *Információs Napok a Könyvtári Intézetben* elnevezésű rendezvénysorozat első összejövetelére került sor az Országos Széchényi Könyvtárban, melyre a megyei és városi könyvtárak vezetőit, módszertani, területi ellátással foglalkozó munkatársait hívták meg. A konzultációs nap házigazdája az Intézet Szervezési és elemző osztálya volt. A könyvtárügy legfrissebb híreiről értesültek a résztvevők: a most elfogadott szakfelügyeleti jogszabályról Kenyéri Katalin (MKÖM), a nyilvános könyvtári jegyzékkel kapcsolatos problémákról Kopcsay Ágnes (NKÖM), a szerzői jog szabályozásának a könyvtárak térítéses szolgáltatásait érintő kérdéseiről Pallósiné Toldi Márta (BDMK), a könyvtáros képzés, továbbképzés információiról Bartos Éva (KI) beszélt. Az információkban gazdag rendezvényt nagy érdeklődéssel és figyelemmel kísérte a mintegy 150 főnyi hallgatóság. Az információs napokat várhatóan 2-3 havi rendszerességgel rendezi majd meg az Intézet.

A Könyvtári Intézet elindította a kistelepülések könyvtári ellátása helyzetének vizsgálatát. A vizsgálat terve márciusban fogalmazódott meg, áprilisban állították össze a kutatási tervet és májusban egyeztették a NKÖM könyvtári osztályával. A gyakorlati kivitelezést most indítják. A vizsgálati terv hozzáférhető az MKE titkárságnál.

Kérdőíveket küld ki az Új Könyveket használó könyvtárakba a Könyvtári Intézet, az kiadvány megújítása érdekében. A feldolgozást követően be fognak számolni az eredményekről.

Nemzetközi kapcsolatok

Az MKE titkársága megkeresésre megküldte az International Literary Market Place c. 2002. évi kiadványba az egyesület adatait. – Cseh partnerszervezetünk 2001. június 21-e és 23-a között Brnóban tartandó éves közgyűlésén és konferenciáján Vajda Erik képviseli az MKE-t. – A Romániai Magyar Könyvtárosok Egyesülete levelet intézett az MKE-hez, amelyben 142 egyéni tagból álló testületük testületi taggá válását kezdeményezik.

Folynak a CELIP őrszi, szeptember 10–11-én az OSZK-ban lebonyolításra kerülő szemináriumának előkészületei. A téma „A digitális információforrások felhasználásának szabályozása” lesz. A részvételi felhívás az elektronikus listákon és a szakajtóban lesz hozzáférhető.

A CELIP Steering Committee június 16-a és 19-e között megrendezésre kerülő prágai munkaülésén Bakos Éva vett részt.

Társ Egyesületek, rokon szervezetek

2001. április 24-én megalakult a Magyar Kulturális Szövetség Kulturális Elnöki Konferenciája. A tanácskozásra 28 szervezet küldte el képviselőjét. Az Elnöki Konferencia célja, hogy számot vessen a magyar kultúra, az értelmiség és a kulturális szervezetek helyzetével és tennivalóival. Az MKE testületként csatlakozott a KEK-hez.

2001. május 24-én az IKSZ évi közgyűlést tartott az OSZK-ban. A közgyűlést Ambrus János alelnök vezette le. A programban szerepelt dr. Szemerei Péter előadása „Az információs társadalom és a könyvtárak” címmel, ezt követte Zalainé dr. Kovács Éva kiegészítése az elmúlt év munkájáról készült beszámolóhoz, Jehoda Imola felügyelő bizottsági beszámolója és Mender Ibolya tájékoztatója a Könyvtári Levelező/lap helyzetéről. Végül döntés született a 2001. évi tagdíjakról.

A Kódex Könyvtáros Klub 2001. május 17-én tartott ülést. Baráthné Hajdu Ágnes az ETO korszerűsítéséről tartott előadást.

A **Gazdasági Minisztérium Informatikai főosztályának** kérésére tájékoztatást adunk nyilvános kereskedelmi forgalomba nem kerülő kiadványaikról:

Ebben az évben először CD-n is megjelentetjük a GAZDÁLKODÓ SZERVEZETEK NÉVJEGYZÉKÉT. A teljes névjegyzék magában foglalja az ipar-, építőipar-, kereskedelem, valamint a szolgáltatás szakágazat működő gazdálkodó szervezeteit, de természetesen egy-egy ágazat külön-külön is rendelkezésre áll.

ÁRJEGYZÉK

Az **ipar** gazdálkodó szervezeteinek
névjegyzéke: 5000,- Ft
címjegyzéke: 4500,- Ft

A **belkereskedelem** gazdálkodó szervezeteinek
névjegyzéke: 4500,- Ft
címjegyzéke: I, II, III. 4500,- Ft

Az **építőipar** gazdálkodó szervezeteinek
név- és címjegyzéke: 4500,- Ft

Szolgáltatást végző gazdálkodó szervezetek

név és címjegyzéke: 4500,- Ft
Külkereskedelmi Termékforgalom (I-II. kötet): 3500,- Ft
Szolgáltatás Külkereskedelem: 2500,- Ft
Hulladék jegyzék 3500,- Ft

**2000-ben jelentettük meg először kiadványaink
névjegyzékállományát CD-n is.**

Ipar gazdálkodó szervezeteinek névjegyzéke	5000,- Ft
Építőipar gazdálkodó szervezeteinek névjegyzéke	4500,- Ft
Belkereskedelem gazdálkodó szervezeteinek névjegyzéke	4500,- Ft
Szolgáltatás gazdálkodó szervezeteinek névjegyzéke	4500,- Ft
Teljes CD (ipar+építőipar+belkereskedelem+szolgáltatás)	14 000,- Ft

Újra megjelent hagyományos könyvalakban is a gazdálkodó szervezetekről az INFORMÁCIÓ SOROZAT 2000.

**A sorozat tartalmazza az ipar-, építőipar-, kereskedelem, valamint a szolgáltatás gazdálkodó szervezeteinek cím- és névjegyzékét.
A válogatás külön-külön kötetenként is rendelkezésre áll.**

Az igénylők kérésére

**ebben az évben először jelentetjük meg a hasznosításra felkínált
IPARI, NEM VESZÉLYES HULLADÉKOK jegyzékét,
hulladékfajtánként, valamint régiós felbontásban.**

**Forgalmazza: GM Informatikai Főosztály, Tájékoztatási Ügynökség,
1055 Budapest, Honvéd u. 13–15., földszint 15.
Telefon: 311-8801, telefax: 374-2865, e-mail:
dezsone.trapp@gmh.gov.hu
Postacím: 1880 Budapest, Pf.: 111.**

Előzetes rendezvénynaptár:

Magyarországon:

- 2001. augusztus 9–11.: Az MKE XXXIII. Vándorgyűlését – „Iskola a könyvtárban, könyvtár az iskolában” címmel Nyíregyházán rendezi meg az MKE, a Nyíregyházi Főiskola, a Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtárral közös szervezésben, a NKÖM és az NKA támogatásával.
- 2001. szeptember 10–11-én az MKE és az EBLIDA a CELIP projekt keretében szemináriumot szervez az OSZK-ban, „A digitális információforrások felhasználásának szabályozása” címmel.
- 2001. szeptember 25-e és 29-e között az MKE Olvasószolgálati Szekciójája az Olvasás Éve alkalmából olvasótábort szervez Mártélyon.
- 2001. október 7-én „Könyves vasárnap” lesz Kecskeméten, az IKSZ és a Magyar Rádió közös rendezvényeként.
- 2001. október 8-án „Összefogás a könyvtárakért – összefogás az olvasókért” címmel konferenciát rendez az IKSZ Kecskeméten, a Katona József Könyvtárban.
- 2001. november 8-9-én a Francia Intézet és a Neumann Kht. konferenciát rendez Budapesten.

Külföldön:

- 2001. augusztus 5–10. „Digital Libraries and Education” Tilburg, Hollandia (<http://www.ticer.nl>)
- 2001. augusztus 16–25. „IFLA 2001 Boston Conference” Boston, MA, USA (<http://www.ifla.org/IV/ifla67/>), utazási ösztöndíj kérhető: IFLA ALP c/o Uppsala University Library Box 510 SE-751 20 UPPSALA, Sweden Fax: +46 18 471 3994 (e-mail: ifla.alp@ub.uu.se)
- 2001. szeptember 3-7. „SEPIA Workshop on management of photographic collections” Amsterdam, Hollandia (e-mail: ecpa@bureau.knaw.nl) (<http://www.knaw.nl/ecpa/sepia>)
- 2001. szeptember 4–8. „ECDL 2001 – 5th European Conference on Research and Advanced Technology for Digital Libraries”, Darmstadt, Németország (<http://www.ecdl2001.org/guest>)
- 2001. szeptember 14–18. „Libraries without walls – Delivery of Library Services to Distant Users Distributed Resources and Learning” Lesbos, Görögország (<http://www.cerlim.ac.uk/conf/lww4/welcome.html>)
- 2001. szeptember 28. „Creating access to information – Acquisition and usage of electronic resources”, The Hague, Hollandia (e-mail: eblida@nblc.nl)
- 2001. szeptember 30-október 3. „EUSIDIC ANNUAL CONFERENCE – INFORMATION VALUE CHAIN” Baden-Baden, Németország (e-mail: eusidic@fiz-karlsruhe.de) (<http://www.eusidic.org>)
- 2001. október 1–5. „INTERLENDING & DOCUMENT SUPPLY INTERNATIONAL CONFERENCE” TR3 Conference Centre, Ljubljana, Szlovénia (e-mail: pauline.connolly@bl.uk)
- 2001. október 10–15. „53rd Frankfurt Book Fair 2001”, Frankfurt, Németország
- 2001. október 18–21. „THE ETHICS OF ELECTRONIC INFORMATION IN THE 21st CENTURY EEI21 – MEMPHIS” (<http://www.memphis.edu/ethics21/01eei/>)
- 2001. október 22–26. „DC-2001 International Conference on Dublin Core and Metadata Applications 2001”, National Institute of Informatics, Tokyo, Japan National Institute of Informatics (NII, <http://www.nii.ac.jp/>) Dublin Core Metadata Initiative (DCMI, <http://dublincore.org/>) Japan Science and Technology Corporation (JST, <http://www.jst.go.jp/EN/>)
- 2001. december 9–14. „The Electronic Library: strategic, policy and management issues” Loughborough University, Egyesült Királyság (e-mail network.events@britishcouncil.org) A részvételi díj 1460 font. A British Council magyarországi képviselete dolgozik a támogatás megszerzésén.
- 2002. április 16-20. „Strengthening Euro-China IST co-operation” Peking, Kína (e-mail: eblida@nblc.nl)
- 2002. április 22–26. „INFORMATION, KNOWLEDGE AND SOCIETY. CHALLENGES OF A NEW ERA.” Havana, Kuba, E-mail: info@idict.cu. Web site: <http://www.idict.cu/info2002/info2002.htm>
- 2002. augusztus 14–16. „CONTINUING PROFESSIONAL EDUCATION FOR THE 'INFORMATION SOCIETY' – 5th World Conference on Continuing Professional Education for the library and information professions”

The Robert Gordon University, Aberdeen Scotland, Egyesült Királyság,
<http://www.rgu.ac.uk/~sim/sim.htm>

– 2002. augusztus 18–24. 68th IFLA General Conference and Council, Glasgow,
Egyesült Királyság (<http://www.ifla.org/IV/ifla68/>, <http://www.ifla2002.org/>)

Állást keres:

Könyvtár szakos főiskolai végzettséggel, fiatal lány állást keres szeptembertől. Pedagógiai szakkönyvtár előnyben. Jelige: „Pedagógia”. – Babodi Ágnes pályakezdőként, főiskolai végzettséggel, angol, német nyelvismerettel, Word, Internet, Szirén gyakorlattal, 8 órás állást keres, 8230 Balatonfüred, Köztársaság út 3/a, telefon: 06 70 223-1119. – Bahgatné Takács Piroska Edit, 20 évig vezetett egy kiskönyvtárat, képességei kiterjednek: szervezés, rendszerezés, katalogizálás, feldolgozás, Bp., 1165, Mátyásföld, Orsika tér 2., telefon: 403-4844. – Sokéves fordítói–dokumentátori gyakorlattal, angol, lengyel, német, orosz, francia nyelvismerettel, Word, Internet jártassággal idegen nyelvtudást igénylő, rugalmas, kötetlen munkát keres, Jelige: „Lingua” – Ferencz Albertné felsőfokú végzettséggel, német, angol nyelvismerettel, hosszú szakmai gyakorlattal 6/8 órás könyvtárosi állást keres. Vállalkozói igazolványa is van, telefon: 466-7117, 06-70-211-5068. – Gulyásné Somogyi Klára zenei könyvtárosi gyakorlattal, magyar könyvtár, francia szakos diplomával, angol nyelvvizsgával 4 órás vagy kötetlen könyvtári munkát keres, e-mail: somogyi@LIB.LISZT.HU, telefon: 322-9804/24, este: 375-7182. – Gyovai Dezsőné főiskolai végzettséggel, felhasználói szintű számítógépes ismerettel, 8 órás olvasószolgálati munkát keres iskolai könyvtárban, telefon: 317-3091. – Kovács Gyuláné főiskolai végzettséggel 8 órás könyvtáros állást keres, telefon: 06-26-343-568. – Kozma Ágnes könyvtáros főiskolai végzettséggel 8 órás olvasószolgálati vagy vezetői munkakört keres szeptembertől, telefon otthon: 280-7706, munkahelyen: 429-7231. – Magyar Edit pályakezdőként, főiskolai diplomával, angol nyelvismerettel, integrált rendszerek, Internet használat ismeretével 8 órás munkát keres. – Maros Gabriella több éves gyakorlattal, egyetemi diplomával, angol és orosz nyelvismerettel, integrált rendszerek, Internet használat, 8 órás könyvtáros állást keres. – Perusza Márta felsőfokú végzettséggel, francia nyelvismerettel, bármilyen területen 8 órás könyvtárosi munkát keres, 1145 Bp., Amerikai út 37. – Ozsváth Dóra pályakezdőként, főiskolai végzettséggel, angol nyelvismerettel bármilyen 8 órás könyvtárosi állást keres. – Rácz Lídia magyar–orosz szakos diplomával napi 6/8 órás olvasószolgálati munkát keres szeptembertől, telefon: 26-336-086. – Sinkó Melinda könyvtáros asszisztens végzettséggel, francia, román, kevés angol nyelvismerettel olvasószolgálati munkát keres napi 4/6 órában. Telefon: 292-2502. – Szamosvári György egyetemi végzettséggel, Szirén rendszer gyakorlattal, budapesti munkahelyet keres, telefon: 37-303-043. – Szőke Anna felsőfokú végzettséggel, angol nyelvismerettel, Word, Excel, Corvina gyakorlattal, 4/6/8 órás munkát keres, telefon: 33-402-735. – Tóth Beáta pályakezdőként főiskolai diplomával, angol, francia nyelvismerettel, Word, Excel, integrált rendszerek, Internet gyakorlattal 8 órás állást keres, 2120 Dunakeszi, Kiss J. u. 22. Telefon: 30-274-9960

* * *

Állást kínál:

A Budapesti Műszaki Főiskola (volt Könnyűipari Műszaki Főiskola) Doberdó úti Könyvtára (1034 Bp., Doberdó út 6.) 2001. szeptember 1-jétől GYES-en lévő kollégánő helyére – előreláthatólag 3 évre – keres szerződéses, közalkalmazotti munkaviszonyba, lehetőleg felsőfokú végzettségű könyvtárost. Érdeklődni lehet: Óváry Istvánné könyvtárvezetőnél, telefon: 240-5332 – A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Vereseghy Ferenc Könyvtár egyetemi végzettséggel, augusztusi belépéssel könyvtárost keres. Nyelvtudás, Európai Uniós ismeretek előnyt jelent. Jelentkezni: 06-56/510-110 vagy levélben: Szolnok, Kossuth tér 2. 5000 – A Kiskunhalasi Városi Könyvtár informatikusi könyvtárosi állást ajánl. A pályázat benyújtásával kapcsolatos rendelkezéseket a közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. Évi XXXIII. Tv. 9. §-a rendelkező 150/1992. (XI. 20.) Korm. rendelet tartalmazza. A pályázat benyújtásának határideje: 2001. július 15. Postacím: Kiskunhalasi Városi Könyvtár, Varga-Sabján Gyula igazgató, Kiskunhalas Pf. 58. 6401, telefon: 77-423-832. – Az Országgyűlési Könyvtár Képviselőtájékoztató Osztálya középfokú végzettségű könyvtáros munkatársat (asszisztentst) keres 8 órás, megbízási szerződéssel. További információ: Haraszi Pálné osztályvezetőtől, telefon: 1-441-4854, e-mail: haraszi@ogyk.hu – A Pető Intézet Könyvtára 8 órás foglalkoztatással könyvtáros munkatársat keres, angol nyelv- és számítógépmismeret előnyt jelent. Telefon/fax: 224-1520, Balogh Margit – Felsőfokú szakirányú végzettséggel rendelkező, a számítógépes adatbázisok használatában jártas könyvtárost keres a Szabó Károly Városi Könyvtár. Érdeklődni lehet Halmi Ildikó könyvtárvezetőnél, telefon: 53-351-016, e-mail: halmildi@hotmail.com – A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kara Könyvtára keres könyvtár szakon egyetemet végzett, hosszú távon a könyvtárépítést vállaló, vezetői gyakorlattal rendelkező, jogban vagy jogi könyvészetben végzettséggel, esetleg jogi tanulmányokra személyesen is vállalkozó, az angolt is magában foglalóan egy vagy több nyugati nyelven biztos tárgyalási és levelezési készséggel rendelkező majdani könyvtárvezetőt a közalkalmazotti szintet és kedvezményeket egyházi intézményként amúgy is nyújtó, ám azokat versenyképesen meghaladó, megállapodáson nyugvó illetmény ígéretével. Prof. Dr. Varga Csaba könyvtári bizottsági elnök, intézetvezető egyetemi tanár, dékánhelyettes. Telefon: 429-7227 (titkárság), 429-7230 (személyes), fax: 429-7226. – A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar Könyvtára egyetemi végzettségű könyvtárost keres címleíró munkakörbe, aki angol, német, francia nyelvű leírói gyakorlattal is rendelkezik. Feladata a TINLIB könyvtári rendszerben történő formai feltárás. Szintén egyetemi végzettségű, lehetőleg egy-két nyugati nyelvet ismerő, internetes keresésben is jártas könyvtárost alkalmazna olvasószolgálati munkakörbe. Jelentkezni lehet dr. Kleininger Lászlóné könyvtárvezetőnél a 429-7233, vagy a 429-7231 telefonszámon.

* * *

Szerkeszti: Haraszi Pálné és Jáki Éva
Cím: MKE titkárság, 1054 Budapest, Hold u. 6. Tel./fax: 311-8634
E-posta: MKE@OSZK.HU

Az Iesus Christusnac,
öröcké dicsőség és tiszteltetés,
Amen.

Wram Iesus jövel hamar!
Es te Wram meddig kével!

V I S O L B A N,

KEZELTETETT BÖYT ELŐ SZÓV-
báron, az 22. napján Bört elő háuánc 13. 29. éhrenddében. Elő
végeztetett Istennec kegyelmességéből, az. napján, Szent
Iacob háuánc, Christus Wramé hűletelé-
vian ennyelittadben 1590.

Xiből diczértetett az Wramé idaradó Szent Neget, mind
öröckön öröcké, Amen.

MANTAROVIT BALINT Nyomtatás Ist.

M. ACADEMIAE
KÖNYVTÁRA

